

ISSN 2148-2527

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
HARPUT UYGULAMA ve ARAŞTIRMA MERKEZİ

HARPUT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Harput Studies

Mart / March 2021

Cilt/Volume : 8

Sayı/Issue: 15

ELAZİĞ
2021

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
HARPUT UYGULAMA ve ARAŞTIRMA MERKEZİ

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
HARPUT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (FÜHAD)

JOURNAL OF HARPUT STUDIES

Türkçe ve İngilizce yayımlanan uluslararası hakemli sosyal bilimler dergisidir. Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanır.

International peer-reviewed journal of social sciences published in Turkish and English. It is published as two issues a year, in March and September.

Cilt/Volume: 8

Sayı/Issue: 15

Mart/March 2021

ISSN: 2148-2527

Harpur Araştırmaları Dergisi, Research Bible, OpenAire, Google Scholar, Road, DRJI (Directory of Research Journal Indexing), Scientific Indexing Services (SIS), Journal TOCs, ASOS Index, Sobiad, DergiPark ve İSAM tarafından indekslenmektedir.

Sahibi/Owner

Prof. Dr. Fahrettin GÖKTAŞ
Fırat Üniversitesi Rektörü

Editörler/Editors

Prof. Dr. Enver ÇAKAR
Prof. Dr. Kürşat ÇELİK

Yayın Kurulu/Editorial Board

Doç. Dr. Hasan ŞENER
Prof. Dr. Burcu ÖZCAN
Doç. Dr. Asef ORUCOV
Prof. Dr. Bahir SELÇUK
Prof. Dr. Murat SUNKAR
Prof. Dr. Akimova ELNERA
Doç. Dr. Zhanat IDRISHEVA
Prof. Dr. Cornel SIGMIREAN
Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Prof. Dr. Yüksel ARSLANTAŞ
Doç. Dr. Venera ANARBЕКOVA

Redaktörler/Redactors

Arş. Gör. Bedirhan ÜNLÜ (Türkçe)
Dr. Öğr. Üyesi H. Gökçe DEMİREL (İngilizce)

Yazışma Adresi/Correspondence Address

Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü Elazığ
e-posta: harputumdergi@gmail.com **Tel:** (0424) 2370000/3839-4197

Baskı/Printed By

Fırat Üniversitesi Basımevi-Elazığ

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi,
uluslararası hakemli bir dergidir. Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanır. Yayımlanma dili Türkçe ve İngilizcedir. Her hakkı saklıdır. Makale son kabul tarihleri: Mart ayı için **Ocak** ayı sonu, Eylül ayı için ise **Temmuz** ayı sonudur. Makaleler, **intihal.net** intihal programından olumlu rapor alındıktan sonra yayımlanır. Dergimizin yayım kurallarına göre hazırlanmamış makaleler kabul edilmez. Yazıların her türlü hukuki ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Makalelere PDF formatında Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin Web sayfasından ulaşılabilir. Ancak kaynak gösterilmeksizin kullanılamaz.

Danışma ve Hakem Kurulu/Advisory&Referees Board

Prof. Dr. Abdullah İLGAZİ	Dumlupınar Üniversitesi
Prof. Dr. Abdulvahap ÖZCAN	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Abdülhalik BAKIR	Bilecik Şeyh Edebali Ün.
Prof. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK	Erzincan Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan SOFUOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahat ÜSTÜNER	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet AKSIN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet BURAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ	Gaziantep Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet YATKIN	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Akimova ELNERA	Azerbaycan Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Ali DERAN	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Ali ÖZÇAĞLAR	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali YILDIRIM	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Aydın ÇELİK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Bahir SELÇUK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Beyhan KESİK	Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Burcu ÖZCAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Cornel SIGMIREAN	Petru Maior Üniversitesi
Prof. Dr. Çetin SEMERCİ	Bartın Üniversitesi
Prof. Dr. Emir ERDEN	Nevşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Enver ÇAKAR	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan ALKAYA	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal AÇIKSES	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ergün LAFLI	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Erkan Turan DEMİREL	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Füsün KARA	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. H. Mehmet SOYSALDI	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza ATEŞ	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan YÜKSEL	Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim YILMAZÇELİK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. İlknur ÖNER	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. İrfan ALBAYRAK	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. İskender OYMAK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail AYTAÇ	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Kenan ARINÇ	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Kenan PEKER	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Kürşat ÇELİK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Levent GÖKDEMİR	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Lütfi Gürkan GÖKÇEK	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ün.

Prof. Dr. Lütü ÖZAV	Uşak Üniversitesi
Prof. Dr. M. Taner ŞENGÜN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut TEKİN	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali BEYHAN	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ÇEVİK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KARAGÖZ	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet Beşir AŞAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Murat SUNKAR	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÇELİKTEN	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK	İzmir Demokrasi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TURAN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nesrin ALGAN	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan KILIÇ	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan YAZICI	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer AYTAÇ	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Osman UMAR	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Rahmi DOĞANAY	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Recep YILDIRIM	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Saadettin TONBUL	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Sabri KARADOĞAN	Dicle Üniversitesi
Prof. Dr. Salih ÇEÇEN	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Selma YEL	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Şener DEMİREL	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Şenol ÇELİK	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR	Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Tarık ÖZCAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Turgut YİĞİT	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Uğur YAVUZ	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ünal TAŞKIN	Adıyaman Üniversitesi
Prof. Dr. Y. Cemalettin ÇOPUROĞLU	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel ÖZTÜRK	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Yüksel ARSLANTAŞ	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Zahir KIZMAZ	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki BOYRAZ	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynel ÖZLÜ	Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Asef ORUCOV	Azerbaycan Bilimler Akademisi
Doç. Dr. Esmâ Ülkü KAYA	Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan ŞENER	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Taner YILDIRIM	Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Venera ANARBEKOVA	Celal-Abad Devlet Üniversitesi
Doç. Dr. Zhanat IDRISHEVA	Doğu Kazakistan Devlet Ün.

Bu Sayının Hakemleri/Referees For This Issue

Doç. Dr. Atilla YÜCEL
Fırat Üniversitesi

Doç. Dr. Reşat AÇIKGÖZ
Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Zahir KIZMAZ
Fırat Üniversitesi

Doç. Dr. Nurcan YÜCEL
Fırat Üniversitesi

Doç. Dr. Gökçe CEREV
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Zeliha TEKİN
Muş Alparslan Üniversitesi

Prof. Dr. Kürşat ÇELİK
Fırat Üniversitesi

Prof. Dr. Ender COŞKUN
Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Nihat GÜLTEKİN
Harran Üniversitat

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ
Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. İbrahim YALÇIN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL
Harran Üniversitesi

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Celalettin UZUN

17. Yüzyılda Harput'ta Aile (**Araştırma Makalesi**)
Family In Harput In The 17th Century (Research Article)..... 1

Ömer Şükrü Yusufoglu

- Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü: Elazığ Belediyesi
Hayır Çarşısı Örneği (**Araştırma Makalesi**)
*The Role Of Local Governments Fighting Against Poverty: Elazig
Municipality Charity Bazaar Example (Research Article)*..... 21

Mehmet KARAHAN

- Fırat Üniversitesi Öğrencilerinin Çevrimiçi Alışveriş Davranışlarını
Etkileyen Faktörler ve Risk Algıları (**Araştırma Makalesi**)
*Factors Affecting Online Shopping Behaviours of Firat University
Students and Perceptions of Risk (Research Article)*..... 43

Hülya DİĞER, Abdunnur YILDIZ

- Engelli Bireylere Yönelik Toplumsal Algı: Fırat Üniversitesi Örneği
(**Araştırma Makalesi**)
*Social Perception of Disabled Individuals: The Case of Firat
University (Research Article)*..... 67

Ayşe ÖZPOLAT, Meltem GÜL

- Elazığ İlindeki Muhasebe Meslek Mensuplarında Strese Neden Olan
Etmeler ve Meslek Mensuplarının Stres Düzeylerinin İncelenmesi
(**Araştırma Makalesi**)
*The Factors Causing Stress On The Members Of Accounting
Profession In Elazığ City And Investigation Of The Stress Level Of The
Members Of Profession (Research Article)*..... 85

Enes KAYA, Kenan PEKER

- Yenilik Yönetimi: Mobilya Sektörü Örneği (**Araştırma Makalesi**)
Innovation Management; Furniture Sector Example (Research Article) 99

Yayım İlkeleri ve Makale Yazım Kuralları

- Publication Principles And Article Writing Rules*..... 125

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 8, Sayı: 15, Mart 2021, s. 1-19, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 8, Issue 15, March 2021, pp. 1-19

Araştırma Makalesi/Research Article

17. YÜZYILDA HARPUT'TA AİLE*

Family in Harput in the 17th Century

Celalettin UZUN**

Geliş/Received: 23.03.2021

Kabul/Accepted: 19.04.2021

Öz

Bireyin toplum ile bağını oluşturan ve toplumun devamlılığını sağlayan aile kurumu kültürel, dini ve ekonomik başka birçok etkenden dolayı toplumlarda farklılık göstermektedir. Ancak aile kurumunun toplum açısından önemi tartışılmaz bir gerçektir. Zira aile birey ile toplum arasında bir köprü olarak yeni nesillere kültürel kimliğin ve değerlerin aktarılmasında, tarihsel ve toplumsal bilincin kazandırılmasında mühim vazifeleri yerine getirmektedir. İnsan yaşamında bu denli önemli bir yere sahip olması sebebiyle aile, toplum araştırmalarının önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Osmanlı sosyal tarihinin ana kaynaklardan biri olan kadı sicil defterlerindeki örneklerden hareketle 17. Yüzyılda Harput'ta aile yapısı ele alınmıştır. Bu anlamda ailenin oluşmasının ilk adımı olan nişan ve sonrasında nikâh ile ilgili Harput'taki örf ve adetler anlatılmıştır. Yine çalışmada aile üyeleri arasındaki ilişkilere yer verilmiştir. Bu suretle aile fertlerinin birbirlerine karşı sorumluluklarından bahsedilmiş, eşler arasında şiddet, çocuklara yönelik muamele ve aile birliğin sonlandırılması gibi konulara değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Harput, aile, nişan, nikâh, çocuk

Abstract

The family institution, which creates the connection of the individual with the society, and which ensures the continuity of the society, differs among societies because of many cultural, religious, and economic factors. The importance of family institution is an indisputable fact for the society. Because family performs important duties in transferring the cultural identity and values to new generations as a bridge between the individual and the society, and in acquiring historical and social

* Bu makale 17. Yüzyılda Harput adlı doktora tezinden elde edilmiştir.

** Doç. Dr., <https://orcid.org/0000-0002-7465-3309>, Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü-BİNGÖL, celalettinuzun@hotmail.com

awareness. Since family has such an important place in human life, we face it as an important element for community studies.

In the present study, the family structure in Harput in 17th Century was examined based on the examples mentioned in Kadi Registry Books, which are one of the main sources of the Ottoman social history. In this context, the customs and traditions of Harput in engagement ceremonies, which constitute the first step in the formation of the family, and the following marriage ceremonies, were explained. Again in the study, the relations between family members were also dealt with. In this way, the responsibilities of family members to each other were addressed, and issues, such as violence between spouses, treatment to children, and termination of family unity were discussed.

Key words: Harput, family, betrothal, marriage, child.

Giriş

Bir toplumun içtimai, siyasi ve hukuki vaziyetini anlayabilmek için önce o toplumun çekirdeğini oluşturan aileyi incelemek gerekmektedir. Bir aileyi araştırmak aslında bir topluluğu araştırmak demektir. Zira toplulukları aileler oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle aile, toplumun en üst basamağında bulunan devletin küçük bir biçimidir¹.

İslâm aileyi; kişinin huzur bulduğu bir ortam, hem neslin devamı için bir vesile, hem de mü'mini günah saydığı çeşitli kötülüklerden alıkoyan bir vasıta olarak değerlendirmiş ve aileye büyük önem vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de konuyla ilgili çok sayıda ayet yer almaktadır. Ayrıca aileyle ilgili İslam Peygamberinin sünnetinde de yeterli kural ve uygulama bulunmaktadır². Bu anlamda Osmanlı döneminde ailenin yapısı, bir taraftan eski Türk anlayışına dayanırken, diğer yandan İslamiyet'in ortaya koymuş olduğu kurallara göre biçimlenmiştir³.

Osmanlı aile hayatıyla ilgi en erken tarihli bilgiyi Kınalızâde Ali Efendi (1510-1572) *Ahlâk-ı Alaî* adlı meşhur eserinden öğrenmekteyiz. Kınalızâde, eserinde Müslüman Türk ailesinin oluşumu, aile reisinin vazifeleri, küçükten büyüğe doğru aile fertlerinin vazife, hak ve sorumlulukları konusunda bilgi verdiği gibi, ailede terbiye usullerini de örneklerle anlatmıştır. Yine bu eserde insanın, tabiat şartlarından korunabilmesi için bir eve ve eşyaya ihtiyacı

¹ Ömer Düzbakar, "Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği", *OTAM*, 23, Ankara, 2008, s. 86.

² Nesimi Yazıcı, "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *AÜİFD*, XLVIII/1, Ankara, 2007, s. 3.

³ Hüseyin Çınar, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Ayntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000, s. 152.

olduğu; neslini, cinsini koruyabilmesi ve mutluluğa kavuşabilmesi için bir eş ile çocuklara sahip olması; çocuklara ihtiyaçları olan sürekli bir eğitimin verilebilmesi için de bir ailenin olması gerektiğini vurgulamıştır⁴.

Bu çalışmada, Harput'ta aile hayatıyla ilgili bilgileri sosyal tarihimiz açısından oldukça önemli veriler barındıran kadı sicil defterlerinden istifade edilerek ortaya çıkartılacaktır. Bu defterlerdeki belgelerden hareketle, Harput'taki aile yapısı, ailenin teşekkülü, aile üyelerinin arasındaki ilişkiler, bu anlamda aile fertlerinin bir birlerine karşı sorumlulukları, çocukların durumu, aile içi şiddet ve ailenin sonlandırılması gibi konular hakkında bilgi verilecektir. Böylece araştırmaya konu olan dönemde Harput'taki aile hayatı genel bir çerçeve içerisinde farklı yönleriyle ele alınıp değerlendirilecektir.

Aile Hayatı

Seyyahların gözlemlerinden hareketle, Harput'ta büyük baba, büyük anne ve bunların evli çocukları ile gelin ve çocukların birlikte oluşturduğu geniş aile tipinin yaygın olduğu söylenebilir. Nitekim 17. yüzyılın başlarında Harput'a gelen Polonyalı Simeon, Harput şehrinde Sivas'ta olduğu gibi, evlerin çok büyük olduğunu ve bunların her birinde kırk beşik sallandığını ifade etmektedir⁵. Bununla birlikte aynı asrın ortalarında Harput'u ziyaret eden Evliya Çelebi de şehirde *Büyük Köşeler, Küçük Köşeler, Munzur Oğulları, Hüseyin Han Oğulları ve Çavuş Karındaşı Oğulları*⁶ gibi hânedan sahiplerinden bahsetmesi bu görüşü destekleyici niteliktedir.

Harput'ta geniş aile tipi yaygın olmakla birlikte, aynı anda birden fazla kadınla evlilik çok enderdi. Şer'iyeye sicillerine yansıyan birkaç belgenin dışında birden çok kadınla evli olma durumuna rastlanmamıştır⁷. Fakat ikinci eşle evlilik de ilk hanımın rızası dâhilinde yapılmaktaydı. Mesela Mart 1633'te Veli bin Yusuf adlı kişi mahkemeye giderek hanımının ikinci evliliğine rıza gösterdiğini, o da buna karşılık olarak bir kış evini hanımına verdiğini beyan etmiştir⁸. Yusuf ve hanımı olan Hacik adlı kadın, çocukları olmamasından dolayı böyle bir karar almışlardır. Fakat Yusuf'un, hanımını

⁴ Ziya Kazıcı, *Osmanlı Toplum Yapısı*, İstanbul, 2014, s.161-162.

⁵ Hrant D. Andreasyan, *Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi 1608-1619*, İstanbul, 1964, s. 90.

⁶ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, 3. Kitap: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın Transkripsiyon-Dizini*, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, İstanbul, 1999, s. 135.

⁷ Mart 1625 tarihine ait bir belgeden Hızır Beşe bin Abdullah adlı kişinin iki eşli olduğu anlaşılmaktadır (*HŞS, nr. 383, s. 161/b.1*). Yine Mart 1681 tarihli başka bir belgede ise el-Hâc Hüseyin bin Mustafa adlı kişinin iki evli olduğunu görülmektedir (*HŞS, nr. 38244-VI, s. 72/b.2*).

⁸ *HŞS, nr. 386, s. 68/b.3*.

ikinci evliliğe ikna edebilmek için ona verdiği gayrimenkullerin kullanımına sonradan engel olması, kadının mahkemeye giderek kocasından şikâyetçi olmasına neden olmuştur⁹.

Diğer taraftan, Harput'ta yapılan bazı ikinci evlilik teşebbüsleri de sonuçsuz kalmıştır. Belgelerden, kadının evli bir erkeğin hanımı üzerine kuma olarak gitmek istemediği açıkça anlaşılmaktadır. Örneğin Haziran 1632 tarihli bir belgede, Hasan bin Molla Hüseyin adındaki birinin, kızı olan Şahibe'yi, Hasan adında birine bir at ve iki kuruş karşılığında nişanladığını öğrenmekteyiz. Ancak Şahibe, adamın evli olmasından dolayı "kuma üzerine varmazım" diyerek bu evliliğe karşı gelmiştir. Bunun üzerine erkek tarafı nişan sebebiyle verdiği hediyeleri geri istemiştir. Bu arada hediyeler arasında olan atın ölmesi sebebiyle, ata bedel olarak 14 kuruş ile birlikte nakit alınan iki kuruş da iade edilmiştir¹⁰.

İlgi çekici başka bir örnekte ise *Mevlud bin Halil* adlı kişi, Mustafa bin Sefer adlı kişinin kızı Fatma ile birkaç yıl nişanlı olmasına rağmen, başka biriyle evlenmiştir. Ancak Fatma'dan vazgeçmeyerek onunla da evlenmek istemiştir. Kızın babası buna karşı çıkmış ve kızının da Mevlud ile evlenmek istemediğini söylemiştir. Ancak Fatma'nın bu konuda düşüncesini almak için mahkeme tarafından ayrıca bir naip görevlendirilmiştir. Naip Osman Efendi ve şahitler, Mustafa'nın evine giderek Fatma ile görüşmüş, yapılan görüşmede Fatma bizzat mahkeme tarafından görevlendirilen vazifelilere Mevlud ile evlenmeyeceğini beyan etmiştir¹¹. Netice itibarıyla, Mevlud'ün nişan için vermiş olduğu altın yüzük ve diğer eşyalar ona iade edilerek nişan bozulmuştur¹².

Osmanlı toplumunda geleneksel aile yapısının içerisinde mühim bir yeri olan kadınların hukuki olarak birtakım hakları vardı. Fakat her dönemde görüleceği gibi eşler arasında şiddet veya çocuklara yapılan kötü muameleler bu devirde de yaşanıyordu. Bu bağlamda, Harput mahkemesine intikal eden bu tür vakalara da rastlamak mümkündür. Mesela Temmuz 1625 tarihinde Perçenç adlı köyde oturan Mansur bin Şah Veli, sakin olduğu köyden göçmek istemiştir. Ancak bu konuda hanımı ona muhalefet etmiştir. O da eşini dövmüş ve burnunu da kırmıştır¹³.

Eşler arasında kavganın dışında, çocuklara uygulanan kötü muamelelere de rastlanıyordu. Nitekim Nisan 1634 tarihli bir belgeden, üvey annenin

⁹ HŞS, nr. 386, s. 253/b.2.

¹⁰ HŞS, nr. 181, s. 61/b.2.

¹¹ HŞS, nr. 181, s. 4/b.1.

¹² HŞS, nr. 181, s. 4/b.2.

¹³ HŞS, nr. 383, s. 86/b.5.

baskı ve tehditleri yüzünden, bir kız çocuğunun evden kaçarak iki gün dışarıda kaldığını öğrenmekteyiz. Babası Halep'te olduğu sıralarda üvey annesi her gün çocuğu korkutarak babası döndüğünde onu dövdürmekle tehdit etmiştir. Çocuk da babasının Halep'ten döndüğü günün gecesi evden kaçmış ve geceyi dışarıda geçirmiş, sabah üzeri Bekir bin Hüseyin adlı kişinin evine gitmiş ve Bekir'in evde olmadığını görünce bir gece de burada kalmıştır. Bu olay yetkililere intikal edince, mirliva tarafından görevlendirilen Kâtip Ramazan Efendi, kız ile birlikte babası olan Mehmed'i mahkemeye getirerek bu konuyu sorgulamıştır¹⁴.

Aileyi oluşturan her bir bireyin birbirine karşı sorumlulukları bulunmaktaydı. Baba, hanımına ve çocuklarına karşı nazik ve merhametli davranarak onların geçimlerini sağlamakla yükümlü bulunmaktaydı. Hanımın kendisine ait malı, mülkü bile olsa, onun geçiminden kocası sorumluydu. Kocasına eşine ait olan gayrimenkul veya menkulleri borç alarak kullanabilirdi. Örneğin Harput'ta kale dizdarı olan Seydi Ali Ağa hanımı Safiye'nin bir kısım altınını, eşyasını ve terekesini kendi masrafları için kullanmış, harcamış olduğu mallara mukabil olarak, hanımına beş inek, bir öküz, sekiz keçi ve büyük bir yorgan ile birlikte bazı eşyalarını vermiştir¹⁵. Başka bir belgede ise, Abdurrahman Çelebi bin Veli Beşe, hanımı Rahime'nin mihrini kullandığı için, Kuyulu köyünde bulunan bazı gayrimenkullerini ve buradaki bir kısım nakit gelirlerini hanımına devrettiğini öğrenmekteyiz¹⁶.

Anne babanın çocuklarına karşı sorumlulukları olduğu gibi çocukların da anne ve babalarına karşı sorumlulukları bulunmaktaydı. Çocukların anne ve babalarına karşı yapacakları görevlerin başında, onların maddi ve manevi her türlü ihtiyaçlarını karşılamak, yaşlandıklarında ise onlara bakmak idi. Hatta gayrimüslim ailelerde ana-baba yaşlandığında çocuklarının kendilerine bakmalarını sağlayabilmek için çocuklarıyla anlaşma dahi yapılıyordu. Mesela Nisan 1627'de Gürcübey Mahallesi'nde Malican adındaki bir gayrimüslim, bu mahallede bulunan evlerini ve Şefri Nahiyesi'ndeki gayrimenkullerini, kendisine ve ölünceye dek hanımına bakması ve 100 kuruşluk borcunu da ödemesi şartıyla oğlu Şah Emir'e bırakmıştır¹⁷. Mornik adlı köyde bulunan başka bir gayrimüslim de muhtemelen çocukları vefat ettiği için, torunları ile bir anlaşma yapmıştır. Yapılan anlaşma gereği, evleri ile birlikte bağlarını ve 31 riyal kuruş nakit parasını, ölünceye dek kendisine

¹⁴ HŞS, nr. 386, s. 285/b.2.

¹⁵ HŞS, nr. 38244-III, s. 9/b.2.

¹⁶ HŞS, nr. 38244-II, s. 20/b.2.

¹⁷ HŞS, nr. 38244-III, s. 18/b.3.

bakmaları şartıyla, torunlarına hibe etmiş, torunları kendisine bakmadığı takdirde hibe ettiği gayrimenkulleri ve parayı geri alacağını da belirtmiştir¹⁸.

Çocuk ve torunların dışında, kendisine bakması veya hizmet etmesi için farklı akrabalarla da anlaşma yapılmaktaydı. Nitekim Hal köyünden olan Hasan bin Mustafa adlı şahıs, 15 senedir hizmetini gören Bolad adındaki dayısı oğlunun yanında kalması şartıyla, gayrimenkullerinin üçte birini Temmuz 1637'de ona bırakmıştır¹⁹.

Diğer taraftan babanın, kendisine bakılması şartıyla kızını akrabalarından biriyle evlendirdiği de oluyordu. Örneğin Haziran 1632'de Alişam adlı köyden Osman adlı kişi, vefat edinceye kadar kendisine bakılması şartıyla kızını kardeşinin oğlu yani yeğeni ile evlendirmiş ve malına onları ortak ettiği gibi, vefat edince bütün mirasını da onlara bırakmıştır²⁰.

Yaşlı ve yardıma muhtaç olan aile bireylerine veya akrabaya bakılması şartıyla yapılan sözleşmelerin yanı sıra, aile fertleri arasındaki ortak yaşam alanları ile alakalı birlikteliklere de yine taraflar arasında yapılan anlaşma ile son veriliyordu. Mesela Temmuz 1639'da *Ömer bin Ahmed* adlı kişi mahkemeye giderek üvey oğlu Ömer'in kendisini yaşlı haliyle evden kovduğunu iddia etmiştir. Ömer de üvey babasıyla anlaşarak ayrıldıklarını ve birbirlerinden herhangi bir alacaklarının olmadığını ve buna tanıklık edecek Müslümanların olduğunu söylemiştir. Neticede, tanıkların ifadesiyle Ömer'in beyanı doğrulanmıştır²¹.

Osmanlı Devleti'nde çocuklar başıboş bırakılmayarak, onların imkânlar ölçüsünde korunmaları ve iyi yetiştirilmelerine önem veriliyordu. Çocuk yetim ise, buna henüz doğmamış olanlar da dâhil olmak üzere, mahkeme tarafından çocuğa miras olarak kalan mülkü idare edebilecek bir vasi tayin edilirdi. Mahkeme tarafından veya babanın hayatta bulunduğu sırada vasiyet yoluyla belirlenmiş olan vasinin güvenilir bir kişi olması gerekiyordu. Vasi, yetimin annesi, anneannesi, babaannesi, amcası, halası, dayısı veya teyzesi olabileceği gibi, akraba olmayan biri de olabilirdi. Önemli olan çocuğun ilerideki hayata en uygun biçimde hazırlanması ve ona miras olarak kalan malların korunmasıydı²². Çocuk büyüyüp kendi mallarına tasarruf edebilecek bir duruma geldiğinde vasinin görevi bitmekteydi. Örneğin babaları vefat eden Abdurrahman Çelebi ve Esmâ adlı kardeşlerin üzerine vasi olarak

¹⁸ HŞS, nr. 38244-III, s. 88/b.1.

¹⁹ HŞS, nr. 384, s. 99/b.3.

²⁰ HŞS, nr. 181, s. 55/b.2.

²¹ HŞS, nr. 38244-II, s. 54/b.3.

²² N. Yazıcı, "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler", s.

Süleyman Beşe atanmıştır. Abdurrahman Çelebi yetişkin bir yaşa gelince 1625 yılında kendisi ve kız kardeşi adına mahkemeye başvurarak babalarından kendilerine miras olarak kalan malları Süleyman Beşe'den talep edip almıştır. Ayrıca kendilerine ait olup da, Palu Beyinde olan 2.000 kuruş paranın 1.000 kuruşunu da tahsil etmiştir²³.

Vasi olarak atanan kişilerin güvenilir kişiler arasından seçilmesine dikkat edilmesine karşın, bunlardan yetimlerin mallarını gasp ederek tasarruf edenler de oluyordu. Ancak hak sahibi, gerekli mercilere müracaat ettiği takdirde suiistimallerin önüne geçilebiliyordu. Zira Abdurrahman adında bir yetim, vasisi olan Osman adlı kişinin akçelerini aldığını ve onları kendisine vermediğini iddia ederek merkeze müracaat etmiştir. Yapılan başvuru üzerine, konunun araştırılarak gerekli tedbirlerin alınması için 1633 yılında bir mübaşir görevlendirilmiştir²⁴.

Nişan ve Nikâh

Ailenin oluşabilmesi için evlilik kurumuna ihtiyaç vardır. Evlenme, karı koca arasındaki birlikte yaşama ve karşılıklı yardımlaşmaya olanak veren ve kişilere karşılıklı ödev ve haklar yükleyen bir sözleşmedir. Bu sözleşme, her şeyden önce birbirleriyle evlenmeleri din ve hukuk açısından mümkün olan taraflar arasında ve iki şahidin huzurunda yapılmaktaydı. Ancak bütün toplumlarda taraflar arasında nikâh kıyılmasından önce birbirleriyle evlenme isteğini ortaya koyanlar arasında uzun veya kısa süreli bir hazırlık dönemi geçmekteydi. Toplumumuzda bu hazırlık dönemi söz kesme ile başlamakta, nişan ile devam etmekte, sonrasında ise evlilik ile son bulmaktaydı. Bu süreç içerisinde evlenmeye aday olan kişiler ile onların aileleri, birbirlerini daha iyi tanımakta ve karşılıklı hediyeler alınıp verilmekteydi²⁵.

Bugün kısmen devam eden birçok âdet ve göreneğin 17. yüzyılda Harput'ta mevcut olduğu görülmektedir. Bu dönemde nikâhtan önce gelin adayına *başlık mukabelesinde* ya da *nişan nâmiyle* bir miktar para, küpe, yüzük, bilezik, vb. takılar ile giyecek ve kumaş türünden hediyeler verilirdi. Başlık veya nişan nâmiyle alınan paranın belirli bir miktarı yoktu. Nitekim Harput Kalesi sakinlerinden sipahi Abdi Bey bin Ömer, Hanife adlı hanımına başlık parası olarak Mıgı adlı köyde bulunan bir çiftliği (içindeki inek, öküz ve bahçesiyle birlikte) Temmuz 1663'te vermiştir²⁶. Temmuz 1672 tarihli bir belgede, başlık olarak verilen malın cinsi ve miktarı belirtilmeyerek sadece Hüseyin adlı kişinin Teslime adlı kızı, oğlu Hasan'a Allah'ın emri ile

²³ HŞS, nr. 383, s. 110/b.5.

²⁴ HŞS, nr. 386, s. 382/b.1.

²⁵ M. Akif Aydın, "Aile Hayatı", *İlmihal II-İslam ve Toplum*, Ankara, 2006, s. 199-202.

²⁶ HŞS, nr. 386, s. 143/b.3.

istediği ve kızın babası Ebubekir'e de bir miktar başlık namıyla eşya verdiği ifade edilmektedir²⁷. 15 Kasım 1672 tarihli diğer bir belgeden anlaşıldığına göre, Şah Hüseyin adındaki damat aday, Bektaş adlı kişinin kız kardeşi Perihan adındaki gelin adayıyla söz kestikleri için, nişan namıyla 9 esedi kuruş, bir keten gömlek, bir çift yüzük, bir kumaş ve üç dirhem miktarı ibrişim ile iki pabuç vermiştir. Ancak Perihan, Şah Hüseyin'le evlenmeyip amcasının oğluyla nişanlanmıştır. Bundan dolayı Şah Hüseyin mahkemeye başvurarak nişan namıyla vermiş olduğu para ve eşyaları geri almıştır²⁸. Bu olay gösteriyor ki, nişan bozulduğu takdirde, erkek isterse evlilikten önce kız tarafına vermiş olduğu para veya eşyaları geri alabilirdi.

Yapılan nişan veya nikâh akitlerinde, yeni kurulacak ailenin sağlıklı bir şekilde devamını sağlayabilmek için tarafların rızasına büyük önem verilmekteydi. Öncelikle, evlenecek kızın evliliğe rıza göstermesi gerekiyordu²⁹. Gelin aday, istemediği takdirde velisi onu evliliğe zorlayamaz, istemediği biriyle de evlendiremezdi. Zira mahkemeye intikal eden kimi davalarda gelin adayının evlilikle alakalı görüşünün alınması için mahkemece bir görevli vazifelendirildiği görülmektedir. Görevli, kızın meskûn olduğu eve giderek orada onun bizatihi nikâhla alakalı fikrini alırdı. Bu konuda yukarıda bazı örnekler verilmişti. Bu hususa dair elimizde farklı belgeler de mevcuttur. Mesela Temmuz 1671'de İbrahim ve Yeter adlarında kişiler kendi rızaları ile birbiriyle nişanlanmışlardır. Fakat kızın dayısı bu evliliğe karşı çıkınca olay mahkemeye intikal etmiştir. Mahkeme de kızın görüşünü almak için bir görevli tayin etmiştir. Şahitlerin huzurunda kızla yapılan görüşmede, gelin aday, İbrahim adlı kişi ile rızasıyla nişanlandığını ve İbrahim'den başka biriyle evlenmek istemediğini beyan edince, dayının bu evliliğe engel olması doğrultusunda bir karar alınmıştır³⁰. Ocak 1633 tarihine ait diğer bir belgede ise, küçük yaştaki bir kız çocuğunu, vasisi olan amcasının kendi oğluyla zorla nikâhlandığı görülmektedir. Ancak kız çocuğu bu evliliğe karşı çıkarak amcası *Mehmed bin Mustafa*'dan Harput Sancağı'na mutasarrıf olan Mehmed Ağa'nın huzurunda davacı olmuştur. Kız ifadesinde, amcası Mehmed'in eve geldiğini ve kendisini oğlu Hasan ile nikâhlandığını söyleyerek evden zorla çıkarıp götürmek istediğini, ancak feryat ve figan ettiğinde üvey babası Mahmud'un geldiğini ve onu amcasının elinden kurtardığını, amcasının kendisine haksızlık ve zülüm ettiğini, bu nikâha da rızasının olmadığını belirtmiştir. Kızın amcası da bu iddiaları kabul etmiş, kızın başka biriyle ev-

²⁷ HŞS, nr. 362, s. 60/b.2.

²⁸ HŞS, nr. 362, s. 94/b.1.

²⁹ Saim Savaş, "Fetva ve Şer'iyye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, II, Ankara, 1992, s. 512-513.

³⁰ HŞS, nr. 38244-I, s. 127/b.1.

lenmek istediğini, ancak velayeti hasebiyle onu oğlu Hasan'a nikâhlandığını söylemiştir. Bunun üzerine, yapılan nikâhın 'âdet-nâs üzere olmadığı, te'ad-di üzere olduğu mahkemece kayıt altına alınmıştır³¹.

Bir kızın iki kişi ile nişanlandırıldığı iddiası ile mahkemeye intikal eden davalar da vardır. Mesela 1666 yılında Miyadun adlı köyden Hasan bin Ali adlı kişi, Bali bin Musa ve kızı Ayşe ile Sarıyakub köyünden olan Şaban ibni Hüseyin adlı kişiden şikâyetçi olmuş ve Bali'nin, Ayşe'yi 20 kuruş nişan bedeli karşılığında kendisine nişanlandığını, ancak kızın kendisinden başka Şaban'la da nişanlandırıldığını ifade etmiştir. Kızın babası ise bu iddiaları kabul etmemiş ve kızının Şaban'la nişanlı olduğunu söylemiştir. Konunun aydınlığa kavuşturulması için Ayşe'nin bu husustaki görüşü alınmıştır. Ayşe, kendi rızası doğrultusunda babasının onu Şaban'a nişanlandığını, ancak Hasan'ın her zaman köyde yolu üzerine çıkarak onu kendisiyle evlenmeye zorladığını, hatta bu nedenden dolayı Hasan tarafından darp edildiğini bildirmiş ve Hasan ile evlenmeyeceğini söylemiştir. Mahkeme de *mersûmenin rızâsıyla merkûm Şaban'a 'akd olunmasına izin verilmesine ve Hasan'ın mu'ârazadan men edilmesi doğrultusunda karar almıştır*³². 1671 yılında İbrahim bin Ali adlı kişi, mahkemeye müracaat ederek, Muhammed adlı kişinin Ayşe adlı kızını kendisine verdiği dair söz kesildiğini, nişan namıyla bir miktar eşyayı da kızın akrabalarından olan Ali adlı şahsa teslim ettiğini, ancak kızın ona verilmediğini söyleyerek şikâyetçi olmuştur. Kızın babası bu iddiaları reddederek kızını üç ay önce Yusuf adlı kişiye Allah'ın emriyle verdiğini ve İbrahim'e de bu konuda herhangi bir söz vermediğini söylemiştir. Gelin adayı da kendi rızasıyla babası tarafından Yusuf'a verildiğini ifade ederek İbrahim'den haberinin olmadığını söylemiş ve bunun üzerine İbrahim mahkeme kararınca davadan men edilmiştir³³.

Evlenecek kişi nikâh işlemlerini bir vekil vasıtasıyla da yürütebilmekteydi. Ancak bu durumu suistimal edenler oluyordu. Nitekim Şubat 1633 tarihli bir mahkeme kaydından anlaşıldığına göre, Ekrüz köyünden *Safiye bint-i Ömer* adlı bir kadın ile *Ali Beşe bin Karaoğlan* adlı kişi evlenme kararı almışlardır. Safiye nikâhını kıyması için sipahi taifesinden Mahmud Ağa'yı köyün imamı ve köy halkının huzurunda vekil olarak tayin etmiştir. Ancak Mahmud Ağa henüz kadının nikâhını Ali Beşe ile kıymadan, Ali Beşe nikâhları kıyılmışçasına kadının evine giderek onunla birlikte olmuştur. Sabah olunca kadın nikâhının kıyılmadığı haberini almıştır. Bu nedenle Safiye mahkemeye müracaat ederek Ali Beşe'den davacı olmuştur. Ali Beşe mahkemede Mahmud Ağa'nın nikâhlarını kıymadığını ifade etmiş, fakat kadının

³¹ HŞS, nr.386, s. 39/b.1.

³² HŞS, nr. 397, s. 88/b.3.

³³ HŞS, nr. 38244-I, s. 128/b.3.

evine gidip onunla birlikte olmadığını belirterek suçlamayı reddetmiştir. Mahkeme bunun üzerine Safiye'den iddiasını kanıtlayacak bir delil sunması istenmiştir. Ancak kadın davasını ispata muktedir olamamıştır³⁴.

Evlenmeden önce gelin adayı için verilen başlık veya nişan parasının yanı sıra evliliğin gerçekleşmesi sırasında da kadın mehir hakkı kazanırdı. Evliliğin geçerli olması için mehrin gerekliliği bilinmektedir. Ancak mehrin kadının zimmetinde bir hak olabilmesi için zifaf veya sahih halvet olmalı ya da bundan önce taraflardan birisinin vefat etmesi gerekmektedir.

Mehir, *mehr-i müsemma* ve *mehr-i misil* olarak ikiye ayrılmaktadır. Mehr-i müsemmayı taraflar birbirleriyle anlaşarak belirlemektedir. Mehr-i misli ise kızın babası tarafından benzer şartlardaki kadınlara verilen mehirlerle bakılarak sonradan takdir edilmekteydi. Evlenme sözleşmesi sırasında mehir tespit edilmez ya da tespit edilen mehir geçersiz olursa kadına mehr-i misil ödenirdi. Mehrin tamamı peşin ödenebileceği gibi, bir kısmı veya tamamının ödenmesi sonraya da bırakılabilirdi. Peşin ödenen mehre muaccel mehir, ödenmesi ertelenen mehre ise müeccel mehir denilmekteydi³⁵.

Mahkemeye intikal eden bir kısım davalardan, Harput'ta verilen mehrin miktarlarının çok farklı meblağlarda olduğunu görmekteyiz. Bu durum mehrin genellikle tarafların birbirleriyle anlaşarak belirlemelerinden kaynaklanmıştır. Mesela Ekim 1639'da Aliye ve Mureyc adlı kişilerin nikâh akitletlerinde kadının mehri için 10 kuruş peşin ve 1.000 akçe de sonradan verilmesi kararlaştırılmıştır³⁶.

Nakit gelirlerin dışında gayrimenkuller de mehir olarak verilmekteydi. Mesela İbrahim Bey adında biri Hoca Mahallesi'nde olan evini Ayşe adlı kadının mehri için vermiştir³⁷. Hüseyin bin Hızır adlı kişi de eşinin *mehr-i muaccel* ve *mehr-i müecceline* karşılık olarak Ulu Camii Mahallesi'nde bulunan evlerini vermiştir³⁸. Ekim 1654 tarihinde ise *Hüseyin bin Abdullah* adlı kişi zevcesi Fatma adlı kadın için tayin edilen 15 kuruşluk muaccel mehrini ödemek için Hoca Mahallesi'nde bulunan evinin yarısını vermiştir³⁹.

Mehir miktarlarının çok yüksek meblağlarda belirlendiği de oluyordu. Zira 1659 yılına ait bir tezkere kaydından Ayşe adlı kadının vefat eden kocasından 300 riyal kuruşluk mehir alacağını öğrendiklerimiz⁴⁰.

³⁴ HŞS, nr. 386, s. 51/b.2.

³⁵ M. Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 284.

³⁶ HŞS, nr. 38244-II, s. 70/b.1.

³⁷ HŞS, nr. 384, s. 110/b.2.

³⁸ HŞS, nr. 38244-III, s. 89/b.5.

³⁹ HŞS, nr. 385, s. 8/b.1.

⁴⁰ HŞS, nr. 38244-IV, s. 148/b.1.

1639 yılında ise Halil adlı kişi Büyük Köse Mustafa adlı yeniçerinin kızı Hadice'ye mehir için 600 kuruş vermiştir. Fakat Hadice ve Mustafa'nın ölümü üzerine ödemiş olduğu mehri Mustafa'nın mirasçılarından talep ederek geri almak için hükümete müracaat etmiştir⁴¹. Yine bir fetva sureti kaydında bu duruma açıklık getirilerek mehir olarak verilen paranın nikâhlandıktan sonra kızın ölmesi durumunda ödenen paranın talep edilmesinin caiz olacağı, şeyhülislam tarafından beyan edilmiştir. Bu da nikâh için verilen mehrin kızın vefat etmesi durumunda geri alınabileceğini göstermektedir⁴². Ancak mahkemeye intikal eden kimi davalarda kadının vefat etmesi sebebiyle onun varislerinin kadına ait mehri kocadan talep ederek aldıklarına da şahit olmaktadır. Mesela Ekim 1624'de Ömer Çelebi bin Mahmud, kızının vefatı sebebiyle damadı Cebeci İbrahim Beşe bin Ahmed Ağa'dan, kızından kendisine *irs-i şer'le intikâl* eden esbâb ve emvâlin yanı sıra kızının *mehr-i muaccele* ve *mehr-i müeccelesini* talep etmiştir. Bu bağlamda İbrahim Beşe'den bir altın levhi? 10 arslanlı kuruş ve bir ham leğen, bir sahan, bir hamam taşı, bir tül hamam gömleği ve bir bez kaftan alınmıştır⁴³. Aralık 1654 tarihinde ise annesi vefat eden es-Seyyid Osman adlı kişinin, babası Ferhad'dan davacı olarak annesinin *mehr-i müeccelesini* talep ettiğini ve mahkemenin de çocuğa annesinin mehrinin ödenmesi için hüküm verdiğine şahit olmaktadır⁴⁴.

Ayrıca kocası vefat eden kadın, mehrini kocasının varislerinden talep ederek almaya hakkı vardı. Bu hususta Harput mahkemesine intikal eden çok sayıda dava bulunmaktadır. Mesela Ekim 1624'de kocası vefat eden Rahime adlı kadın 40.000 akçelik mehrini kocası Musli Çavuş'un varislerinden talep etmiştir⁴⁵. Mart 1639'da kocası vefat eden Bengi adlı bir kadın, sümün, mehir hakkı ve iddeti nafakası olarak 50 kuruş ve bir yorgan ile bir yastığı kocasının varislerinden almıştır⁴⁶. 1639 yılında ise Bağdad seferinde şehit olan Ali adlı kişinin hanımı olan Fatma adlı kişi mahkemeye başvurarak kocasının kendisine mehir olarak verdiği evin hissesini eşinin kardeşi Musli'den talep etmiş ve almıştır⁴⁷.

⁴¹ HŞS, nr. 38244-II, s. 147/b.1.

⁴² Bir kişi mehrini vererek birinin kızını nikâhlıyor, fakat kız nikâhtan sonra vefat ediyor. Kişinin ödemiş olduğu mehri geri talep etmesi caiz olur mu? Sorusuna fetva makamınca caiz olacağına dair fetvanın kaydı verilmiştir. (HŞS, nr. 38244-II, s. 147/b.2).

⁴³ HŞS, nr. 383, s. 46/b.2.

⁴⁴ HŞS, nr. 385, s. 26/b.1.

⁴⁵ HŞS, nr. 383, s. 29/b.2.

⁴⁶ HŞS, nr. 38244-II, s. 13/b.2.

⁴⁷ HŞS, nr. 38244-II, s. 20/b.2; HŞS, nr. 38244-II, s. 31/b.1.

Evliliğin Sonlandırılması

Kur'an-ı Kerim ve İslam Peygamberinin hadislerinde Müslümanlar yuva kurmaya teşvik edilmesine rağmen İslamiyette evlilik birliğinin sona ermesi, mümkün olmayan bir akit olarak görülmemiştir. Evliliği sürdürmek imkânsız hale geldiğinde eşler ve özellikle kocaya çoğu defa mahkemeye başvurmadan boşanma hakkı verilmiştir. Fakat evliliğin basit sebeplerden yıkılmaması için de bazı tedbirler alınmıştır. Her şeyden önce sebepsiz boşanmalar dinen hoş karşılanmamış ancak haklı bir sebebin varlığı boşanmayı caiz hale getirmiştir. Ayrıca boşanıp yeniden evlenmelerin suistimal edilmemesi için de boşanmaya bir sınırlama getirilmiş, ayrı ayrı ya da bir defada karısını üç kere boşayan kişi o kadını yeniden nikâhına alabilmesi için kadının başka biri ile hileli olmayan bir evlilik yapması şart koşulmuştur⁴⁸.

Harput'ta evliliğin sonlandırılması genellikle erkeğin tek taraflı irade beyanıyla veya tarafların birbirleriyle anlaşarak ya da mahkeme kararı ile gerçekleşmiştir. Mahkemeye intikal eden boşanma davalarında erkeğin eşini üç talak üzere boşadığı görülmektedir. Mesela Haziran 1625'te Musa adlı kişi hanımı Fatma'yı üç talak üzere boşamış ve kadına mehri karşılığında 16 kile buğday vermiştir⁴⁹.

Üç talak şeklinde yapılan boşanmaların bazıları kızgınlık anında yapılıyordu. Kimi zaman da boşanma işleminin gerçekleşmesi belirli şartlara bağlıydı. Ayrıca kişinin bilinçsiz bir şekilde, yani sarhoş iken karısını üç talak üzere boşadığı da oluyordu. Mart 1637'de Ahmed Kethüda mahkemeye giderek damadı olan Allahverdi adlı kişinin kendisine küfür ederek kızını üç talakla boşadığını bildirmiştir. Şahitlerin ifadesiyle de Ahmed kethüdanın beyanı doğrulanmıştır⁵⁰. Mayıs 1637'de ise, Hüseyin adlı köyün sakinlerinden olan Bedrus veled-i Gazar adlı gayrimüslim mahkemeye giderek Hamidi adlı köyün sakinlerinden ve muhtemelen sonradan Müslüman olan damadı Hüseyin bin Abdullah'tan davacı olmuştur. Hüseyin'in kız kardeşi Şazik'i Müslümanların huzurunda altı ay önce talak-ı selase ile boşayıp gönderdiğini, ancak Hüseyin'in boşamış olduğu hanımının yeniden eve dönmesini istediğini söylemiştir. Bu durum mahkemede Hüseyin'den sorulmuştur. Hüseyin de sarhoş iken hanımını üç talak ile boşadığını ifade etmiştir. Fakat mahkeme sarhoş bir halde yapılan boşamayı geçerli saymış ve tarafların ayrılmasına hükmetmiştir⁵¹.

⁴⁸ M. Akif Aydın, "Aile Hayatı" *İlmihal II İslam ve Toplum*, Ankara, 2006, s. 223-225.

⁴⁹ *HŞS, nr. 383*, s. 68/b.5.

⁵⁰ *HŞS, nr. 384*, s. 35/b.3.

⁵¹ *HŞS, nr. 384*, s. 72/b.4.

Bazı mahkeme kayıtlarından ise, erkeğin boşanmayı şahitlerin huzurunda belli şartlara bağladığı görülmektedir. Eğer koşulan şart gerçekleşirse kadının veya onun vekilinin ya da herhangi birinin bu hususta mahkemeye müracaat etmesi durumunda, şahitlerin ifadesi ve kadının hükmüyle taraflar arasında boşama gerçekleşirdi. Mesela Mart 1634 tarihinde mahkemeye intikal eden bir boşanma davasından anlaşıldığına göre, Zekeriya adlı kişi “*Bekir Bey’in kapusuna ayak basub varub gelirse menkûhem benden talâkı selâse ile red olunsun*” diye bir şart (veya yemin) koşmuştur. Ancak bu şartını tutamamıştır. Bu nedenle Hasan Çelebi adlı kişi mahkemeye müracaat ederek Zekeriya’nın hanımını üç talak ile boşadığını, ancak bir senedir onu evinden çıkarmayarak zina ettiğini ifade etmiştir. Zekeriya, mahkemede koşmuş olduğu şartın üç talak üzere olmadığını söylemiş olsa da, şahitlerin beyanıyla Zekeriya’nın üç talak üzere şart koştığı ortaya çıkmıştır. Bu sebepten kadı, tarafların ayrılmasına hükmetmiştir⁵². Temmuz 1659’da Hoğu adlı köyün sakinlerinden Mehmed Bey bin Ali adlı kişi mahkemeye giderek “*evimden çıkub gidmesem avradım mutallâka olsun*” diye bir şart koştüğünü ifade etmiştir. Bu şartı yerine getirmek için Mehmed Bey evinden çıkıp birkaç gün başka yerde kaldığını ve şartını yerine getirdiğini söylemiş ve mahkemeden evine gitmek için izin istemiştir. Mahkeme, Mehmed Bey’in beyanında yalan ve *bir vechle hileye salik* veya şartın üç talak üzerine gerçekleşmediğine dair yemin etmesini teklif etmiş, o da bu doğrultuda yemin etmiştir⁵³.

Kilise hukukunda, genel kural olarak Hristiyanların eşlerinden boşanıp başkaları ile evlenmeleri yasaktı. Bu sebepten dolayı Harput’taki gayrimüslim ailelerin boşanma davaları İslam hukukuna göre düzenlenmekteydi. Nitekim mahkeme kayıtlarına yansıyan bu tür davalarda genellikle İslam hukukuna göre hüküm verildiği görülmektedir. Mesela Kasım 1633 tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre, Kesper adlı bir gayrimüslim İstanbul’a gitmeye karar vermiş; ancak Kesper’in hanımı Zahire adlı kadının kardeşi Görkik ve babası Murad adlı gayrimüslimler, Kesper’in İstanbul’a gitmesine karşı çıkararak oraya gittiği takdirde dönmeyeceğini söylemişlerdir. O da üç seneden fazla orada kalırsam hanımım üç talak ile benden boş olsun diye bir şart koşmuştur. Ancak on iki sene geçmesine rağmen Kesper gelmemiştir. Bu yüzden kadın, kocasını boşamak için kadıya müracaat etmiş ve şahitlerin ifadesi doğrultusunda kadın kocasından ayrılmıştır⁵⁴.

⁵² HŞS, nr. 386, s. 274/b.1.

⁵³ HŞS, nr. 38244-IV, s. 116/b.3.

⁵⁴ HŞS, nr. 386, s. 202/b.1.

İslam hukukunda yaygın olarak kullanılan *muhâlea* veya *hul'* denilen yöntem ile yani eşlerin birbiriyle anlaşarak evliliklerini sonlandırması⁵⁵ gayrimüslim aileler arasında da uygulanmaktaydı. Bu tür müracaatlarda, boşanma teklifi daha çok kadınlardan gelmekteydi. Evlilik hayatından mutlu olmayan ve bunu devam ettirmek istemeyen kadın, mehir ve adet-i nafakası gibi haklarından vazgeçerek kocası ile anlaşarak boşanma talebinde bulunabiliyordu.

Ocak 1638'de Zaluni köyünden Günfan bint-i Turik adlı gayrimüslim kadın, kocası Hacuk veled-i Emrik adlı gayrimüslimden boşanmak için mehirden, âdet-i nafakasından ve zevcelikle alakalı her husustan vazgeçmiştir. Bu doğrultuda boşanma talebi kadının vekili Tavtil adlı gayrimüslim vasıtası ile mahkemeye bildirilmiş ve mahkemede kadının evlilikten doğan tüm haklarından vazgeçtiği ibra edilmiştir. Bunun üzerine kocası da onu talâk-ı selâse ile boşamıştır⁵⁶.

Gayrimüslimlerin evliliklerinde mehir diye bir kavram bulunmamasına karşın, Harput'ta gayrimüslim ailelerdeki boşanma davalarında da mevcut olduğu, yukarıdaki örneklerden anlaşılmaktadır. Yine gayrimüslim tebaaya ait görülen boşanma davalarının çoğunlukla İslam hukukuna göre olması, bunların nikâh akitlerinin İslami hukuk üzere yapıldığını göstermektedir. Nitekim Hristiyan geleneklerine uygun yapılan nikâh akitlerinde mehir talep edilemeyeceğine dair mahkeme kararları mevcuttur. Mesela Zevi bint-i Tarandifila adlı Rum kadın, Üsküdar Mahkemesine başvurarak kendisini boşayan kocası Yorgi adlı kişiden *mehr-i müeccel* talebinde bulunmuştur. Kocası ise mahkemede nikâhlarını *âyin-i millet-i nasârâ* üzere yaptıklarını ve mehir tespit etmediklerini söylemiştir. Kadın mahkemede haklılığını ispat etmeye âciz kalınca, Hristiyan ananesine uygun hüküm verilmiş ve kadının mehir talebi reddedilmiştir⁵⁷.

Muhâlea uygulaması, Harput'taki Müslüman aileler tarafından da sıklıkla kullanılmaktaydı. Mesela Depecik köyünden Fatma, kocası İlyas'tan⁵⁸; Kinederiç köyünden Kezban, kocası Veli'den⁵⁹; Meryem adlı kadın, kocası Mehmed'den⁶⁰ ayrılmak için mehir ve nafakalarından vazgeçmişlerdir.

⁵⁵ M. Akif Aydın, "Aile Hayatı", *İlmihal II İslam ve Toplum*, s. 232.

⁵⁶ HŞS, nr. 384, s. 151/b.1.

⁵⁷ Nevzat Erkan, *Osmanlı Üsküdar'ında Toplumsal Hayat (18. Asır Üsküdar'da Müslim-Gayrimüslim İlişkileri)*, İstanbul, 2015, s. 17,158.

⁵⁸ HŞS, nr. 383, s. 16/b.4.

⁵⁹ HŞS, nr. 38244-IV, s. 18/b.1.

⁶⁰ HŞS, nr. 386, s. 85/b.2.

Şiddetli geçimsizlik yüzünden tarafların anlaşarak kadının huzurunda boşandıkları da oluyordu. Mesela Eylül 1622’de Mustafa adlı kişi mahkemeye başvurarak hanımı ile geçinemedikleri için “*zindegânimiz olmayub*” üç talak ile hanımını boşadığını bildirmiştir⁶¹. Haziran 1632 tarihinde Ebu-bekir mahkemeye giderek kardeşi Ayşe’nin vekili olarak, Ayşe’nin, kocası Mehmed ile geçinemediklerini ve evliliklerine son verilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu sebepten üç talak ile boşanma işlemleri gerçekleşmiştir⁶².

İslam dinini seçerek Müslüman olan bazı kimselerin gayrimüslim eşlerini boşadıkları da görülmektedir. Ağustos 1637 tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre, İslamiyeti seçerek Mehmed adını alan biri hanımından kendisi gibi Müslüman olmasını istemiş, hanımı bu isteğini kabul etmeyince de onu boşamıştır⁶³. Ancak tam tersi durumlarla da karşılaşılabilirdi. Nitekim 2 Mayıs 1672 tarihli bir belgede, Hasan bin Abdullah adlı kişi mahkemeye müracaat ederek Müslüman olmadan dört sene önce Gülvar veled-i İğob adlı gayrimüslimin Meryem adındaki kızını kendisiyle nişanladığını, o da nişan olarak gelin adayına bir altın hâtem, bir kuruşluk keten ve bir kuruşluk ibrişim verdiğini söylemiştir. Ancak şeref-i İslâm ile müşerref olup geldiğinde Meryem’in Markos adlı gayrimüslimle evlendirildiğini söyleyerek bu hususun sual olunmasını mahkemeden talep etmiştir. Markos, bu konuda bir bilgisinin olmadığını ve Meryem’in de kendi rızasıyla onunla evlendiğini ifade etmiştir. Gülvar ise, Hasan’ın ikrarını yalanlayarak kızını ona vermediğini ve nişan için ondan herhangi bir eşya da almadığını ifade etmiştir. Netice itibarıyla Hasan, mahkemede Gülvar’ın kızını kendisine vermediğine dair yemin etmesini talep etmiştir. Gülvar da İncil ve İsa peygamber üzerine kızını ona vermediğine dair yemin etmiştir⁶⁴.

Bazı boşanmalar kocanın iş yapmak için başka memleketlerde bulunması ve uzun süre eve gelmemesinden kaynaklanmaktaydı. Böyle durumlarda koca belirli bir tarihe kadar dönmediği takdirde karısının boş olacağını beyan eder veya boşanmayı kendisi adına gerçekleştirecek bir vekil tayin edebilirdi⁶⁵. Mesela Haziran 1655 tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre, İstanbul’a giderek İslam’la şereflenen Sefer Beşe adlı kişi eşini boşama yetkisini babası Serkis’e bırakarak onu kendisine bu hususta vekil olarak atamıştır. Sefer Beşe’den haber alınmaması sebebiyle hanımı Marta’nın vekili ve kardeşi olan Asadur adlı kişi mahkemeye müracaat ederek tarafla-

⁶¹ HŞS, nr. 181, s. 32/b.4.

⁶² “... hemşirem Aişe nâm hâtûn ile zevci mezbûr Mehmed Çelebi mâbeyninde zindegânileri olmayub tefrik lazım gelmekle...”, HŞS, nr. 181, s. 62/b.2.

⁶³ HŞS, nr. 384, s. 112/b.2.

⁶⁴ HŞS, nr. 362, s.20/b.2.

⁶⁵ Suraiya Faroghi, “Kadın ve Aile”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Ed. Halil İnalçık, Donald Quataert), İstanbul, 2006, s. 721.

rın boşanmasını talep etmiştir. Şahitlerin beyanı doğrultusunda da Serkis, oğlunun vekili olarak Marta'yı talâk-ı selâse ile boşamıştır⁶⁶.

Mahkemeye intikal eden bir kısım davalarda ise, kocasının kendisine iftira atarak boşadığını söyleyen kadınların da olduğu görülmektedir. Kavak adlı köyden Sultan adlı kadın Haziran 1664'de mahkemeye giderek sekiz aydır evli olduğu kocası İbrahim bin Hüseyin adlı kişinin kendisine iftira atarak onu boşadığını ifade etmiştir. İbrahim, Sultan'ın zıfaf gecesi bakire olmadığını anlayınca onu o gece boşadığını mahkemede söylemiştir. Fakat şahitlerin ifadesiyle Sultan'ın sekiz aydır İbrahim'in nikâhlı eşi olduğu ortaya çıkmıştır⁶⁷. Muhtemelen erkek, mehir ve nafaka gibi ödemek zorunda olduğu maddî külfetlerden kurtulmak için hanımına iftira atarak zıfaf gecesi onu boşadığını söylemiştir.

Hanefi mezhebinde kocanın, savaşta, ticari bir yolculukta veya herhangi bir nedenden dolayı kaybolması kadın için boşanma sebebi sayılmamıştır. Kocanın öldüğüne dair herhangi bir haber gelmezse bu kadınlar 90 ya da 120 yıl veya yaşlılarının ölümüne kadar onlardan ayrılmaları bu mezhebe göre yasaktı. Bu durumdan dolayı kadınlar psikolojik, fizyolojik ve sosyo-ekonomik gibi maddi ve manevi birçok yönden sıkıntı yaşamaktaydılar. Hanefi hukukuna göre hükmeden Osmanlı kadıları kocanın yokluğu sebebiyle ortaya çıkan bu tür mağduriyetleri önlemek için mahkemeye yapılan müracaatları değerlendirerek Şafii mezhebi doğrultusunda naipler görevlendirerek bu çeşit davaları sonuçlandırmaktaydı. Zira Şafii mezhebinde kocası kaybolan kadınlar, belli bir süre geçtikten sonra kadı tarafından tefrik edilebiliyordu⁶⁸. Mesela Temmuz 1664'de Huriye bint-i Hamza adlı kadın şafii mezhebine geçerek 15 yıldır *celâ-yı vatan* eden kocası Hüsrev bin Abdullah'ın kayıp olması ihtimali ve nafakaya da ihtiyacı olması sebebiyle kocasından boşanmak istemiştir. Bunun üzerine mahkeme kadının boşanması için şafii mezhebinden bir naip görevlendirilmiştir. Böylece kadının kocasından boşanma işlemleri gerçekleştirilerek ona nafaka bağlanmıştır⁶⁹.

Öte taraftan, kocanın hanımına karşı sarf ettiği bazı sözler nikâh akdine zarar verebilmekteydi. Böyle bir durumda, evlilik tamamen sonlandırılmasa da nikâh akdinin yenilenmesi gerekmekteydi. Mesela Kasım 1655'te Mustafa bin Allahverdi adlı kişi mahkemeye giderek eşi Teslime'ye "*anam*

⁶⁶ HŞS, nr. 385, s. 89/b.3.

⁶⁷ HŞS, nr. 368, s. 80/b.2.

⁶⁸ Saadet Maydaer, "Klâsik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer'iyeye Sicillerine Göre)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/1, Bursa, 2007 s. 307, 310.

⁶⁹ HŞS, nr. 368, s. 86/b.1.

bacım ol şimdiden sonra bana lazım değilsin” dediğini söyleyerek nikâhlarına zarar gelip gelmediğini öğrenmek istemiştir. Mahkeme bu sözlerden dolayı tarafların nikâhlarının yenilenmesi gerektiğini belirtmiş ve kadı huzurunda eşler arasında nikâh yenilenmiştir⁷⁰.

Sonuç

Harput'ta ailenin oluşmasında İslam geleneğinin etkisi olduğu kadar, örf ve âdetlerin de etkisi vardı. Bugün kısmen devam eden birçok adet ve göreneklerin, aslında 17. yüzyılda da Harput'ta mevcuttu. Bu anlamda, nikâhtan önce gelin adayına, başlık ya da nişan adıyla bir miktar para veya küpe, yüzük ve bilezik gibi takılar ile giyecek ve kumaş türünden eşyalar verilirdi. Yapılan nişan veya nikâh akitlerinde, tarafların rızasına da önem verilirdi. Öncelikle, evlenecek kızın evliliğe rıza göstermesi gerekiyordu. Gelin adayı istemediği takdirde, kanunen velisi onu evliliğe zorlayamaz, istemediği biriyle evlendiremezdi. Şayet olay mahkemeye intikal ederse, kızın lehine bir karar alınırdı.

Evliliğin gerçekleşmesi sırasında kadın mehir hakkı kazanırdı. Harput'ta verilen mehrin miktarları çok farklı miktarlardaydı. Bu durum çoğu kez tarafların birbirleriyle anlaşarak mehri belirlediklerini göstermektedir. Nakit gelirlerin dışında gayrimenkuller de mehir olarak verilmekteydi. Ayrıca kocası vefat eden kadın, mehrini kocasının varislerinden talep ederek almaya hakkı vardı.

Harput'taki gayrimüslim ahali de genellikle nikâh akitlerini İslam hukuku üzerine gerçekleştirilmekteydi. Gayrimüslim evliliklerinde mehir bulunmamasına rağmen, Harput'ta gayrimüslim ailelerinin aralarındaki boşanma davalarında mehrin mevcut olduğu görülmektedir. Yine kilise hukukuna göre, Hıristiyanların eşlerinden boşanıp başkaları ile evlenmeleri yasak olmakla birlikte, Harput'taki bazı gayrimüslim aileler boşanma davalarını İslam hukukuna göre düzenlerlerdi. Ayrıca İslam hukukunda yaygın olarak kullanılan muhâlea veya hul denilen yöntem ile yani eşlerin birbiriyle anlaşarak evliliklerini sonlandırması, Harput'ta hem Müslüman hem de gayrimüslim aileler arasında uygulanmaktaydı. Bu tür müracaatlarda, boşanma teklifi daha çok kadınlardan gelmekteydi. Evlilik hayatından mutlu olmayan ve bunu devam ettirmek istemeyen kadın, genellikle mehir ve adet-i nafakası gibi haklarından vazgeçerek kocası ile anlaşarak boşanma talebinde bulunuyordu.

⁷⁰ HŞS, nr. 385, s. 131/b.2.

İslam dinini seçerek Müslüman olan bazı kimselerin gayrimüslim eşlerini boşadıkları da oluyordu. Ancak tam tersi durumlar da mevcuttu. Zira İslâm ile müşerref olduğu için nişanlısıyla evlenemeyenler de vardı.

Eşler arasındaki şiddetli geçimsizlik de önemli bir boşanma nedeniydi. Bu durumda erkeklerin kadının huzurunda eşlerini boşadıkları oluyordu. Bazı mahkeme kayıtlarından ise, erkeğin boşanmayı şahitlerin huzurunda belli şartlara bağladığı görülmektedir. Eğer koşulan şart gerçekleşirse kadının veya onun vekilinin ya da herhangi birinin bu hususta mahkemeye müracaat etmesi durumunda, şahitlerin ifadesi ve kadının hükmüyle taraflar arasında boşama gerçekleşirdi.

Harput'ta büyük aile tipi yaygın olarak görülmekle birlikte, aynı anda birden fazla kadınla evlilik çok enderdi. İkinci eşle evlilikte ilk hanımın rızasını alanlar da oluyordu. Fakat bunun genel bir kaide olduğunu söylemek, geleneksel Türk aile yapısını göz önünde bulundurduğumuzda pek mümkün görünmemektedir. Aileyi oluşturan her bireyin birbirine karşı sorumlulukları vardı. Baba, hanımına ve çocuklarına karşı nazik ve merhametli davranarak onların geçimlerini sağlamakla yükümlüydü. Hanımın kendisine ait mal veya mülkü olsa dahi onun geçiminden kocası sorumluydu. Bundan dolayı erkek, kanunen eşine ait olan gayrimenkul veya malları hanımının rızası olmadan kullanamazdı. Hatta kimi zamanlarda erkeğin eşine borçlandığı da oluyordu. Anacak her dönemde görülebileceği gibi bu dönemde de aile içi şiddet olaylarına rastlamak mümkündü.

Anne babanın çocuklarına karşı sorumlulukları olduğu gibi çocukların da anne ve babalarına karşı sorumlulukları vardı. Çocukların anne ve babalarına karşı yapacakları görevlerin başında, onların maddi ve manevi her türlü ihtiyaçlarını karşılamak, yaşlandıklarında ise onlara bakmak idi. Ancak bir kısım gayrimüslim ailelerde ana-baba yaşlandığında çocuklarının kendilerine bakmalarını sağlayabilmek için onlarla anlaşma yapmak zorunda kalıyorlardı. Ayrıca çocukları hayatta olamayan bazı Müslüman ve gayrimüslim anne ve babalar yaşlandıklarında kendilerine bakılması için torun veya farklı akrabalarla da anlaşılıyorlardı. Diğer taraftan babanın, kendisine bakılması veya hizmet etmesi şartıyla kızını akrabalarından biriyle evlendirdiği de oluyordu. Anlaşma gereği malına onları ortak ettiği gibi, vefat edince bütün mirasını da onlara bırakıyordu.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Harput Şer'iyeye Sicilleri (HŞS.)

Milli Kütüphane'de Bulunanlar: 181, 362, 368, 383, 384, 385, 386, 397 numaralı defterler.

Ankara Ün. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde Bulunanlar: 38244-I, 38244-II, 38244-III, 38244-IV, 38244-VI demirbaş numaralı defterler.

2. Seyahatnameler

Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zılli, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, 3. Kitap, (Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı), İstanbul, 1999.

Hrant D. Andreasyan, *Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi*, İstanbul 1964.

3. Araştırma ve İncelemeler

AYDIN, M. Akif, "Aile Hayatı" *İlmihal II İslam ve Toplum*, Ankara, 2006.

AYDIN, M. Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul, 2009.

ÇINAR, Hüseyin, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Ayntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000.

DÜZBAKAR, Ömer, "Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği", *OTAM*, 23, Ankara, 2008, s. 85-100.

ERKAN, Nevzat, *Osmanlı Üsküdar'ında Toplumsal Hayat (18. Asır Üsküdar'da Müslim-Gayrimüslim İlişkileri)*, İstanbul, 2015.

FAROQHİ, Suraiya, "Kadın ve Aile", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Editör Halil İnalcık, Donald Quataert), İstanbul, 2006, s. 721-725.

KAZICI, Ziya, *Osmanlı Toplum Yapısı*, İstanbul, 2014.

MAYDAER, Saadet, "Klâsik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer'iyeye Sicillerine Göre)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/1, Bursa, 2007 s. 299-320.

ÖZDEMİR, Rifat, "Kırşehir'de Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1880-1906), *Osmanlı Araştırmaları*, IX, İstanbul, 1989, s. 101-157.

SAVAŞ, Saim, "Fetva ve Şer'iyeye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılımı", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, II, Ankara, 1992, s. 504-547.

YAZICI, Nesimi, "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *AÜİFD*, XLVIII/1, 2007, s. 1-46.

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 8, Sayı: 15, Mart 2021, s. 21-42, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 8, Issue 15, March 2021, pp. 21-42

Araştırma Makalesi/Research Article

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ: ELAZIĞ BELEDİYESİ HAYIR ÇARŞISI ÖRNEĞİ

*The Role Of Local Governments Fighting Against Poverty: Elazığ
Municipality Charity Bazaar Example*

Ömer Şükrü YUSUFOĞLU*

Geliş/Received: 10.03.2021

Kabul/Accepted: 25.03.2021

Öz

Yoksulluk dünyadaki en temel ve çözülmesi en zor problemlerden biridir. Genel nedenleri olduğu kadar bireysel nedenlerinin de olması konuyla ilgilenen uzmanların işini zorlaştırmaktadır. Her türlü zorluğa rağmen yoksullukla mücadele dünya genelinde küresel, ulusal ve yerel düzeyde yapılmaktadır. Verilen mücadele yoksulluk sorununu ortadan kaldırmaya bile yoksulların ihtiyaçlarını karşılayarak onların yükünü hafifletmektedir. Yoksullukla mücadelede en önemli aktörlerden biri yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler yoksulların temel ihtiyaçlarını karşılayarak onları çeşitli risk ve problemlerden kurtarmaktadır. Özellikle gıda bankacılığı uygulaması mutlak yoksulluğu ciddi şekilde azaltmaktadır.

Yoksullukla mücadelede yerel yönetimin rolünü inceleyen bu çalışma Elazığ ilinde Belediyeye bağlı bir kuruluş olan “Hayır Çarşısı” modelini incelemektedir. Bu amaçla 1 birim sorumlusu ve 10 yoksulla mülakat yapılmış ve alınan yanıtlar çalışma kapsamında yorumlanmıştır. Birim sorumlusuna 10 yoksullara ise 7 sorudan oluşan mülakat formu sunulmuştur.

Yapılan araştırma sonucunda Hayır Çarşısı'nun yardımları oldukça düzenli yaptığı, genel olarak en muhtaç aileleri seçtiği görülmüştür. Yoksullara yönelik gıda bankacılığı uygulaması ve diğer yardımların yoksulluğun yükünü hafiflettiği tespit edilmiştir. Yoksulların ise aldıkları yardımlardan memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yoksulluk, yoksullukla mücadele, yerel yönetimler, Hayır Çarşısı*

* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: osyusufoglu@firat.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3173-7251>

Abstract

Poverty is one of the most fundamental and difficult problems in the world to solve. The fact that there are general reasons, as well as individual reasons, makes it difficult for the experts who are interested in the subject. Despite all kinds of challenges, the fight against poverty is carried out at the global, national, and local levels. Even if the struggle does not eliminate the problem of poverty, it meets the needs of the poor and relieves their burden. One of the most important actors in combating poverty is local administrations. Local administrations save the poor from various risks and problems by meeting their basic needs. In particular, food banking practice significantly reduces absolute poverty.

This study examines the role of local administrations in combating poverty in the context of the "Charity Bazaar" model, which is an organization affiliated with the Municipality in Elazığ province. For this purpose, one unit manager and ten poor individuals were interviewed, and the responses received were interpreted within the scope of the study. An interview form consisting of ten questions was submitted to the unit manager, and an interview form consisting of seven questions was presented to the poor individuals.

As a result of the research, it was determined that the Charity Bazaar makes donations quite regularly and generally selects the neediest families. It has been determined that food banking and other assistance for the poor alleviate the burden of poverty. It has been concluded that the poor are satisfied with the aid they receive.

Keywords: *Poverty, fighting against poverty, local administrations, Charity Bazaar*

Giriş

Yoksulluk sorunu geçmişten günümüze var olan bir problemdir. Yoksulluğu yaşama ve algılama biçimleri dönemsel, bireysel ve mekânsal açıdan farklılık göstermektedir. Tarihsel süreç içerisinde yoksullukla mücadele biçimleri de farklılık göstermektedir. Eskiden hayırseverlerin daha çok inanç temelli yardım biçimleri bugün değişim ve dönüşüm göstermiş, yoksullukla mücadele daha kurumsal bir yapıya bürünmüştür.

Yoksullukla mücadele gerek küresel gerekse ulusal açıdan yapılmaktadır. Dünya genelinde yoksullukla mücadele eden Dünya Bankası (WB), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gibi kuruluşlar vardır. Bunun yanı sıra her ülke kendi sosyal yardım programlarını oluşturarak kayıt altına aldıkları muhtaç insanlara yardım yapmaktadırlar.

Ülkemiz açısından ele alacak olursak, yoksullara sosyal yardımlar daha çok Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) aracılığıyla yapıl-

maktadır. Gıda, barınma, sağlık vb. birçok temel ihtiyaç Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca yoksullara yönelik çeşitli nakit transferleri gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra yerel yönetimler aracılığıyla da yardımlar yapılmaktadır. Ayrıca gönüllü kuruluşlar, çeşitli vakıf ve dernekler bu alanda faaliyet göstermektedir. Yoksulluğun azaltılması ve yoksulluğa bağlı çeşitli sosyal problemlerin engellenmesi hususunda her birinin rolü oldukça önemlidir.

Belediyeler yapılan diğer yardımlara ek olarak tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Halka çeşitli hizmetler sunan yerel yönetimler yoksulları yerinde tespit ederek yardımlarını ihtiyaca yönelik olarak gerçekleştirmektedir. Yoksullara yardım faaliyeti gerçekleştiren belediyeler yardımlarını daha çok aynı olarak gerçekleştirmektedir. Yapılan yardımlarla birlikte yoksulların durumu iyileşmekte, kalıcı bir çözüm olmasa bile mağduriyetleri giderilmektedir.

Bu çalışmada yoksullukla mücadelede sosyal belediyeçilik anlayışına bağlı olarak yerel yönetimin rolü ele alınmakta ve Elazığ örneğinde yapılan faaliyetler değerlendirilmektedir.

1. Yoksulluk

Genel anlamıyla yoksulluk, insanların ihtiyaçlarını karşılayamaması, dilediği şeyleri alamaması ve çeşitli mal ve hizmetlerden yoksun olması demektir. Yoksulluk gelir düzeyine göre sınıflandırıldığında mutlak ve göreceli yoksulluk, insan hakları temelinde ele alındığında insani yoksulluk, yaş ve cinsiyete göre ele alındığında çocuk ve kadın yoksulluğu, yerleşim yerine göre değerlendirildiğinde kırsal ve kentsel yoksulluk, zamana göre değerlendirildiğinde ise geleneksel ve modern yoksulluk kavramları ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde yoksulluk eski dönemlere nazaran farklı bir yapıya sahiptir. Bu yoksulluk türü modern veya yeni yoksulluk olarak adlandırılmaktadır. Modern yoksulluk ihtiyaçların arttığını, temel ihtiyaçlarla birlikte ikincil ihtiyaçların ortaya çıktığını ve bu ihtiyaçları karşılamak için düzenli ve iyi bir gelire sahip olmak gerektiğini ifade etmektedir. Eskiden kendi hallerinde saygınca yaşayan yoksullar, modern dünyada sosyal dışlanmaya maruz kalarak yoksulluğun ötesinde bir sefalet yaşamaktadırlar. Robert ve Rahnama'nın belirttiği üzere, modern yoksulluk yerli yoksullara saygınca yaşama olanağı veren özerkliğin aşamalı olarak devredilmesi ve kaybedilmesi durumuna yol açar. Modern yoksulun belli belirsiz hissettiği güçsüzlük, bilgi eksikliğiyle harmanlanarak etkisini daha fazla gösterir. Yargılama ve yaratıcılıklarını yenileme yeteneklerini modern pazar toplumlarında yitiren yoksullaşmış kitleler, kendilerini savunmasız olarak bulurlar (Robert ve Rah-

nema, 2011: 50). Sahlins'e göre dünyanın ilkel halkları az mala sahip olsalar bile yoksul değillerdir. Yoksulluk toplumsal statünün bir sonucudur. Bugünkü yoksulluk medeniyetin icadı, ırklar arasında hileli bir ayırım ve bağımlılık ilişkisidir (akt. Robert&Rahnema, 2011: 81). Buradan şu sonuç çıkarılabilir. Modern yoksullar yokluğa karşı değil, varlığa veya ona sahip olan zenginliğe karşı savunmasız ve umutsuzdurlar.

Bugünkü yoksulluk temel ihtiyaçları karşılayamama durumunu ifade eden mutlak yoksulluk ile harmanlanarak görelî bir yapıya kavuşmuştur. Aşağıda bu kavram çifti açıklanmaya çalışılacak daha sonra yoksullukla mücadele konusuna geçilecektir.

1.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk birey ya da hane halkının yaşamını sürdürebilecek asgari refahı yakalayamaması durumudur. Mutlak yoksullukta bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamaması dikkate alınır. Burada da iki farklı yaklaşım söz konusudur. Birincisi gıda yaklaşımı, diğeri ise temel ihtiyaçlar yaklaşımıdır. Gıda yaklaşımına göre yoksulluğun belirlenmesinde yeterli miktarda temel gıda maddesinin maliyeti veya bir insanın hayatta kalabilmesi için alması gereken günlük 2400 k/cal değerine karşılık gelen tüketim harcamaları esas alınmaktadır. Temel ihtiyaçlar yaklaşımına göre ise asgari gıda harcamasının yanı sıra giyinme, barınma, ısınma gibi diğeri temel ihtiyaçlar da belirlenir ve bunu karşılayabilmek için gerekli olan gelir hesaplanır. Bu gelirin altında kalanlar yoksul kabul edilirler (Yüksel Arabacı, 2016: 184-185). Mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için günlük kişi başı 1 Amerikan doları, Latin Amerika ve Karayipler bölgesi için 2 dolar, Doğu Avrupa Ülkeleri ve Türkiye için 4 dolar, gelişmiş ülkeler içinse 14,40 Amerikan doları olarak tespit edilmiştir. Yine Dünya Bankası'na göre gıda harcamalarını içeren açlık sınırı 1,25 dolar, gıda dışı harcamaları içeren temel ihtiyaçlar sınırı 2 dolardır (Gül&Şen 2018: 23).

1.2. Görelî Yoksulluk

Görelî yoksulluk, varlık içinde ancak, eşit olmayan bir toplumda yoksulluk sorunudur. Temel ihtiyaçların karşılanabilir olduğu fakat, tüketici yaşam standartları içerisinde çok sayıda alt düzey sosyal beklentilerin karşılanamadığı bir durumda görülen yoksulluk biçimidir (Alcock akt. Karakaş, 2010: 7-8).

Görelî yoksulluk minimum kalori ihtiyacının yanı sıra sosyo-kültürel anlamda tüketimi zorunlu olan malların kapsama alınmasını öngörmektedir. Buna bağlı olarak görelî yoksulluk temel ihtiyaçlarını mutlak bir şekilde karşılayabilen ancak kişisel kaynaklarının yetersizliği nedeniyle topluma

sosyal açıdan katılımları engellenmiş olanları kapsar (Şahin Taşgın, 2017: 158).

Toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelire sahip olan bireyler görece anlamda yoksul sayılmaktadır. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranı 2019 yılında 0,5 puan artarak %14,4 olmuştur. Medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranı ise son yılda 0,1 puan artarak %21,3 olarak gerçekleşmiştir. Son üç yılın ikisinde yoksul olan, medyan gelirinin %60'ı dikkate alınarak elde edilen sürekli yoksulluk oranı ise %12,7'dir (www.tuik.gov.tr).

Grafik 1: Yıllara göre sürekli yoksulluk oranları-TÜRKİYE

Görece ve sürekli yoksulluğa göre refah anlamında biraz daha iyi şartlara sahip olan ancak maddi açıdan yoksulluk çekenlerin oranı 2018 yılında %26,5 iken 2019 yılı anket sonuçlarında 0,2 puan azalarak %26,3 olmuştur. Maddi yoksunluk; çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile ekonomik olarak beklenmedik harcamaları yapabileme, evden uzakta bir haftalık tatil masrafını karşılayabilme, kira, konut kredisi ve faizli borçları ödeyebilme, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek yiyebilme ve evin ısınma ihtiyacını karşılayabilme durumu ile ilgili hanehalklarının algılarını yansıtmaktadır. Yukarıda belirtilen dokuz maddenin en az dördünü karşılayamayanların ciddi maddi yoksunluk çektikleri kabul edilmektedir (www.tuik.gov.tr).

2. Yoksullukla Mücadele

Yoksullukla mücadele geçmişten günümüze var olmakla birlikte zamana ve şartlara bağlı olarak çeşitli değişim ve dönüşümler geçirmiştir. Eski yoksullukta bireysel anlamda daha çok mikro ölçekte yoksullukla mücadele

sürdürülürken, yeni yoksullukta daha çok kamusal ve toplumsal anlamda makro ölçekte mücadele sürdürülmektedir. Gerek Batıda gerekse Osmanlı Devleti'nde yoksullukla mücadele daha çok din eksenli bir uğraşı alanı olmuş, yoksulluk sorunu bireysel yardımlar ve çeşitli vakıflar aracılığıyla çözülmeye çalışılmıştır.

Yoksulluk sorunu Avrupa'da 16. Yüzyılda sosyal bir sorun haline gelmişti. Bu sorun dini yükümlülüklerden daha fazla olarak yeni bir sadaka reformunu gündeme getirmiş, din temelli geleneksel hayırseverlik modern gönüllülük biçimlerine eklenerek varlığını sürdürmüştür (Buğra, 2008: 128). Buğra'nın belirttiğine göre Ortadoğu'da yoksulluk ve hayırseverlik üzerine yapılan bazı çalışmaların üç ilginç noktayı gündeme getirdikleri söylenebilir. Bunlardan biri, Müslüman toplumlarında hayırseverliğin saf gönüllüğün ötesinde toplumsal bir yükümlülük olması, ikincisi hayırseverliğin yalnızca yoksullara yönelik olmaması, üçüncüsü ise Osmanlı coğrafyasında önemli bir rol oynayan vakıfların, devlet harcamalarıyla bireysel hayırseverliğin birbirine karışmasına zemin hazırlayan işleyiş biçimlerine sahip olmasıdır (Buğra, 2008: 128-129).

Yoksullukla mücadelenin çeşitli düzeyleri vardır. Strier'e göre yoksullukla mücadelede 4 farklı strateji düzeyi bulunmaktadır. Bunlar dünyada yoksulluğun yaygınlaşmasında küreselleşmenin rolüne odaklanan küresel stratejiler, yoksulluğun azaltılması ve önlenmesi bakımından devletin rolünü ele alan ulusal stratejiler, yerel yönetim düzeyinde yoksullukla mücadeleyi alan bölgesel stratejiler ve son olarak topluluk stratejileri olarak belirtilmektedir (Şen, 2018: 42).

3. Sosyal Politika

Sosyal politika Batıda ortaya çıkmış ve yoksulluğu azaltmayı hedeflemiştir. Bozkır Serdar'ın belirttiğine göre "sosyal Politikalar 19. yüzyılda Batı Avrupa'da gerçekleşen Sanayi devriminin yarattığı büyük zenginliğe karşılık bu zenginliği yaratan ancak yeterli pay alamayan emekçilerin içine düştükleri sefaletin bir sonucu olarak doğmuş toplumsal dengesizliğe ve yoksulluğa karşı sürdürülebilir bir toplumsal yaşam oluşturmayı hedeflemiştir" (Bozkır Serdar, 2016:1). Sosyal Politika kavramı 19. yüzyılda sanayi devriminden sonra ortaya çıkmış ve bu kavram ilk kez Alman Profesör Reihl tarafından kullanılmıştır. Sosyal politikanın doğuşunda egemenliğin halkta olduğu, ulusa dayalı ve hukuksal meşruiyeti olan modern bir devlet düşüncesi etkili olmuştur. Sosyal politika ilk çıktığı anlardan günümüze kadar çeşitli değişimler geçirmiştir. Ancak sosyal politika genel olarak sanayileşmenin oluşturduğu işsizlik, yaşlılık, iş kazaları, hastalık gibi çeşitli sorunlara

karşı bireyleri korumak ve önlemler almak için ortaya çıkan bir kavramdır (Şengün&Akman, 2020: 7-8).

Sosyal politika sanayileşme ve liberal-kapitalist ekonomi politikası anlayışının ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar üzerine çareler üretmek ve aynı zamanda kapitalizmi muhafaza edecek politikaları kapsamaktadır. Sosyal politikanın hedefi toplumda refah ve huzurun birlikte sağlanmasıdır. Refah ekonomik bir kavram olmakla birlikte, refahın sağlanması ekonomik önlem ve politikalarla gerçekleştirilmektedir. Toplumda refah ve huzur kendiliğinden gerçekleşemez. Bu bakımdan bazı araçların ve politikaların oluşturulması zorunludur. Huzur olmadan refahın olması insanı amaç olmaktan çıkararak araç haline getirir. İnsanları zor şartlar altında çalıştırarak ekonomik büyüme sağlanabilir. Ancak sosyal politikanın öncelikli hedefi bu değildir. Sosyal politikanın öncelikli hedefi huzurdur. Huzur daha manevi bir kavramdır. Toplumsal huzur huzursuzluk göstergeleri ile ölçülür. Cinayet, hırsızlık, boşanma ve intihar gibi sosyal olayların fazlalığı veya azlığı toplumsal huzurun göstergeleridir (Bozkır Serdar, 2016:1-2).

Sosyal politikanın bir diğer amacı iyi toplumu meydana getirmektir. İyi toplum olgusu eşitlik ve adalet kavramları çerçevesinde şekillenmektedir. Daha adil ve daha eşit bir topluma ulaşmak için hangi yönetim ve seçim mekanizmalarının tercih edilmesi gerektiği, aktörlerin hangi sorumlulukları güçleneceği ve sürecin hangi mekanizmalar etrafında nasıl kullanılacağı konusunda tartışmalar sürüp gitmektedir (Yurttagüler, 2010: 72-73).

4. Refah Devleti ve Sosyal Devlet

Günümüzde birçok Batılı modern devlet, sosyal adaleti gerçekleştirmenin bir gereği olarak korunmasız kesimlere yönelik rasyonel temelde sosyal refah politikaları geliştirmiş, bu politikaları da yoksullukla mücadelenin bir aracı haline getirmiştir (Açıkgöz&Yusufoğlu, 2018: 151). 1950'lerden sonra çeşitli tartışmalarla belirginleşen refah devleti, "bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi veren, onları toplumsal tehlikelere karşı koruyan, onlara sosyal güvenlik olanakları sağlayan toplumsal konumu her ne olursa olsun bütün vatandaşlara eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmet alanında belirli standartlar getiren devlettir" (Aksan, 2018: 181).

Wahl ise (2015: 67) refah devletinin üç bileşenden meydana geldiğini belirtir. Bunlar sosyal devlet için de geçerlidir: 1) Toplu sigorta programları (sosyal güvenlik sistemi), 2) Genel refah hizmetleri (sağlık, eğitim, bakım), 3) Sosyal yardımlar (sosyal destek, konut yardımı vb.). Refah devleti 1930'lar ve 1970'ler arasında Batıda ortaya çıkan, Batıya özgü tarihsel bir kavram olduğu için sosyal devlet kavramını kullanmak daha doğru olacaktır. (Açıkgöz&Yusufoğlu, 2018: 170).

"Sosyal devlet, bireylere belirli bir sosyal güvenlik hakkı ve asgari gelir düzeyi öngören, sağlık ve refah hizmetlerinden serbestçe yararlanma ve belirli bir yaşa kadar eğitim olanağı sunan, tüm ekonomik ve sosyal riskleri önleyici tedbirler alan devlet anlayışıdır." Ayrıca, sosyal devletin anayasal bir ilke olduğu, ekonomik ve sosyal hayata aktif ve planlı bir müdahaleyi öngördüğü de belirtilir (Öztürk ve Öztürk, 2010: 138, 142). Sosyal devletin önemli bir özelliği de vatandaşlarını sadece ödevleri olan değil, aynı zamanda hakları olan kişiler olarak görmesidir. Dolayısıyla, sosyal devleti birtakım ödev ve hakları olan vatandaşları arasında sosyal adaleti gerçekleştirmenin bir aracı olarak görmek gerekir (Açıkgöz&Yusufoğlu, 2018: 170).

Sosyal devletin hedefleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Müftüoğlu akt. Şengün&Akman, 2020: 17):

- Sosyal devlet; sosyal barış ve sosyal adaleti sağlamak,
- Sosyal barış ve sosyal adaleti sağlarken ekonomik hayata müdahale etmek,
- Halkın refahını amaçlamak, asgari düzeyde bir yaşam sağlamak,
- Bu amaç doğrultusunda sosyal ve ekonomik önlemler almak,
- Gelirin adil dağılımını sağlamak bireylerin, hayat düzeylerinin yükselmesini sağlamak, üretimi artırmak,
- Yaşlıları, yoksulları, engellileri, güçsüzleri, kadınları ve çocukları korumak,
- Tüm vatandaşların ruh ve beden sağlıklarını gerçekleştirmek.

Sosyal Devlet konusu bazı tartışmalar içermektedir. Bu tartışmaların başında 1980'lerden sonra neoliberal politikaların uygulanmasına bağlı olarak refah devletinin çözülmesi ile birlikte sosyal yardımların devlet mi yoksa sivil toplum kuruluşlarının mı yapması gerektiği konusu gelmektedir. Yurttagüler'in belirttiğine göre "yoksullukla mücadelenin ve sosyal hizmetlerin devlet güvencesi altında olması ve sosyal haklarının korunmasını talep eden gruplarla yoksullukla mücadelenin ve sosyal hizmetlerin aile cemaatler ve sivil toplum kuruluşları ve piyasaya bırakılmasını düşünen gruplar arasındaki mücadele 30 yıldır giderek artarak devam etmektedir" (Yurttagüler, 2010: 73)

5. Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlar muhtaç durumda bulunan aileler ve bireyler için oldukça önemlidir. Yoksulların yaşamlarını toplumun genel standartlarına yakın bir şekilde sürdürebilmeleri etkili bir sosyal yardım mekanizmasına bağlıdır. Sosyal yardım, "bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanı olup kendi ellerinde olmayan sebeplerle mahalli ölçüler içinde asgari

seviyede dahi geçinme imkânı bulamayan kişileri muhtaçlık araştırmalarına dayalı olarak en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirme amacı taşıyan karşılıksız mahiyetteki parasal ve nesnel sosyal gelir sağlayıcı kamusal faaliyetlerin bütünüdür” (Çengelci akt. Salim, 2018: 212).

Ülkemizde sosyal yardımlar konusunda en fazla öne çıkan kuruluş Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıdır. Türkiye’de daha önce Vakıflar Genel Müdürlüğü, SHÇEK, Belediyeler vb. kapsamında yapılabilen sosyal yardım hizmetleri SYDV’lerin kurulmasıyla birlikte bir yasaya ve kurumsal yapıya kavuşmuştur. 1986 yılında 3294 sayılı yasa ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) yürürlüğe girmiştir (Şen&Ekim, 2018: 235). 3294 sayılı kanunun amacı; “fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir” (mevzuat.gov.tr). SYDV’ler diğer vakıflar gibi Vakıflar Kanunu’na tabi ve yasal olarak tüzel kişidir ve kendi adlarına bağış toplama ve gelir getirici aktivitelerde bulunma hakkına sahiptir (Şen&Ekim, 2018: 239).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları; nakdi yardım, yakacak (kömür) yardımı, gıda yardımı, giyim yardımı, tek seferlik yardım, şartlı eğitim yardımı, şartlı sağlık yardımı, şartlı gebelik yardımı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik nakdi yardım, öksüz yetim yardımı, muhtaç asker ailesi yardımı, muhtaç asker çocuğu yardımı yapılmaktadır. Ayrıca engelli aylığı, engelli yakını aylığı verilmekte yaşlı aylığı ve silikozis aylığı bağlanması ile ilgili işlemler yürütülmektedir. SYDV’nin yapmış olduğu diğer yardımlar ise şöyle sıralanabilir: yabancılara yönelik sosyal yardım, GSS (genel sağlık sigortası) işlemleri, barınma yardımları (ev eşyası yardımı, ev onarım yardımı, kira yardımı, ev yapım yardımı), afet yardımları (aşırı yağış, sel, su baskını, deprem yardımı, heyelan yardımı, yangın yardımı, diğer afet halleri), aşevi yardımı, terör zararı yardımı, sosyal güvenlik kurumu prim yardımı, eğitim yardımları (eğitim materyali yardımı, şartlı bağışlardan yapılan eğitim yardımı, hazırlık kurslarına yönelik yardımlar, öğrenci barınma, taşıma ve yemek yardımı), engelli yardımları (engelli araç yardımı, engelli cihaz yardımı, engelli araç-protez yardımı, diğer engelli yardımı), sağlık yardımları (ilaç yardımı, tedavi destek yardımı, tıbbi malzeme ve cihaz yardımı), istihdam yardımları (işe başlama yardımı, işe yönlendirme yardımı) (Şen & Ekim, 2018: 237).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından sonra gelen kurum ise yerel yönetimler yani belediyelerdir. Belediyeler başta gıda bankacılığı olmak üzere yoksullara yönelik olarak çeşitli yardımlarda bulunmakta ve bu şekilde yoksullukla mücadele etmektedirler. Gelişmiş ülkelere bakıldığında yerel yönetimlerin eğitim, sağlık, sosyal yardım ve sosyal hizmet gibi faaliyetler ile yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağladığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin ön plana çıkması demokratikleşme, kamusal gücü halka yaklaştırma ve yönetim eğilimleri ile bağlantılıdır (Bacak&Uzunay, 2018: 119). Şengün ve Akman'ın belirttiğine göre belediyelerin yapmış olduğu yardım faaliyetleri kısa vadeli ve acil çözümler olup yoksulluğu ortadan kaldırmamaktadır. Bu konuda da sosyal devlet ilkesi gereğince fırsat eşitliği sağlayan düzenlemeler yapılarak yeni liberal gelişmeler ile devletin sorumluluğu küçültülmeli, yerel yönetimlere daha fazla sorumluluklar yüklenmeli ve yoksullukla bu şekilde mücadele edilmelidir (Şengün&Akman, 2020: 103).

Sosyal yardım konusunda öne çıkanlardan biri üçüncü sektör olarak da tabi edilen gönüllü kuruluşlardır. Başta vakıf ve dernekler olmak üzere sendikalar, meslek örgütleri ve inanç temelli gruplar üçüncü sektör içindeki gruplara örnek gösterilebilir. Bu kuruluşlar gönüllülük esasına dayanarak herhangi bir çıkar gözetmeden toplum yararına faaliyette bulunurlar (Açıkgöz, 2013: 107).

6. Gıda Bankacılığı Uygulaması

Gıda bankacılığı yoksullukla mücadelede eden kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve gönüllü yardım kuruluşlarının en çok tercih ettikleri uygulamalardan biridir. Gıda Bankacılığı ilk olarak 1967 yılında Amerika'nın Arizona eyaletinde Phoneix'te emekli bir iş adamı olan John Van Hengel'in gönüllü olarak bir aşevi kurmasıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra Hengel American's Second Harvest adında bir hayır kurumu kurmuştur. Günümüzde bu kuruluş Amerika'nın 50 eyaletinde faaliyet göstermekte ve 23 milyondan fazla yoksula gıda yardımı sağlamaktadır (Açıkgöz, 2013: 93)

Gıda bankası bağışlanan veya üretim fazlası sağlığa uygun her türlü gıdayı tedarik eden uygun şartlarda depolayan ve bu ürünleri doğrudan veya değişik yardım kuruluşları vasıtasıyla fakirlere ve doğal afetlerden etkilenenlere ulaştıran ve kar amacı gütmeyecek şekilde dernek ve vakıfların oluşturduğu organizasyonlardır. Bu organizasyonlar üretim fazlası olan, paketlenme veya kodlama hataları sebebiyle piyasaya sürülemeyen, raf ömrü az kalan, paketi hasarlı ancak sağlıklı olan, yeniden paketlemeye ihtiyaç duyan ürünleri hayırseverlerden hibe olarak alıp yoksullara teslim etmektedirler. Ayrıca hayırseverlerin her türlü gıda hibelerini, mahsül fazlası yaşı sebze ve

meyveleri, otel, lokanta ve restoranlarda dağıtılmayan sağlığa uygun hazır yiyecekleri kabul edip dağıtmaktadırlar (Akgül, 2004: 11-13).

Belediyelerin yoksullukla mücadele konusunda gıda bankacılığı uygulamasını kullanabilecekleri 5393 sayılı Belediye kanunu 14. Maddesinde belirtilmiştir. Gıda bankacılığındaki gıda kelimesinden dolayı akla sadece yiyecek maddeleri gelse de aslında yakacak temizlik ve yiyecek ürünlerini de kapsamaktadır (Şengün&Akman, 2020: 102).

7. Sosyal Belediyecilik Anlayışı ve Yoksullukla Mücadele

Sosyal belediyecilik klasik belediyecilik ve toplumcu belediyecilik anlayışından sonra ortaya çıkan yeni belediyecilik anlayışıdır. Klasik belediyecilikte devletçi bir anlayış benimsenmiştir. Klasik belediyecilikte devletçi anlayış çerçevesinde hizmetler doğrudan belediyenin kendisi tarafından sunulmaktadır. Toplumcu belediyecilikte ise birlikçi ve bütünlükçü anlayış çerçevesinde belediyeler arasında yardımlaşma ve eşgüdüm öngörülür. Bu yönetim tarzını benimseyen başkanlar merkezden gelen paraya bakmadan kendi kaynaklarını yaratarak kendine yeten bir belediyecilik anlayışı geliştirmişlerdir (Öztürk & Gül, 2012: 210-216).

Türkiye'de toplumcu belediyecilik anlayışı ise 1970'li yılların başında ortaya atılmıştır. Ekonomik ve siyasi boyutlu toplumsal değişimin hızlı bir şekilde yaşanmaya başladığı 1960'lı yılların ardından değişimlerin daha keskin hale geldiği 1970'ler toplumcu belediyecilik anlayışının doğuşuna zemin hazırlamıştır. Yeni dönem belediyecilik kimi kaynaklarda yeni belediyecilik hareketi, kim kaynaklarda demokratik belediyecilik hareketi olarak adlandırılan toplumcu belediyecilik anlayışı adı ile anılmaya başlamıştır (Güler, 2013: 125).

Sosyal belediyecilik, klasik ve toplumcu belediyecilik anlayışından daha farklı olan bir belediyecilik anlayışıdır. Bu anlayış, belediyeleri sadece bir alt yapı yapan bir birim olarak değil de, insanların sosyal ve kültürel hayatına katkıda bulunan, bu konuda görev ve sorumluluklar alan bir hizmet/yönetim birimi olarak görür (Öztürk & Gül, 2012: 213). Sosyal belediyecilik sosyal sorunlara odaklanmaktadır. Günümüzde yerel yönetimlerin eskiye nazaran daha fazla bölgesel ve ulusal güçleri bulunmaktadır. Sundukları hizmetler, sahip oldukları bütçeler onların gücünün önemli birer göstergeleridir. Bu özellikleri dikkate alınarak yerel yönetimlerin görevlerinin ve işlevlerinin giderek fazlaştığı söylenebilir. Her ne kadar yerel yönetimler bölgesel bir özellik taşıyorlar da sosyal yapı bakımından bir bütündür. Bu açıdan yerel yönetimlerin uygulamaları sosyal problemlere çözüm bulma niteliği taşımaktadır (Bacak&Uzunay, 2018: 117-118).

Belediyeler şehirle ilgili her şeyden sorumludur. Bu anlamda bir şehir için en önemli kurum belediyedir. Başta şehrin imarı (altyapı ve üstyapı) olmak üzere, eğitim, sağlık, güvenlik, kültürel faaliyetler, ulaşım, barınma ve beslenme gibi ihtiyaçların düzenlenmesinde ve yerine getirilmesinde öncelikli olarak o şehrin belediyesi sorumludur. Yoksullukla mücadele kapsamına giren konut, sosyal güvenlik, asgari gelir, sosyal yardım gibi alanlar da doğrudan belediyelerin ilgi alanına girer. Ayrıca her şehrin kendine özgü bir sosyo-ekonomik yapısı bulunmaktadır. Bunların tespitini de en iyi belediyeler sivil toplum gibi yerel aktörler yapabilir. Tüm bu nedenlerden dolayı belediyelerin yoksullukla mücadele konusunda aktif rol almaları gerekmektedir (Açıkgöz&Yusufoğlu, 2018: 175-176). Sosyal belediyeciliğin, sosyalleştirme, sosyal kontrol ve rehabilitasyon, yönlendirme, kılavuzluk ve rehberlik etme, yardım etme, gözetme ve yatırım gibi fonksiyonları bulunmaktadır. Bu fonksiyonlar dikkate alındığında Belediyeler yetki alanları çerçevesinde muhtaç durumdaki insanlara ulaşabilmekte ve onların sosyo-ekonomik durumunu inceleyip ihtiyaç sahiplerine çeşitli yardımlarda bulunabilmektedir (Bacak&Uzunay, 2018: 125-126).

Yoksul bireylere yönelik olarak belediyeler, yakacak yardımında bulunmak, aşevleri açmak, ihtiyaç sahiplerine ekmek ve sıcak yemek, erzak, giyim ve ev eşyası dağıtmak, öğrencilere ise kırtasiye yardımı yapmak, nakdi yardım yapmak vb. sosyal hizmet ve yardım uygulamalarını yürütmektedirler (Bacak&Uzunay, 2018: 127). Öte yandan ihtiyacı olan asker ailelerine sosyal yardım ve destekte bulunmaktadır. Şengün ve Akman'a göre belediyelerin karşılıksız olarak sunduğu bu yardımların muhtaç ve yoksul olan kişilere daha hızlı ve etkin bir şekilde ulaştırılmasında katkıları büyüktür. Bu yardımları sağlarken belediyeler kendi kaynaklarının yanı sıra yerel imkânları da harekete geçirerek varlıklı kimselerden özel kuruluş ve yoksulluk ile mücadele eden sivil toplum kuruluşlarından her türlü destek ve yardımlarda bulunabilmektedir. Üstelik bu konularda belediyeler gerekli altyapıyı hazırlayarak sorunun çözülmesinde liderlik edebilmektedirler (Şengün&Akman, 2020: 103).

TESEV tarafından yapılan araştırmanın sonucunda "yoksulluğun giderilmesinde ulusal ve bölgesel çözüm, işbirliği ve politika önerileri" bağlamında şu hususlara yer verilmiştir: Merkezi ve yerel yönetimler arasında eşgüdüm sağlanması, bakış açısının değiştirilmesi, demokratikleşme ve politik kültür değişikliği sürecinin desteklenmesi, katılımcılığın artırılması, sektörler arası işbirliğinin sağlanması, kurumlararası bilgi paylaşımının geliştirilmesi, şemsiye bir örgütün kurulması, ulusal stratejilerin oluşturulması, sürdürülebilir ve yerel ihtiyaçlara cevap verebilen projelerin planlanması, mutlak yoksullara yönelik yardımların ulaşılabilirliğinin ve kalitesinin artırıl-

ması, yoksulluğun azaltılmasına ve engellenmesine yönelik çalışmalar yapılması (TESEV, 2007: 276).

Yoksulluğun azaltılması konusunda yerel yönetimlerin merkezi idareye önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Bacak ve Uzunay'a göre her belediye kendi içerisinde yoksulluk haritasını çıkarmalıdır. Yörenin veya bölgenin yatırım alma konusunda hangi potansiyelleri taşıdığı araştırılmalıdır. Kentlerin stratejik planlarına yoksullukla mücadele konusunda maddeler konulmalı, merkezi yönetim ile işbirliği yapılmalıdır. Ayrıca yerel yönetimler başarılı olmak için dernekler, sağlık kuruluşları vakıflar, eğitim kuruluşları ve diğer tüzel kişilerle de işbirliği yapmalıdır (Bacak&Uzunay, 2018: 129).

5393 Sayılı Belediye Kanunu 'nun 60. Maddesinde "dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizlerle, özürllülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar" belediyenin bütçesinden yapılacak giderler arasında gösterilmiştir (mevzuat.gov.tr).

Yoksulluk bireyleri ve toplumları derinden etkileyen yoksulluğa yerel yönetimlerde sosyal belediyecilik hizmetleri ile müdahale edilmektedir. Yoksullukla mücadele konusunda yerel yönetimlerin faaliyetlerde bulunması kendilerinin kuruluş doğasıyla yakından ilgilidir. Demokratik bir yerel yönetim anlayışı ekonomik kalkınma ve yerel demokrasiye katkılar sağlama açısından oldukça önemlidir. Öte yandan yoksulların kaynakları ulaşmaması, toplumda çaresiz ve zayıf olmalarından kaynaklanan sosyalleşememe gibi çeşitli sorunların yerel yönetimlerce gündeme getirilmesi daha kolaydır. Bu tür sorunların etkili ve hızlı bir biçimde çözülmesi yerel yönetime olan güven duygusunu artıracaktır (Şengün&Akman, 2020: 102).

8. Araştırmanın Metodolojisi

8.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yoksulluk sorunu geçmişten günümüze tüm toplumların çeşitli şekilde yaşadığı en temel problemlerden biridir. Yoksulluğun kendisi başlı başına bir problem olmakla birlikte doğurduğu sonuçlar itibariyle de pek çok probleme yol açmaktadır. Bu problemler içerisinde şiddet, suç, zorunlu göç, sağlık sorunları, eğitimsizlik, intihar vb. bulunmaktadır.

Yoksulluğun ve etkilerinin azaltılması bakımından yoksullukla mücadele araçları oldukça önemlidir. Bu mücadele araçlarından biri ve en önemlisi sosyal yardımlardır. Sosyal yardımlar devlet eliyle doğrudan yapılabildiği gibi, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlar tarafından da yapılmaktadır. Burada hayırseverlik kavramı ön plana çıkmaktadır.

Bu araştırma yoksullukla mücadele konusunda sosyal yardımlarda bulunan Elazığ Belediyesi Hayır Çarşısı'nı incelemektedir. Bu çalışma Hayır Çarşısı'nın ne olduğu, klasik belediye yardımlarından farkının ne olduğu, yoksullara ne gibi yardımlarda bulunduğu, yoksulların bu yardımlardan memnun olup olmadığı gibi konuları ele alması açısından önemlidir. Ayrıca Hayır Çarşısı'nın benzer uygulamalara örnek teşkil etmesi açısından da önem arz etmektedir.

8.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma yöntemi ve mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla Hayır Çarşısı birim sorumlusu ve 10 yoksul ile görüşülmüştür. Yapılan görüşmeler 12.02.2021-19.02.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Yardım kuruluşuna genellikle kadınların başvurması ve yardımlardan daha çok kadınların faydalanması nedeniyle görüşülen yoksulların tamamı kadındır. Birim sorumlusuna 10 soru yoksullara ise 7 soru sorulmuştur. Verilen cevaplar yazılı bir şekilde kaydedilerek analiz edilmiştir.

8.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evreni yoksullukla mücadele eden yerel yönetimler ve onların yardımından faydalanan yoksullardır. Araştırmanın dar evreni ise Elazığ Belediyesi Hayır Çarşısı ve bu çarşıdan yardım alan yoksullardır. Bu bağlamda 1 birim sorumlusu ve 10 yoksul araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

9. Yoksullukla Mücadele: Hayır Çarşısı Örneği

9.1. Hayır Çarşısı

Türkiye'de Hayır Çarşısı modeli son yıllarda pek çok il ve ilçe belediyesinde uygulanmaktadır. Elazığ'da ise 2015 yılından beri faaliyet göstermektedir. Hayır Çarşısı, Elazığ Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'ne bağlı yardım kuruluşudur. Merkez ilçe ve merkeze bağlı köylerdeki yoksul ailelere yardım edilmektedir. İstisnai durumlarda farklı bir belediye alanından gelenlere de yardım yapılmaktadır. Mevcut durumda 2200 aile yardımlardan yararlanmaktadır.

Yapılan yardımlar eskiden koli şeklinde yapılırken şimdi çarşı uygulamasına geçilmiştir. Bu çarşıdan yoksullar adeta market alışverişi yapar gibi çeşitli ürünleri herhangi bir ücret ödemeksizin almaktadırlar. Yoksulların aldığı ürünler arasında temizlik malzemesi, beyaz eşya, mobilya, kıyafet, ayakkabı, mont, yağ, çay, şeker, un, 5 tür bakliyat, helva, zeytin gibi ürünler bulunmaktadır.

Yardımların dağıtım şekline baktığımızda, Hayır Çarşısı'nın yardımları genellikle kurumda gerçekleşmektedir. Yoksullar ihtiyacı olan malzemeyi kendileri gelip almaktadırlar. Ancak hasta ve yaşlı kişiler gibi durumu uygun olmayan kişilere yardım belediye ekipleri tarafından götürülmektedir. Ayrıca beyaz eşya ve mobilya gibi taşınması zor olan malzemeler de yine Hayır Çarşısı tarafından teslim edilmektedir.

Hayır Çarşısı'nın çalışanları ise kadrolu belediye personelidir. Bunlar arasında güvenlik görevlileri, bilgisayar, veri giriş elemanı, taşıma işi yapanlar, kasiyer, evlere bakıp analiz yapanlar ve birim sorumlusu bulunmaktadır.

9.2. Hayır Çarşısı'na Bağışlanan Yardımlar

Hayır Çarşısı nakit yardımları kabul etmemektedir. İl içinde yaşayan hayırsever vatandaşlar veya il dışında yaşayan, çoğunluğunu Elazığlı hayırsever vatandaşların oluşturduğu kişilerin aynı yardımları kabul edilmektedir. Ayrıca belediye ihale usulü ile aldığı çeşitli malzemeleri yoksullara teslim etmektedir. Hayırseverlerin yaptığı tüm yardımlar, onların adına makbuz/fatura kesilerek kaydedilmektedir. Yoksullara verilen tüm ürünler barkod sistemi ile kayıt altına alınmaktadır.

Ne tür yardımların kabul edilip dağıtıldığı sorusuna birim sorumlusu şu şekilde cevap vermiştir:

“Gıda, giyim, temizlik, beyaz eşya, mobilya, kurban ve tavuk eti, yakacak gibi yardımları kabul etmekteyiz. Beyaz eşya ve mobilya haricindeki yardımların kullanılmaması, yeni olmasına dikkat ediyoruz. Özellikle giyim konusunda 2. el olmamasına önem göstermekteyiz. Şayet kişinin ölen bir yakınının veya kendisinin eski elbisesi olursa onu da kabul ediyoruz. Ancak kullanılmış olduğunu belirterek yoksul kişiye herhangi bir sınır koymadan almasını sağlıyoruz.”

9.3. Yoksulların Hayır Çarşısı'nı Öğrenme ve Başvuru Süreci

Hayır Çarşısı mutlak yoksul olarak kabul edilebilecek yoksullara temel ihtiyaçlardan olan gıda ve giyim yardımı yapmaktadır. Bu amaçla aşırı muhtaç kişiler muhtarlar ve mahallede yaşayan kişilerle sık irtibat kurularak tespit edilmektedir. Ayrıca belediyenin yönlendirmesiyle yoksullar Hayır Çarşısını öğrenmekte ve kuruluşa başvurumaktadırlar.

Konuyla ilgili olarak yoksullara “Hayır Çarşısı'ndan ne zaman, nasıl haberdar oldunuz? Sorusu sorulmuş ve aşağıdaki yanıtlar alınmıştır:

G-3: *Komşum aramış, çok gariban bir insan olduğumu söylemiş. Hayır Çarşısı durumumdan bu şekilde haberdar oldu.*

G-4: *Evimi su basmıştı. Belediyeye gittim, 3 sene önce bana burayı tarif ettiler. Buradan (Hayır çarşısından) gıda giyim ve mobilya yardımı aldım ve ihtiyacım oldukça almaya devam ediyorum.*

G-9: *Belediyeye su borcum vardı, onun için gitmiştim oradan yönlendirdiler.*

İhtiyacı olup da kurumu bilmeyen kişiler yukarıda zikredilen unsurlarla tespit edilmekte ve bu şekilde yardım yapılmaktadır. Klasik belediye yardımlarına nazaran daha düzenli ve daha muhtaç insanlara yardım yapılmaktadır. Yapılan her yardım kayıt altına alınmakta, mükerrer yardımların önüne geçilmektedir.

9.4. Yoksullara Yardım Kriterleri

Hayır Çarşısı'ndan yardım alan yoksul ailelerin gelir düzeyi araştırılmakta ve yapılan araştırma sonucunda ihtiyacı olan aileler yardım almaktadır. Konuyla ilgili olarak Hayır Çarşısı birim sorumlusu şunları ifade etmektedir:

“Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gibi biz de gelir düzeyini ve yaşam biçimleriniz dikkate alıyoruz. Başvuruları değerlendirip 1300 TL'nin altında geliri olan her aileye yardım yapmaktayız. Yoksulların yaşam koşullarını yerinde görmek için hane ziyaretleri gerçekleştirmekteyiz. Haneye bir kadın ve bir erkek olmak üzere iki kişi gitmekteyiz. Uygun bulduğumuz ailelere yılda 6-7 defa yardım yapmaktayız. Bazı aileler kriterleri karşılamadıkları için yardım alamamaktadırlar. Örneğin çift engelli maaşı olanlar, çift yaşlılık maaşı alanlar, diğer kurumlardan fazla yardım alanlar, evde bakım ücreti alanlar yardım alamamaktadır. Ayrıca araç olup olmadığı da dikkate alınmaktadır.”

Bu ifadelerle bakıldığında kuruluşun asgari geçim yaklaşımını benimseydiği, gerçekten yoksul olanları tercih ettiği ve yardım konusunda kaynakları dikkatli kullanmaya çalıştığı görülmektedir.

9.5. Yardım Alan Yoksulların Genel Profili

Genel olarak hane reisi kadın olan parçalanmış ailelere yardım yapılmaktadır. Ancak bu ailelerin yanı sıra ihtiyacı olan diğer aileler ve bireyler de kuruluşun yardımından faydalanmaktadırlar. Bu konuda Hayır Çarşısı birim sorumlusu şunları ifade etmektedir:

“En fazla yardım alanlar dul ve yetimlerdir. Hane reisi erkek olan aileler içerisinde de en fazla yardım alanlar ise inşaat işçileri, hamallar ve serbest çalışanlardır. Bu grup ise daha çok kışın yardım almaktadır. Ancak

çalışabilecek durumda olanlar özellikle yazın da çalışmıyorlarsa yardım vermiyoruz.”

Birim sorumlusunun bu ifadeleri ile birlikte yukarıda da belirtildiği gibi kuruluşun seçici davrandığı görülmektedir. Öte yandan konuyla ilgili olarak yoksulların da görüşü alınmıştır. Görüşmecilere yaş, medeni durum, evin mülkiyet durumu, çalışma durumu, gelir, sosyal yardım ve sosyal dışlanma gibi faktörleri içeren sorular sorulmuş ve verilen yanıtlar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

G-2: *45 yaşındayım evliyim, 3 çocuğum var. Evimiz kira, 850 TL ödüyoruz. Eşim lokantada çalışıyordu, Pandemiden dolayı şimdi seyrek çalışıyor, günlük ücret alıyor.*

G-3: *9 yıldır boşanmış üç çocuğum var 4 kişi yaşıyoruz. Eşim gitti başkasıyla evlendi, nafaka istedim ancak vermedi. Dedi ki, “ben acımdan öliyorum sana ne vereceğim” Şu an geçimimi merdiven temizliğine giderek sağlıyorum. Ayda 600 TL alıyorum. 5 aydır kira bile veremedim. Korona hastalığına yakalandım, bu süre zarfında ekmek bulup yiyemedik. Akrabalarımızdan bize yardım eden kimse yok Sosyal yardımlaşmadan üç ayda bir yardım alıyorum. Ortaokula giden çocuğum için Sosyal Hizmet Merkezi 1180 TL para veriyor.*

G-4: *Şiddet gördüğüm eşimden 7 yıl önce ayrıldım. Hala boşanamadım. Bana diyor ki hiçbir şey (nafaka vs) isteme ki seni boşayayım. 3 tane çocuğum var. Babamların evinin bodrumunda yaşıyorum.*

G-5: *Evde 3 kişi yaşıyoruz, 2 çocuğum var. 7 aydır eşimden boşandım. Herhangi bir gelirimiz yok. Evimiz kira.*

G-6: *Salgın hastalıktan dolayı lokantada çalışan eşim 7 aydır işsiz durumdadır. Ben bazen apartman temizliğine gidiyorum. Bir apartmandan 100-150 TL civarında kazanıyorum. Deprem olunca ev sahibi bizi evden çıkardı, kendi geldi oturdu. Bu yüzden konteynırda kalıyoruz. Akrabalarımızdan zengin olan yok, olsa da yardım etmezler.*

G-10: *Evde 5 kişi yaşıyoruz, 3 çocuğum var. Eşim serbest çalışıyor, çoğu zaman iş olmuyor. Bu yüzden geçimimizi sağlayamıyoruz. Evimiz kira, kiramız 850 TL'dir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma vakfından öğrenci yardımı (150-200 TL) ve kömür yardımı alıyorum.*

Görüşmecilerin bu ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, yoksul kadınların bazıları boşanmayla birlikte parçalanmış aile yapısına sahip olmakta ve hanenin idaresini yapmakta zorlanmaktadırlar. Parçalanmış aile yapısına sahip olmayanların ise eşlerinin günübirlik işlerde çalıştıkları ve zaman zaman iş bulamadıkları görülmektedir. Ayrıca kira konusu onlar için ciddi

bir problemdir. Bu noktada yapılan yardımlar onlar için oldukça önemlidir. Çünkü yapılan aynı yardımlar temel ihtiyaçları gidermekte, çalışma, aylık veya diğer kurumların nakdi yardımlarından elde edilen gelir ise daha çok kira, fatura gibi borçların ödenmesinde kullanılmaktadır.

9.6. Yardım Alanların Durum Takibinin Yapılması

Yardım alan ailelerin yılda bir defa durum takipleri yapılmaktadır. Eğer bir yıl sonunda ailelerin maddi durumunda belirgin bir iyileşme olmuşsa yardımlar kesilmektedir. Konuyla ilgili olarak birim sorumlusu şunları ifade etmektedir:

“Yeni başvuru yapanların evleri ve sosyal durumları kontrol ediliyor. Daha sonra yılda bir defa evraklarını güncellemelerini istiyoruz. Edindikleri mallarda bir değişiklik olmuş mu, sigortalı bir işe girmişler mi, ya da düzenli bir aylık bağlanmış mı? Bunları kontrol ediyoruz. SYDV’deki SOYBİS sistemine erişimimiz mümkün olmadığı için yoksullara e-devlet üzerinden evrak temini yapmalarını söylüyoruz. Buna imkânı olmayana da kırtasiyeden temin etmeleri için biz yardımcı oluyoruz.”

9.7. Yardım Alan Yoksulların Memnuniyet Düzeyi

Yoksulların aldıkları yardımlardan memnun olup olmadıkları araştırmanın temel soruları arasında yer almaktadır. Yoksulların memnuniyet düzeyleri birim sorumlusu ve görüşülen yoksullara göre değerlendirilerek iki farklı şekilde analiz edilmektedir.

Birim sorumlusundan alınan bilgiler şu şekildedir:

“Yardım alanlar aldıkları yardımdan son derece memnundurlar. Bazı yoksulların şikâyet ettikleri tek konu ise daha fazla yardım alamamaktır. Kimi yoksullar ihtiyacı olmadığı halde daha fazla yardım talep etmektedir. Alamayınca da birtakım şikâyetlerde bulunmaktadır. Bu şikâyetler daha çok sosyal medya üzerinden yapılmakta veya bir üst birime ya da valilik gibi farklı birimlere yapılmaktadır. Bir başka durum ise şahısların kendisi için değil de yakınlarına yönelik yardım talebinde bulunmalarıdır. Örnek verecek olursak bir kişi kendisiyle birlikte yaşamayan torunu için bebek bezi istemektedir. Bu durumda bizler torununun anne babasının kuruma müracaat etmesini talep ediyoruz. Bir diğer durum ise giyim yardımlarının ihtiyacı olmadığı halde fazlaca talep edilmesidir. Örneğin Ocak ayında mont alan bir kişinin bir sonraki ay tekrar aynı ürünü istemesi gibi. Tüm bu durumlar karşısında yoksul kişi daha fazla sitem etmektedir.”

Bu ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla yapılan yardımların kurumsal açıdan yeterli olduğu, ancak yardım alanların isteme alışkanlığı kazandıkları ve

bunun sonucunda daha fazla yardıma endeksli bir hayat sürme eğiliminde oldukları düşünülmektedir. Ancak bu durum birim sorumlusunun da ifade ettiği gibi, azınlıkta olan bir grup için geçerli olup yoksulların tamamını yansıtmamaktadır.

Yardım alan yoksullar birim sorumlusunun da ifade ettiği gibi genel olarak aldıkları yardımlardan memnundurlar. Hayır Çarşısı akrabalık, hemşerilik, cemaat bağlarının zayıfladığı ve yoksulların sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları durumda yoksullara sahip çıkmakta ve çeşitli yardımlarda bulunmaktadır. Yoksullara yönelik olarak konut, sosyal destek ve çalışma gibi genel durumlarını belirten sorularla birlikte “Aldığınız yardımlardan memnun musunuz? Memnun olmadığınız durumlar varsa belirtiniz” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar şu şekildedir:

G-1: *Eşim iflas etti, bu sebeple borcumuz çok, eski durumumuz yok. Yoksa asla yardım almam. Hayır Çarşısı'nın yardımından memnunum. Çünkü çevremizden yardım eden yok.*

G-4: *Halıdan başka hiçbir şeyim yoktu, her şeyimi belediye verdi. Belediyeden gıda yardımı alıyorum, giyim yardımı alıyorum. Yardımlardan son derece memnunum. Hayır Çarşısı olmazsa aç kalırız, çocuklarımız perişan olur.*

G-7: *Eşim inşaatlarda çalışıyor, evimiz kira, kışın iş olmuyor. Hayır Çarşısı'ndan yardım alıyoruz. Özellikle gıda yardımları bizim için çok faydalı oluyor. Çarşıdan ihtiyacımız olan birçok şeyi temin edebiliyoruz.*

G-8: *Hayır Çarşısının ihtiyaca yönelik yardım yapması, elbise ve ayakkabı gibi ürünlerde istediğimizi seçebilmemiz çok iyi bir şey.*

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere yoksullar çevrelerinden yeterli desteği görememekte-dirler. Bunun sonucunda kurumsal yardımlara başvurmakta ve bu yardımlardan önemli ölçüde fayda görmektedirler. Bunun sonucunda büyük bir memnuniyet yaşarken, hem yoksulluktan hem de yoksulluğun neden olabileceği sosyal problemlerden kurtulmaktadırlar.

Sonuç

Yoksulluk sorunu insan hakları temelinde ele alındığında bireylerin insanca yaşayabilmesi için çözülmesi gereken önemli bir sorundur. Bir ülkede yaşayan tüm vatandaşların asgari refah düzeyini yakalaması gerek kurumların gerekse sivil vatandaşların işbirliği yaparak koordineli bir biçimde çalışmalarına bağlıdır. Meseleyi ülkemiz açısından ele alacak olursak yoksullukla mücadele açısından geçmişten günümüze ciddi çalışmaların yapıldığını özellikle son yıllarda hükümet politikalarının etkili bir biçimde arttığını görebiliriz. Özellikle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

yoksulları kendi kaderine terk etmemekte, kamusal kaynaklar ve sivil inisiyatiflerle yoksullara yönelik sosyal yardımlar gerçekleştirmektedir. Bu yardımlar eskiye nazaran daha düzenli ve hedefe yönelik olarak yapılmaktadır.

Yerel yönetimler ise kamusal yardımın bir başka önemli sacayağını oluşturmakta ve yoksullarla yakından ilgilenecek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Elazığ Belediyesi de bu fonksiyonları yerine getiren bir kuruluştur. Belediye, (diğer bazı belediyelerde de olduğu gibi) Hayır Çarşısı adı altında bir kuruluş kurarak yoksulların ücretsiz market hizmeti almalarını sağlamaktadır. Hayır Çarşısı belediyeden bağımsız bir binada hizmet vermekte ve mevcut durum itibariyle 2200 aileye yardım yapmaktadır. Yapılan yardımlar daha çok temel ihtiyaçlara bağlı olan mutlak yoksulluğu gidermektedir. Hayır Çarşısı, klasik belediye yardımlarına nazaran daha düzenli yardımlar yapmaktadır. Ayrıca yoksullar gelir ve mal sahipliği kriteri baz alınarak elenmekte ve durumu uygun olanlar seçilmektedir.

Yapılan araştırmada yoksulların sağlanan yardımlardan memnun oldukları gözlemlenmiştir. Yardım alanların genel profiline bakıldığında parçalanmış aile, sürekli işsiz, çalışan yoksul ve yaşlıların olduğu görülmüştür. Bu tür yoksullar parasal ihtiyaçlarını daha çok SYDV gibi kuruluşların yaptığı şartlı veya düzenli yardımlarla giderirken, gıda, giyim, ev eşyası, temizlik malzemeleri gibi ürünleri Hayır Çarşısı'ndan temin etmektedirler.

Sosyal yardım konusunda eleştirilebilecek hususlar da vardır. Özellikle yoksulların gerek kamu gerekse diğer gönüllü kuruluşlardan yardım almaları yardımları mükerrer hale getirebilmektedir. Bu konu bazı yoksullar tarafından istismar edilmektedir. Bu konunun belediye tarafından tespit edilmesi oldukça güçtür. Çünkü belediye ancak kendi oluşturduğu veri tabanına ulaşabilmekte diğer kurum ve kuruluşların ne gibi yardımlarda bulunduğunu görememektedir. Ayrıca bazı kişiler daha fazla yardım alabilmek için sahip oldukları malları başkalarının üzerine kaydederek yoksul taklidi yapmaktadırlar. Bu noktada kurumların ortak bir sistem üzerinde eşgüdümlü bir şekilde çalışmalarını yoksullukla mücadele açısından faydalı olacaktır.

Kaynakça

Açıkgöz, Reşat, (2013), *Yoksullukla Mücadele ve Üçüncü Sektör*, Ankara: Argonot Yayınevi

Açıkgöz, Reşat ve Yusufoglu, Ömer Şükrü (2018), "Yoksullukla Mücadele İçin Alternatif Bir Yaklaşım Önerisi: Çoklu Katılımcı Yaklaşım" (ed. G. Cerev & B. Yenihan), Bursa: Dora-Basım Yayın Dağıtım, s.151-184

Akgül, Aziz (2004), Açlığın Önlenmesinde Gıda Bankacılığı, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Türkiye'nin Sorunlarına Çözüm Serisi:12, Ankara.

Aksan, Gamze (2018), "Türkiye'de Yoksulluk ve Sosyal Yardımlar" *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi s.164-196

Bacak, Bünyamin ve Uzunay, Şaziye Ceren (2018), "Yoksulluk Sorununa Karşı Yürütülen Sosyal Politikalarda Yerel Yönetimlerin Rolü" *Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla* (ed. G. Cerev & B. Yenihan), Bursa: Dora-Basım Yayın Dağıtım, s.115-132

Bozkır Serdar, Aysu (2016), "Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika" *Sosyal Politika* (Ed. Aysen Tokol & Yusuf Alper), Bursa: Dora-Basım Yayın Dağıtım, s. 1-36

Buğra, Ayşe (2008), *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*, İstanbul: İletişim Yayınları

Gül, Hüseyin ve Şen, Bülent (2018), "Yoksulluk: Tanım, Olgu ve Yaklaşımlar" İç. *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi, s.11-29

Güler, Mahmut (2013), "Toplumcu Belediyeciliğin Doğuş Koşulları Üzerine" *Toplumcu Belediyecilik* (der. İhsan Kamalak & Hüseyin Gül) s.125-158

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2019-33820> Son Erişim Tarihi: 26.02.2021

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.pdf> Son Erişim Tarihi: 26.02.2021

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> Son Erişim Tarihi: 28.02.2021

Karakaş, Mehmet (2010), Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XII, Sayı: 2, s.1-16

Öztürk, Hasret ve Gül Hüseyin (2012), Sosyal Belediyecilik Sosyal Devlete ve Sosyal Haklara Bir Alternatif Mi? IV. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu

Öztürk, Nazım ve Öztürk, Yasin (2010), *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*, Ankara: Palme Yayıncılık.

Robert, Jean ve Rahnama, Macit (2011), *Yoksulların Gücü*, (Çev. Ş. Ünsaldı), Ankara: Maki Basın Yayın

Salim, Muammer (2018), "Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye'de Yoksullara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları" *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi s.197-234

Şahin Taşğın, Neşe (2017), *Yoksulluk, İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet*, Ankara: Nika Yayınevi

Şen Bülent ve Ekim Serdar (2018), Yoksulluk ve Mesleki Pratik: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın Sosyal Yardım Görevlileri Odağından Değerlendirilmesi” *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi s.235-254

Şen, Bülent (2018), “Küreselleşme, Yoksulluk ve Sosyal Hizmet” *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* (Ed. Bülent Şen & Mustafa Özcan TAŞKESEN), Konya: Eğitim Yayınevi s.31-48

Şengün, Esin ve Akman, Çiğdem (2020), *Türkiye’de Sosyal Belediyecilik*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

TESEV, (2007), *Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması*.

Wahl, Asbjorn (2015), *Refah Devletinin Yükselişi ve Düşüşü*, (Çev. H. Ünal ve B. Öztürk), İstanbul: h2o Kitap.

Yurttagüler, Laden (2010), “Yoksullukla Mücadelede STK’ların Rolü: Hizmet Verme ve Sosyal Hak Anlayışı Arasındaki Gerilim”, *İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk*, (Der. P. U. Semerci), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 71-92.

Yüksel Arabacı, Rabihan (2016), “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk” *Sosyal Politika* (Ed. Aysen Tokol & Yusuf Alper), Bursa: Dora-Basım Yayın Dağıtım, s. 178-205

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 8, Sayı: 15, Mart 2021, s. 43-66, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 8, Issue 15, March 2021, pp. 43-66

Araştırma Makalesi/Research Article

FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVİRİMİÇİ ALIŞVERİŞ DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE RİSK ALGILARI

Factors Affecting Online Shopping Behaviours of Firat University Students and Perceptions of Risk

Mehmet KARAHAN*

Geliş/Received: 15.03.2021

Kabul/Accepted: 12.04.2021

Öz

Küresel boyutta hızla artan internet kullanımı, nerdeyse hayatın tüm boyutlarında görüldüğü gibi ticari hayatta da birçok değişime yol açmıştır. Alışverişlerin sanal ortamda online olarak gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanan elektronik ticaret; Dünya'nın neresinde olursa olsun tüketicilerin internet üzerinden alışveriş yapmalarını güvenli ve zaman kısıtlaması olmadan, daha az maliyetle ve daha fazla ürün çeşidine ulaşma gibi birçok avantajlı yönü bulunmasından dolayı yeryüzünde hızla yaygınlaşmaktadır. Yapılan bu çalışma, üniversite öğrencilerinin çevrimiçi alışveriş davranışlarıyla ilgili tutumları ve risk algılarını ölçmek ve çevrimiçi alışveriş davranışlarını etkileyen faktörleri belirlemek hedeflenmiştir. Çalışmanın evreni Firat Üniversitesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin tümü olup, bu evrenden rastgele yöntemle farklı fakültelerden 484 kişilik örneklem grup seçilmiştir. Araştırma verilerini elde etmek amacıyla ilgili literatürden yararlanılarak hazırlanan bir anket formu kullanılmış, elde edilen verilerin aritmetik ortalama, standart sapma, t testi ve F testi gibi istatistiksel analizleri yapılarak gerekli yorumlamaları yapılmıştır. Anket sonuçlarına göre; çevrimiçi alışveriş yöntemiyle öğrencilerin daha çok ürün seçme imkânına ulaşabildikleri, bu yolla satın aldıkları ürünlerin mağazadan direk olarak aldıklarına nispeten daha ucuz olduğu, çevrimiçi alışveriş sayesinde gizlilik arz eden özel ürünlerin satın alınmasının daha basit yapılabildiği için tercih edildiği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra öğrenciler alışveriş sırasında kendilerinden kimlik sorulması, kredi kartı bilgilerinin istenmesi riski bulunmasından kaygı duymaktadırlar. Çalışmanın uygulaması yalnızca üniversite öğrencilerine yönelik yapıldığından, e-ticaretin ülkemizdeki durumuyla ilgili yorumlarda eksikliklerin olması kaçınılmazdır. Daha kapsamlı bir durum tespiti ve yorum yapılabilmesi için ileriki çalışmalarda üniversite öğrencilerinin yanı sıra kamu

* Doç. Dr., Firat Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü Öğretim Üyesi, ORCID: 0000-0002-0402-0020 m.karahan@firat.edu.tr

çalışanları, KOBİ çalışanları gibi toplumun değişik kesimlerinde bu tür uygulamaların yapılması literatüre önemli katkıları sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi alışveriş, Alışveriş davranışı, Elektronik ticaret, Risk algısı.

Abstract

Internet usage, which is rapidly increasing on a global scale, has led to many changes in commercial life as seen in almost all dimensions of life. Electronic commerce, which is defined as online shopping in a virtual environment; Wherever in the world, it is spreading rapidly in the world due to the fact that consumers have many advantageous aspects such as accessing more product types, such as safe and time-free shopping, with less cost and without time restrictions. This study aimed to measure the attitudes and risk perceptions of university students regarding online shopping behaviour and to determine the factors affecting online shopping behaviours. The population of the study is all of the students studying at Fırat University, and a sample group of 484 people from different faculties was randomly selected from this population. In order to obtain the research data, a questionnaire form prepared using the relevant literature was used, and the necessary interpretations were made by performing statistical analyses such as arithmetic mean, standard deviation, t test and F test. According to the survey results; It has been determined that students have the opportunity to choose more products with the online shopping method, that the products they buy in this way are relatively cheaper than those they buy directly from the store, and they are preferred because it is simpler to purchase special products that are confidential thanks to online shopping. In addition, students are concerned about the risk of asking for identity cards and asking for credit card information during shopping. Since the application of the study is made only for university students, it is inevitable that there are deficiencies in the comments about the situation of e-commerce in our country. Making such practices in different segments of the society such as public employees and SME employees, as well as university students, in future studies in order to make a more comprehensive situation determination and interpretation will provide important implications to the literature.

Keywords: Online shopping, Shopping behaviours, Electronic commerce, Risk perceptions.

Giriş

Alışverişin sanal ortamda online olarak gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanabilen e-ticaret, Dünya'nın her yerindeki müşterilerin e-alışverişlerini kendilerini güvenli hissederek, zaman ve mekandan bağımsız olarak daha düşük maliyetle, daha çok çeşit ürüne kolaylıkla ulaşma gibi birçok üstünlüğü bulunmasından dolayı hızla yayılan bir yöntemdir. Ticari taraflar bakımında farklı isimler alabilen e-ticaret faaliyetleri, geleneksel yöntemlerle yapılan ihracat olayını da sanal ortama taşıyarak e-ihracata dönüştürmüştür.

Yatırımcıların bu yeni ticaret biçimine ilgilerinin artması ve bu konuya yatırımlarını artırmaları neticesinde, internet ekonomisi denilen yeni bir ekonomik kavramdan söz edilmeye başlanmıştır. Günümüzdeki ileri düzey rekabet koşulları altında yaşamlarını sürdürmeye çalışan işletmeler için önemli pazar paylarına ulaşmak, bu yeni ticari yöntemden yararlanmayı kaçınılmaz kılmıştır.

Yeni tip ekonominin hızla yayılabilmesindeki en önemli araçlar; iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, internet teknolojilerindeki gelişmeler ve ağ teknolojileridir. Bu yeni teknolojiler sayesinde bilgi daha kolay ve daha hızlı bir şekilde iletebilmekte, paylaşılabilen ve ticari bir değer olarak kullanılabilir. Bu ticari ağlar sayesinde üreticiler mal ve hizmetlerini müşterilerine kolaylıkla ulaştırabilmekte ve bunu çok daha düşük maliyetle gerçekleştirebilmektedirler. Müşteriler çok farklı seçenekler sunulması da bu sayede mümkün olmuştur (Uluçay, 2012: 11). Yeni teknolojiyle beraber ortaya çıkan imkânlar sayesinde yeni kişiler, şirketler ve devletler birbirleriyle karşılıklı, bu ağlar yardımıyla iş süreçlerini ve gerekli işlemlerini yapabilmektedirler.

E-ticaret sayesinde, herhangi bir elektronik ortamda mevcut olan bilgilerin üreticiler, tüketiciler ve diğer taraflarla paylaşılarak işletmeden-işletmeye ya da işletmeden-tüketicieye ticaret yapılabilir (Öz, 2004: 95). Online ticaret, klasik işletme anlayışını büyük oranlarda değiştirmiş, iletişim teknolojileri, bilgisayar ve network teknolojilerindeki ilerlemelerin iş ortamlarında kullanılmaya başlanmasıyla da üretime hız ve esneklik kazandırılmıştır. Bu hızlı değişim, işletmelerin yönetim süreçlerinde de önemli değişimlere sebep olmuş ve işletmelerin giderek sanallaşmasına imkân sağlamıştır. Günümüzde e-ticaret yapanlara, bu yüzden sanal tüccarlar da denilmektedir (Öngören, 2005: 20).

Yapılan bu çalışma, üniversite öğrencilerinin internet kullanım amacı, çevrimiçi alışveriş yapma tutumları ve bu davranışlarını etkileyen durumları belirlemek için yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubu erişim zorlukları ve zaman kısıtları nedeniyle Fırat Üniversitesiyle sınırlandırılmış ve bu üniversitenin farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerden rastgele yöntemle 484 kişiye ulaşılabilmektedir. Çalışma için gerekli bilgilerin toplanmasında kullanılan anket, ilgili literatürden yararlanılarak yazarlar tarafından geliştirilmiş olup bu anketin uygulaması, 2019 yılı ikinci yarıyılında yapılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin aritmetik ortalama, standart sapma, t testi ve F testi gibi istatistiksel analizleri SPSS programıyla yapılmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde, elektronik ticaret ve çevrimiçi alışveriş kavramlarıyla ilgili tanımlamalar yapılmış ve bu yeni alışveriş şeklinin önemine vurgu yapılmış, ikinci bölümde ise araştır-

maya katılanların çevrimiçi alışveriş hakkındaki tutum ve algıları ile ilgili literatürdeki bazı çalışmalar incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Fırat Üniversitesinin değişik fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin, çevrimiçi alışverişe karşı ilgi ve tutumlarını ölçmek üzere hazırlanan anket uygulaması yapılmıştır. Anketlerden elde edilen bilgiler ve bunlarla ilgili yorumlar da aşağıda sunulmuştur. Çevrimiçi alışverişin dünya genelinde hızlı gelişimi bu alandaki güncel verilerin tespitini hayati kılmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmada yurt dışı ve yurt içinden farklı üniversitelerden öğrencilerin çevrimiçi alışveriş davranış ve risk algıları hakkında karşılaştırmalı olarak elde edilen güncel verilerin konuyla ilgili ileriki çalışmalara kaynaklık yapması ve araştırmacılara veri sağlaması beklenmektedir.

1. Konuyla İlgili Literatür Araştırması

Farah vd., (2018: 282) üniversite öğrencilerinin satın alma davranışlarını etkileyen faktörleri belirlemek ve online olarak en çok satın aldıkları ürünleri tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada, MUST üniversitesi işletme fakültesi öğrencilerinden örneklem olarak seçtikleri 100 öğrenciye bir anket uygulaması yapmışlardır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin % 99'unun online alışveriş yaptığı ve çoğunlukla bilgisayar, elektronik, mobil cihazlar satın aldıkları, tüketicilerin çevrimiçi satın alma davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerin, işlevsellik, mahremiyet, güven, firma itibarı ve değer algıları olduğu belirlenmiştir.

Karabaş (2018), yaptığı çalışmada küresel düzede e-ticaret Pazar büyüklüğünü araştırmıştır. Çalışmada Çankırı Karatekin Üniversitesindeki 422 öğrenciye anket uygulaması yapılarak çevrimiçi alışveriş ile ilgili tutum ve yararlar belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin alışveriş tutumlarıyla e-ticarete ilgi düzeyleri arasında orta seviyede, e-ticaretin faydalarına inanma durumuyla ilgi düzeyi arasında ise zayıf düzeyde ilişkiler olduğu ileri sürülmüştür.

Özbek (2018), Sinop Üniversitesinde yaptığı çalışmada; öğrencilerin online giyim ürünleri satın alma tutumları ve e-ticaret hakkındaki davranışları ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucuna göre; öğrencilerin çevrimiçi alışveriş yapmaları için gerekli olan araçlara sahip olma durumlarının, öğrenci ailelerinin gelir durumlarının ve online alışveriş için gerekli olan teknik bilgilerin online alışveriş davranışını etkilediği ileri sürülmüş ve buna ek olarak, cinsiyet, yaş, eğitim gördükleri program, internet kullanımı için harcadıkları zaman faktörlerinin ise online giysi alma davranışlarını etkilediği tespit edilmiştir.

Kızılyalçın ve Gürdin (2017) Kuyucak MYO'da yaptıkları çalışmada, 440 öğrencinin e-ticaret konusuna bakışları, tutum ve davranışları, çevrimiçi alışveriş yaparken kendilerini güvenli hissedip etmediklerini bir anket aracılığıyla sorgulamışlardır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; e-ticaretin sağladığı bazı avantajlara rağmen fazla tercih edilmediği ve geleneksel alışveriş yöntemlerinin öğrenciler tarafından daha fazla tercih görüldüğü ve daha az riskli ve eğlenceli bulunduğu ileri sürülmüştür.

Aziz ve Wahid (2017), yaptıkları çalışmada, Malezya'daki üniversite öğrencilerinin çevrimiçi alışveriş davranışlarını, bu davranışlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmanın ana kütlesi Malezya'da öğrenim görmekte olan üniversite öğrencileri olup bu ana kütteden örneklem olarak 400 öğrenci seçilmiş ve bu gruba bir anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; cinsiyete göre benzer satın alma alışkanlıkları olmasına rağmen, erkeklerin çevrimiçi alışverişe daha yatkın olduğu, öğrencilerin en çok tercih ettiği ürünlerin elektronik cihazlar olduğu (%31), bunu takip eden ürünlerin hediyelik eşyalar (%27) ve diğer hizmetler (%2,1) olduğu belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerinin online alışverişlerde çoğunlukla giyim ve elektronik ürünleri aldıkları belirlenmiştir.

Omarli (2016), Gazi Üniversitesinden 315 öğrencinin katılmış olduğu anket çalışmasında; e-ticaretin tüketici satın alma davranışlarına etkisini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda; öğrencilerin e-alışverişe tutundurma ve reklam faaliyetleri sebebiyle yönlendikleri ve bu iki değişkenin alışveriş davranışları etkilediği ileri sürülmüştür.

Alyami ve Spiteri (2015), Kanada'da yaptıkları araştırmada; uluslararası üniversite öğrencilerinin çevrimiçi alışveriş davranışlarını, eğilim ve motivasyonlarını geliştirip geliştirmediğini teknoloji kabul modeli vasıtasıyla incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, çevrimiçi alışveriş ortamlarının eğlenceli, kullanışlı olmasının ve öz yeterliklerin çevrimiçi alışveriş niyetini ağırlıklı olarak etkilediği ancak risk algısını ise etkilemediği tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bu bulguların akademik çevrelere ve e-perakendecilere, etkili ve ilgi çekici bir alışveriş ortamı tasarlanmasında yol gösterici olacağı ileri sürülmüştür.

Arı vd., (2015), Eskişehir Osman Gazi Üniversitesinde yaptıkları çalışmada; 2014-2015 öğretim yılında öğrenim gören 385 öğrencinin yaptığı e-alışveriş davranış ve tutumunu etkileyen incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin çevrimiçi alışveriş davranışlarının kontrol ve memnuniyet değişkenleri tarafından pozitif yönde etkilediğini ve alışveriş niyetinin buna bağlı olarak değiştiğini ileri sürmüşlerdir.

Aydın ve Derer (2015), Süleyman Demirel Üniversitesinde yaptıkları anket çalışmasında; elektronik alışveriş yapan veya yapmayan 1170 öğrencinin, çevrimiçi alışverişi güvenli bulup bulmadıkları ve satın alma davranışlarını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, öğrencilerin çevrimiçi alışveriş ve satın alma kararlarını dört faktörün etkilediği ileri sürülmüştür.

Köksal (2015), 400 üniversite öğrencisiyle yaptığı uygulama çalışmasında; öğrencilerin internet bağımlılığı, e-alışveriş ve e-pazarlama konularındaki tutum ve davranışlarını incelemiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, internet bağımlılığı yüksek olan öğrencilerin daha fazla e-alışveriş yaptığı ve e-pazarlamayla daha ilgili olduğu ileri sürülmüştür.

Saroja vd., (2015) Malezya'daki online alışveriş algılarını ve zorluklarını belirlemek üzere yaptıkları çalışmada; üç kuşağın algılarını karşılaştırmış ve aralarında bir fark olup olmadığını tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmada, internetin günlük iletişim ve işlemlerde devrimci bir etki yarattığı, alışveriş yapmak için kullanılan en hızlı büyüyen yöntemin çevrimiçi alışveriş biçimi olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, çevrimiçi satın alma algıları ve çevrimiçi satın almada karşılaşılan zorlukları belirlemek üzere bir dizi anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; üç kuşak tarafından çevrimiçi olarak en çok satın alınan ürünler sinema biletleri, havayolu/demiryolu biletleri ve tatil paketleridir. Çevrimiçi satın almayı etkileyen faktörlere ilişkin bulgular ise sosyal faktörlerin üç kuşağın çevrimiçi satın alma davranışlarıyla önemli derecede ilişkili olduğu ve belirlenen en önemli zorluğun ise kredi kartı işlemlerinin riskli olmasıdır.

Cheema vd., (2013) online alışveriş niyetlerini etkileyen faktörleri bulmak amacıyla yaptıkları çalışmada, Pakistan üniversitelerinin farklı alanlarında eğitim gören üniversite öğrencilerinden 150 kişilik bir örneklem guruba anket uygulaması yapmışlardır. Çalışmada, teknolojinin zamanla hızla gelişmesine rağmen, insanların bunu kabul etmesinin ve benimsemesinin daha yavaş olduğu, bu yüzden yeni teknolojilerin müşteriler tarafından kabulü ve benimsenmesinin işletmeciler için çok önemli bir gündem oluşturduğu ileri sürülmüş, Pakistan'da internet kullanıcılarının son beş yılda olağanüstü oranda artmasına karşın yeni teknolojik imkanlardan birisi olan online alışverişin kabulü ve kullanımının henüz çok yavaş olduğunu ileri sürülmüştür. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; online alışveriş ortamının kullanım kolaylığı ve alışverişin eğlenceli olarak algılanması, öğrencilerin alışveriş niyetlerini etkilemekte, ancak online alışverişin yararlılık algısı ise etkilememektedir. Bu sonuca göre, çevrimiçi alışverişin yararlarına ilişkin farkındalığın düşük olduğu ve bu farkındalığın artırılmasında kul-

lanım kolaylığı algısının önemli ve olumlu bir etkiye sahip olduğu yorumu yapılmıştır.

Yörük ve Dündar (2011), yaptıkları çalışmada; e-alışverişte etkili olan bazı kriterleri göz önünde tutarak öğrencilerin e-alışveriş yapma olasılıklarını araştırmışlardır. Çalışma için Afyon Kocatepe Üniversitesinden 1588 kişiden anket yoluyla bilgi toplanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, belirlenen kriterlere göre öğrencilerin e-alışveriş yapma ihtimalinin %86,6 olduğu ileri sürülmüştür.

Demirel (2010), Ankara Üniversitesinde yaptığı çalışmada; farklı fakültelerden 519 öğrencinin e-alışveriş yapma durum ve görüşlerini anketler vasıtasıyla toplamaya çalışmıştır. Anket sonuçlarına göre; öğrencilerin yalnızca dörtte birinin e-alışveriş yaptıkları belirlenmiş, ayrıca cinsiyetin e-alışverişte etkili olduğu, erkeklerin kızlardan daha fazla alışveriş yaptıkları ve daha olumlu oldukları ileri sürülmüştür.

Monuwe vd., (2010) yaptıkları çalışmada, ABD ve Avrupa’da İnternet’te sık sık alışveriş yapan tüketicileri çevrimiçi alışveriş yapmaya nelerin yönlendirdiğini belirlemeye çalışmışlardır. Çalışmanın hedefi, tüketicilerin çevrimiçi alışverişe yönelik tutumlarını belirlemek ve internet üzerinden alışveriş yapma niyetlerini artırmaktır. Bu bağlamda, araştırmacılar dış etkenlerle genişletilen ve çevrimiçi alışverişini benimsetmek amacıyla Teknoloji Kabul Modeli (TAM)’ni geliştirmişlerdir. Çalışma sonucunda; online alışveriş yapma niyetine yönelik tutumların yalnızca kullanım kolaylığı, fayda ve keyiften değil, aynı zamanda tüketici özellikleri, durumsal faktörler, ürün özellikleri ve önceki çevrimiçi alışveriş deneyimlerinden etkilendiği ifade edilmiştir.

Silkü (2009), Ege Üniversitesi İletişim Fakültesinde öğrenim gören 252 öğrenciyi örneklem olarak yaptığı çalışmada; öğrencilerin e-alışverişe karşı tutumları bir anket vasıtasıyla ölçülmüştür. Çalışma sonuçlarına göre; öğrencilerinin e-alışverişe yönelik tutumları olumludur ve bu tutumları bölüm, sınıf, cinsiyet ve aylık gelirleriyle ilişkili değildir. Öğrencileri en çok etkilendiği pazarlama araçlarının ise ürün çeşidi ve ödeme şekli olduğu ileri sürülmüştür.

Lester vd., (2005) yaptıkları çalışmada; internet üzerinden alışveriş yapan üniversite öğrencilerinin satın alma davranışlarına odaklanmışlardır. Çalışmada, genç kuşağın yeni teknolojilere olan merakından dolayı üniversitede öğrenim gören 780 kişi örneklem olarak seçilmiş, bunlara 108 madde-lik bir anketi uygulaması yapılmıştır. Anket uygulamasında öğrencilere özellikle ne sıklıkta ve neden online alışveriş yaptıkları sorgulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin % 95’inden fazlasının internet kullandık-

ları ve bunların % 91'inden fazlasının çevrimiçi alışveriş yaptıkları, öğrencilerin dörtte birine yakınının İnternet mallarına yılda 500 doların üzerinde para harcadıkları ve bu alımları kendi kredi kartlarıyla gerçekleştirdikleri, öğrencilerin internet üzerinden daha çok bankacılık hizmetlerinden yararlandıkları, konser bileti, konfeksiyon ve eğlence ürünleri satın aldıkları, öğrencilerin az bir kısmının da internet üzerinden araba, ipotek ve ev aletleri satın aldıkları belirlenmiştir.

Suri vd., (2003) yaptıkları çalışmada; tüketicilerin internet üzerinden satın aldıkları ürünler için neden farklı fiyatlar ödedikleri, fiyat değerlendirmelerinin nelerden etkilediğini belirlemeye çalışmışlardır. Çalışmada, çevrimiçi ortamda bir ürünün fiyat değerlendirilmesi yapılırken mağazaya motivasyonu ve bilgi yükü etkilerini incelemek üzere bir araştırma tasarlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, mağazaya motivasyonu ile bilgi yükü arasındaki etkileşimin fiyat algılarını önemli ölçüde etkilediği, motive olmuş mağazalardaki bilgi yükünün aşırı olması durumunda mağazaların daha yüksek fiyat değerlendirmeleri yapabileceği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, motive olmuş mağazaların aşırı bilgi yüküne sahip olmadıkları durumda da düşük fiyat seviyelerini kabul etmek durumunda kaldıkları gözlenmiştir. Sonuç olarak, bilgi yükü aşırı olduğunda yüksek fiyat seviyesi için fedakârlık algısının yüksek olmasına rağmen, ürüne yönelik tutumun düşük fiyat seviyesinden daha olumlu olduğu belirtilmiştir.

3. Araştırmanın Amacı ve Metod

2019 öğretim yılı birinci yarıyılında yapılan bu uygulamalı çalışmayla ilgili amaç, evren ve örneklem bilgileri, metodoloji, veri toplama aracı ve elde edilen bulgular ile yorumları aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Amacı

Yapılan araştırmanın hedefi, üniversite öğrencilerinin çevrimiçi alışverişe karşı tutum, davranış ve risk algılarını belirlemektir. Bu bağlamda ilgili yazın taraması yapılmış ve araştırmaya bilgi sağlamak amacıyla bir anket uygulaması yapılmıştır. Anketlerden elde edilen bilgiler çerçevesinde konuyla ilgili belirlenen sorunlar ve bu sorunların çözümüne ilişkin öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Mart 2019 tarihinde Elazığ Fırat Üniversitesinde öğrenim gören; İİBF, Teknoloji Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Teknik bilimler MYO, Eğitim Fakültesi ve İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi öğrencilerinin tümüdür. Yaklaşık 50 bin öğrenciden

oluşan bu evrendeki öğrencilerin tümüne ulaşmak hem zaman açısından hem de teknik olarak mümkün olmadığından, bu ana kütlede rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 484 öğrenci örneklem olarak alınmıştır. Bu örneklemin tüm evreni temsil yeteneğine sahip olduğuna ise ilgili yazındaki örneklem büyüklüğü tablolarına (Ural ve Kılıç, 2011; Erkuş, 2011; Altunışık vd., 2012) bakarak karar verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmaya veri sağlama amacıyla anket tekniği kullanılmış, anket hazırlanırken; önce ilgili yazın gözden geçirilmiş, sonra Demirel, 2010, Arı vd., 2010, Kızıyalçın ve Gürdin, 2017, Karabaş, 2018'in yaptığı çalışmalarda kullanılan anketlerden yararlanılmıştır. Hazırlanan bu anket üç bölüm ve 44 sorudan oluşmakta olup, birinci bölümde demografik özellikleri sorgulayan 12 adet soru, ikinci bölümde öğrencilerin elektronik alışveriş ile ilgili tutum ve davranışlarını ölçmek üzere 20 adet soru, üçüncü bölümdeyse öğrencilerin çevrimiçi alışveriş davranış ve risk algılarını ölçmeye yönelik 12 soru vardır. Ankette öğrencilere beşli likert tipi seçenekler sunulmuş ve verilen cevaplara göre gerekli analizler yapılmış, öğrenci algı seviyeleri puana dönüştürülmüştür. Anketteki 32 soruluk ölçeğin Alfa güven katsayısı 0.90 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre anketlerden elde edilen bulguların oldukça güvenilir olduğu ifade edilebilir. Anket uygulamasından elde edilen bilgiler SPSS 22 programında analiz edilmiş ve analiz sonuçlarıyla ilgili yorumlar aşağıda sunulmuştur.

3.4. Araştırmadan Elde Edilen Bulgular ve Değerlendirmeler

Anket uygulamasına katılan öğrencilerden elde edilen veriler analiz edilmiş ve sonuçlar üç başlık altında yorumlanarak aşağıda sıralanmıştır. Bu başlıklar; öğrencilerin demografik özellikleri, öğrencilerin çevrimiçi alışverişle ilgili davranış ve risk algılarıdır.

3.4.1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Elazığ Fırat Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan ve araştırmaya katılan ve 484 kişinin demografik bilgileri aşağıda sunulmuştur.

Anket sorularını cevaplayan öğrencilerin çoğunluğu %21(101) İnsani ve Sosyal Bil. Fak. öğrencisi, %20(98) Teknoloji Fak., %17(83) Eğitim Fak., %13(61) TMYO, %14(67) İİB Fak., %9(44) Mühendislik Fak., %06(30) Sağlık Bil. Fakültesi öğrencisidir. Anket uygulamasına katılanların; %54 (263) erkek, %46(221) bayandır. Anket çalışmasına katılan öğrencilerin okudukları sınıflara göre dağılımı; %56(270) ikinci sınıf, %22(108) birinci sınıf, %12(58) dördüncü sınıf, %8(38) üçüncü sınıf, %2(10) uzatmalı öğren-

cilerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin toplam aylık harcama miktarı %28 (134) kişinin 300-449 TL arası, %24(117) kişi 750 TL ve üzeri, %21(102) kişi 299 TL ve altı, %19(90) kişi 450-599 TL arasında ve %8(41) kişi 600-749 TL arasında harcama yapmıştır. Anket uygulamasına iştirak eden öğrenciler arasından %86(416) kişi ikamet ettiği yerde internet erişimi sağlamakta, ancak öğrencilerin %14(68) kişisi ikamet ettikleri yerde internet erişimi yapamamaktadır. Anket uygulamasına katılanların %94(453) kişisi her gün, %5(23) kişi ise haftada birkaç defa, %1(6) kişi ayda birkaç defa ve %1(1) kişi de ayda bir kez internet kullanmaktadır. Anket uygulamasına katılanların günlük internette geçirdikleri zaman; %37(181) kişi günde 2-3 saat, %27(129) kişi günde 4-6 saat, %26(128) kişi günde 6 saatten fazla ve %9(46) kişi günde 1 saatten daha az internet kullanmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu %59(285), interneti sosyal ağ ve iletişim için, %16(76) kişi eğlence ve oyun için, %13(61) kişi bilgi edinme amacıyla, %7(33) kişi bilimsel araştırma için, %3(15) kişi haber takibi için ve %3(14) kişi interneti alışveriş için kullanmaktadır. Katılımcıların %74(356) kişisi internet üzerinden alışveriş yapmakta ancak %26(128) kişi yapmamaktadır. Katılımcıların son 6 ayda yaptıkları e-alışverişin toplam; %69(332) kişi 200 TL ve altı, %15(71) kişi 200-399 TL, %10(50) kişi 800 TL ve üzeri, %6(27) kişi 400-599 TL, %1(4) kişi 600-799 TL arası harcama yapmışlardır. Katılımcıların çoğunluğunun tercih ettiği ödeme şekli; %48(231) kişi kredi kartı, %37(178) kişi ise kapıda ödeme, %7(36) kişi daha başka şekillerde, %6(27) kişi havale yoluyla, %2(12) kişi de EFT ile ödeme yapmayı tercih etmiştir.

3.4.2. Araştırmaya Katılanların Çevrimiçi Alışverişle İlgili Tutum ve Davranışları

Anket uygulamasına iştirak eden Fırat Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan 484 öğrencinin çevrimiçi alışverişle ilgili tutum ve davranış puan ortalaması 3,42 puan (beş tam puan üzerinden) ve standart sapması 0,918 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan bu ortalama puan öğrencilerin çevrimiçi alışverişle ilgili davranış ve ilgilerinin iyi olduğuna işaret etmektedir.

Anket çalışması sonucunda elde edilen bilgilere göre, öğrencilerin çevrimiçi alışverişle ilgili davranışlarını özetlemek gerekirse; katılımcılar daha fazla ürün seçeneğine ulaşmak istediği ve online alışveriş vasıtasıyla daha çok ürün seçme imkânı elde edebileceklerini, online satın alınan ürünlerin daha düşük maliyetli olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılar çevrimiçi alışveriş sayesinde gizlilik arz eden ürünleri daha rahat satın alabildiklerini, web sitesinin güvenliğinin sağlanması durumunda daha rahat alışveriş yapabilecekleri ve alışveriş isteklerinin artacağını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılanlar; e-alışveriş ile aldıkları ürünlerin güvenli bir kargo şirketiyle gönderilmesinin, üyeye özel kampanyaların alışveriş yapma isteklerini artıracığını, ürünlerin gecikmeden teslim edilmesinin, anlık veya günlük indirim uygulamalarının ve farklı ödeme imkânı sunulmasının alışveriş yapma isteklerini artıracığını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılanlar; e-alışveriş yaparken ürün özelliklerinin yazılmasının, e-ticaret sitelerinin kullanım kolaylığına sahip olmasının, kredi kartıyla alışveriş yaparken taksit imkânlarının sunulmasının, satın aldıkları ürünlerle ilgili e-ticaret sitesinde müşteri yorumlarının bulunmasının alışveriş yapma isteklerini artıracığını ifade etmişlerdir.

Çevrimiçi alışverişin bir sürü üstün yönünün olmasına karşılık, satın alma sırasında zaman zaman bazı memnuniyetsizliklerin yaşanması da mümkündür. Bu kapsamda, anketlere katılan öğrenciler; e-alışverişe karşı ilgilerinin zayıf olduğu, kendileri ya da yakınları için e-alışveriş yapmaktan fazla hoşlanmadıkları, e-alışveriş imkânları olmasının kendilerini çok mutlu etmediğini belirtmişlerdir. Bunların yanı sıra, e-alışverişin zaman tasarrufu sağladığı düşüncesine öğrencilerin pek katılmadıkları ve satış sonrası destek imkânlarının alışveriş yapma isteğini etkilemediği, indirimli ve kampanyalı ürünlerle ilgili e-mail almalarının da alışveriş yapma isteklerini fazla etkilemediğini ifade etmişlerdir.

3.4.3. Öğrencilerin Çevrimiçi Alışverişe Yönelik Risk Alguları

Araştırmaya katılan Elazığ Fırat Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan 484 öğrencinin çevrimiçi alışverişe karşı duydukları risk alguları ortalama 3,45 puan (beş tam puan üzerinden) ve standart sapması 0,951 puan olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan bu ortalama puana göre öğrenci risk algularının iyi durumda olduğu yorumu yapılabilir. Aşağıda öğrencilerin risk ölçeğine verdikleri cevaplara göre yapılan yorumlamalar aşağıda sunulmuştur.

Araştırmadan elde edilen bilgilere göre *çevrimiçi alışverişe yönelik risk alguları* özetlenecek olursa; öğrencilerin e-alışverişin güvenli olmadığı fikrine katılımı zayıftır. Buna göre, e-alışverişin güvenli bulunduğu yorumu yapılabilir. Alışveriş sırasında kimlik bilgilerinin istenmesi arzu edilmekte, bunun bir risk olduğu, e-alışveriş esnasında kredi kartı bilgilerinin istenmesi de aynı şekilde riskli bulunmaktadır. Günümüzde yaşanan hızlı teknik gelişmeler ile birlikte internet güvenli ile de ilgili hızlı gelişmeler meydana gelmekte, sürekli olarak bu sorunla ilgili çözümler geliştirilmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; e-alışveriş sırasında satın alınacak ürünlere dokunulamaması bir risktir ve öğrenciler satın aldıkları

ürünlere dokunmak istemektedir. Sipariş verdikleri ürünlerin tanıtımı yapılan ürünlerden bazen farklı gelebildiği, teslim tarihinin de risk taşıdığı, bazen sipariş verilen ürünün zamanında teslim edilmediğini ileri sürmüşlerdir. Öğrenciler, sanal ortamda aldıkları ürünü denemeden aldıklarından ürün hakkında kaygı duymakta, alınan ürünlerin geri iadesi konusunda da kaygısı taşımaktadırlar. Öğrenciler, e-alışverişle aldıkları ürünle ilgili yaşanan bir sorunla ilgilenecek muhatap bulamamaktan kaygı duymakta ve aldıkları ürünün kargo ücretinin teslimat sırasında kendilerinden talep edilmesinden kaygı duymaktadırlar.

3.4.4. Demografik Verilerle Çevrimiçi Alışveriş Davranışı ve Risk Algıları Arasındaki İlişki Analizleri

Anket uygulamasına katılan öğrencilerin cinsiyetleri ile çevrimiçi alışveriş davranışları arasındaki çapraz ilişki analizi sonucuna göre, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($t=2,750$, $p=0,006$). Öğrencilerin cinsiyetleri ile çevrimiçi alışverişten risk algıları arasında yapılan ilişki analizi sonucuna göre, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($t= -1,479$, $p=0,007$).

Tablo 1: Cinsiyet ile Çev. Alışveriş Davranışları ve Risk Algısı İlişkisi

Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	T	P
Online Alışveriş Davranışları	1.Erkek	263	3,52	0,860	2,750	0,006
	2.Bayan	221	3,29	0,970		
Risk Algısı	1.Erkek	211	3,39	0,899	-1,479	0,007
	2.Bayan	173	3,52	1,006		

Tablo 1'de görüldüğü gibi, öğrencilerin cinsiyetleri ile e-alışveriş tutumları arasında erkekler lehine ($\bar{X}=3,52$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, erkeklerin e-alışveriş tutumlarının daha fazla olduğu yorumu yapılabilir. Öğrencilerin cinsiyetleri ile e-ticaret risk algıları arasında bayanlar lehine ($\bar{X}=3,52$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, bayanların risk ve kaygı algılarının erkeklerinkinden daha fazla olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, fakülteleri ile çevrimiçi alışveriş davranışları arası çapraz ilişki analizi sonucuna göre, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=4,577$, $p=0,000$). Öğrencilerin fakülteleri ile risk algıları arasındaki çapraz ilişki analizi sonucuna göre, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=2,735$, $p=0,013$).

Tablo 2. Fakülteler ile Online Alışveriş Davranışları ve Risk Algısı Arasındaki İlişki Analizi

Boyutlar	Fakülte	N	\bar{X}	S	F	p
Online Alışveriş Davranışları	İİBF	67	3,38	0,867	4,577	0,000
	Teknoloji	98	3,53	0,902		
	Mühendislik	44	3,85	0,558		
	Sağlık Bilim.	30	3,20	0,987		
	TMYO	61	2,99	0,974		
	Eğitim	83	3,45	0,951		
	İnsan.Sos.Bil.	101	3,45	0,913		
Risk ve Kaygı Algıları	İİBF	67	3,56	0,959	2,735	0,013
	Teknoloji	98	3,19	0,968		
	Mühendislik	44	3,53	0,805		
	Sağlık Bilim.	30	3,45	0,832		
	TMYO	61	3,73	0,879		
	Eğitim	83	3,33	0,936		
	İnsan.Sos.Bil.	101	3,53	1,020		

Tablo 2'de görüldüğü gibi, öğrencilerin fakülteleri ile e-alışveriş tutumları arasında ve e-ticaret risk ve kaygı algıları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu suçlara göre, e-alışveriş boyutunda Mühendislik fakültesi öğrencilerinin tutumunun daha yüksek olduğu ve risk alma boyutunda ise TMYO öğrencilerinin kaygı düzeyinin daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir.

Tablo 3. Sınıf ile Online Alışveriş Davranışları ve Risk Algısı Arasındaki İlişki Analizi

Boyutlar	Fakülte	N	\bar{X}	S	F	p
Online Alışveriş Davranışları	1. sınıf	108	3,39	0,944	4,744	0,001
	2. sınıf	270	3,30	0,967		
	3. sınıf	038	3,56	0,803		
	4. sınıf	058	3,82	0,575		
	Uzatmalı	010	3,87	0,410		
	1. sınıf	108	3,43	0,837		
Risk ve Kaygı Algıları	2. sınıf	270	3,40	1,008	2,772	0,015
	3. sınıf	038	3,96	0,960		
	4. sınıf	058	3,46	0,796		
	Uzatmalı	010	3,25	0,853		

Araştırmaya katılan öğrencilerin, sınıfları ile çevrimiçi alışveriş davranışları arasındaki ilişki analizi sonucuna bakarak anlamlı bir ilişki olduğunu (F=4,744, p=0,001) söyleyebiliriz. Öğrencilerin sınıfları ile e-

ticaret risk algıları arasındaki çapraz ilişki analizine göreyse, yine anlamlı bir ilişki olduğunu ($F=3,121$, $p=0,015$) söyleyebiliriz.

Tablo 3'de görüldüğü gibi, öğrencilerin sınıfları ile *oline-alışveriş davranışları arasında* ve e-ticaret risk algıları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, online alışveriş boyutunda uzatmalı öğrencilerin tutumunun daha yüksek olduğu ve risk alma boyutunda ise 3.sınıf öğrencilerin kaygı düzeyinin daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, aylık harcamaları ile *çevrimiçi alışveriş tutumları arasında yapılan çapraz ilişki analizi* sonuçlarına göre, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=4,796$, $p=0,001$). Öğrencilerin aylık harcamaları ile *çevrimiçi alışveriş risk algıları arasında yapılan çapraz ilişki analizi* (F testi) sonucuna göre, değişkenler arası anlamlı bir ilişki yoktur ($F=1,916$, $p=0,107$).

Tablo 4. Aylık Harcamalar ile Online Alışveriş Davranışları ve Risk Algıları Arasındaki İlişki

Boyutlar	Aylık Harcama	N	\bar{X}	S	F	P
Online Alışveriş Davranışları	299 ve altı	102	3,25	1,025	4,796	0,001
	300-449	134	3,28	0,864		
	450-599	090	3,41	0,897		
	600-749	041	3,47	0,952		
	750 ve üstü	117	3,71	0,818		
Risk ve Kaygı Algıları	299 ve altı	102	3,63	0,932	1,916	0,107
	300-449	134	3,50	0,909		
	450-599	090	3,41	0,929		
	600-749	041	3,39	0,695		
	750 ve üstü	117	3,29	1,082		

Tablo 4'de görüldüğü gibi, öğrencilerin aylık harcamaları ile e-alışveriş tutumları arasında 750 TL ve üstü harcama yapanlar lehine anlamlı bir ilişki vardır. Ancak aylık harcama tutarı ile e-ticaret risk ve kaygı algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuçlara göre, aylık harcama miktarı yüksek olanların e-alışveriş tutumlarının ($\bar{X}=3,71$) daha yüksek olduğu, ortalamalara göre aylık en az alışveriş yapanların e-ticareti daha fazla riskli ($\bar{X}=3,63$) buldukları yorumu yapılabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, ikamet yerlerindeki internet erişim imkânı ile e-alışveriş tutumları arası ilişki analizi sonucuna göre, değişkenler arası anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($t=23,527$, $p=0,000$). Öğrencilerin

internet erişim imkânı ile e-ticaret risk algıları arasındaki ilişki analizi sonucuna göre *anlamlı ilişki yoktur* ($t=1,363$, $p=0,244$).

Tablo 5. İnternet Erişim İmkânıyla Online Alışveriş Davranışları ve Risk Algıları Arasındaki İlişki

Boyutlar	İnter. Erişim İmkânı	N	\bar{X}	S	T	p
Online Alışveriş Davranışları	Evet	416	3,50	0,889	23,527	0,000
	Hayır	068	2,93	0,945		
Risk Algısı	Evet	416	3,47	0,953	1,363	0,244
	Hayır	068	3,33	0,933		

Tablo 5'de görüldüğü gibi, öğrencilerin İnternet erişim imkânı ile e-alışveriş tutumları arasında öğrencilerin ikamet ettikleri yerde internet erişimi olanların lehine ($\bar{X}=3,50$) anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuca göre ikamet ettikleri yerde internet erişim imkânı olanların e-alışveriş yapma tutumlarının daha yüksek olacağı yorumu yapılabilir. Ancak öğrencilerin ikamet ettikleri yerde internet erişimi olma durumu ile e-ticaret risk algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamasına karşı aritmetik ortalamalarına göre yapılan değerlendirmede, ikamet ettikleri yerde internet erişim imkânı olanların e-ticareti daha fazla riskli buldukları yorumu yapılabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, bir günde internette geçirilen zaman ile online alışveriş davranışları arası ilişki analizi sonucuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=10,162$, $p=0,000$). Öğrencilerin bir günde internette geçirilen zaman ile çevrimiçi alışverişten risk algıları arasındaki ilişki analizi sonucuna göre, anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=5,316$, $p=0,001$).

Tablo 6: İnternette Geçirilen Zamanla Online Alışveriş Davranışları ve Risk Algısı İlişkisi

Boyutlar	İnternette Geçir. Zaman	N	\bar{X}	S	F	P
Online Alışveriş Davranışları	1'den az	046	3,00	0,831	10,162	0,000
	2-3 saat	181	3,31	0,786		
	4-6 saat	129	3,38	1,059		
	6'dan fazla	128	3,75	0,870		
Risk ve Kaygı Algıları	1'den az	046	3,76	0,805	5,316	0,001
	2-3 saat	181	3,48	0,858		
	4-6 saat	129	3,55	0,948		
	6'dan fazla	128	3,20	1,071		

Tablo 6'de görüldüğü gibi, öğrencilerin bir günde internette geçirilen zaman ile e-alışveriş tutumları arasında 6 saatten fazla zaman geçirenler lehine ($\bar{X}=3,75$) anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuca göre bir günde internette geçirdiği süre altı saatten fazla olan öğrencilerin e-alışveriş yapma tutumu daha yüksektir. Bir günde internette geçirilen zaman ile e-ticaret risk alguları arasında da bir saatten az zaman geçirenler lehine ($\bar{X}=3,76$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, bir günde internette geçirdiği süre bir saatin altında olan öğrencilerin e-alışverişi riskli olarak değerlendirmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, interneti kullanma amaçları ile çevrimiçi alışveriş davranışları arasındaki ilişki analizi sonucuna göre, değişkenler arası anlamlı bir ilişki vardır ($F=16,333$, $p=0,000$). Öğrencilerin interneti kullanma amaçları ile risk alguları arasındaki ilişki analizi sonucuna göre de anlamlı bir ilişki vardır ($F=14,294$, $p=0,000$).

Tablo 7. İnterneti Kullanma Amaçları ile Online Alışveriş Davranışları ve Risk Algısı İlişkisi

Boyutlar	İnternet Amacı	Kul. N	\bar{X}	S	F	P
Online Alışveriş Davranışları	Sos. Ağ ve İletiş	285	3,28	0,921	16,333	0,000
	Bilim. Araştırma	033	3,71	0,790		
	Bilgi Edinme	061	3,03	0,899		
	Alışveriş	014	4,84	0,294		
	Haber Takibi	015	3,35	0,816		
	Eğlence, Oyun	076	3,85	0,606		
Risk Alguları	Sos. Ağ ve İletiş	285	3,46	0,928	14,294	0,000
	Bilim. Araştırma	033	3,51	0,668		
	Bilgi Edinme	061	3,80	0,920		
	Alışveriş	014	1,69	0,963		
	Haber Takibi	015	3,99	0,706		
	Eğlence, Oyun	076	3,32	0,821		

Tablo 7'de görüldüğü gibi, öğrencilerin interneti kullanma amaçları ile çevrimiçi alışveriş davranışları ve risk alguları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, öğrenciler interneti en çok alışveriş yapmak ($\bar{X}=4,84$) amacıyla kullanmaktadırlar ve haber takibi ($\bar{X}=3,99$) amacıyla interneti kullananların risk alguları daha yüksektir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, arada bir e-alışveriş yapma durumu ile e-alışveriş davranışları arasındaki ilişki analizi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır ($t=8,392$, $p=0,000$). Öğrencilerin arada bir e-alışveriş yapma durumu ile risk alguları arasındaki ilişki analizi sonucuna göre de anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($t= -4,013$, $p=0,000$).

Tablo 8. Çevrimiçi alışveriş yapma durumuyla Alışveriş Davranışı ve Risk Algısı İlişkisi

Boyutlar	Arada bir e-alışveriş	N	\bar{X}	S	T	P
Online Alışveriş Davranışları	Evet	356	3,61	0,842	8,392	0,000
	Hayır	128	2,87	0,902		
Risk ve Kaygı Algıları	Evet	356	3,35	0,847	-4,013	0,000
	Hayır	128	3,74	1,149		

Tablo 8'de görüldüğü gibi, öğrencilerin arada bir e-alışveriş yapma durumu ile e-alışveriş tutumları arasında alışveriş yapanların lehine ($\bar{X}=3,61$) anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuca göre arada bir e-alışveriş yapanların e-ticaret tutumlarının daha yüksek olacağı yorumu yapılabilir. Aynı doğrultuda, öğrencilerden arada bir e-alışveriş yapmayanların risk algıları daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, son altı ayda yaptıkları çevrimiçi alışveriş miktarı ile çevrimiçi alışveriş davranışları arası ilişki analizi sonucuna göre, anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=23,223$, $p=0,000$). Öğrencilerin, son altı ayda yaptıkları çevrimiçi alışveriş miktarı ile risk algıları arasındaki ilişki analizi sonucunda anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=16,748$, $p=0,000$).

Tablo 9. Öğrencilerin, son altı ayda yaptıkları Online Alışveriş miktarı ile Alışveriş Davranışları ve Risk Algıları İlişki Analizi

Boyutlar	Aylık Harcama TL	N	\bar{X}	S	F	P
Online Alışveriş Davranışları	200 ve altı	332	3,17	0,896	23,223	0,000
	200-399	071	3,95	0,625		
	400-599	027	3,72	0,958		
	600-799	004	3,94	0,342		
	800 ve üstü	050	4,08	0,694		
Risk ve Kaygı Algıları	200 ve altı	332	3,62	0,917	16,748	0,000
	200-399	071	3,49	0,625		
	400-599	027	2,49	0,939		
	600-799	004	2,50	0,864		
	800 ve üstü	050	2,90	1,028		

Tablo 9'da görüldüğü gibi, öğrencilerin, son altı ayda yaptıkları e-alışveriş miktarı ile e-alışveriş tutumları arasında 800 TL ve üstü harcama yapanlar lehine ($\bar{X}=4,08$) anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuca göre e-alışveriş miktarı arttıkça e-ticaret tutumu da artmakta olduğu yorumu yapılmıştır.

Öğrencilerin e-alışveriş harcamaları azaldıkça, e-ticaret risk algıları ($\bar{X}=3,62$) da azalmakta olduğu yorumu yapılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, en çok tercih ettiği ödeme şekli ile çevrimiçi alışveriş davranışları arasındaki ilişki analizi sonucuna göre, anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=5,068$, $p=0,001$). Öğrencilerin, en çok tercih ettiği ödeme şekli ile risk algıları arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=6,118$, $p=0,000$).

Tablo 10. En çok tercih edilen ödeme şekliyle Alışveriş Davranışı ve Risk Algısı ilişkisi

Boyutlar	Ödeme Şekli	N	\bar{X}	S	F	P
Online Alışveriş Davranışları	Kredi kartı	231	3,57	1,020		
	Havale	027	3,71	0,617		
	EFT	012	3,22	1,054	5,068	0,001
	Kapıda	178	3,21	0,772		
	Diğer	036	3,29	0,816		
Risk Algıları	Kredi kartı	231	3,30	1,065		
	Havale	027	3,79	0,496		
	EFT	012	3,82	0,688	6,118	0,000
	Kapıda	178	3,64	0,754		
	Diğer	036	3,09	1,097		

Tablo 10'da görüldüğü gibi, öğrencilerin, öğrencilerin, en çok tercih ettiği ödeme şekli ile e-alışveriş tutumları arasında havale ile ödeme yapanlar lehine ($\bar{X}=3,71$) anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuca göre e-alışverişte havale ile ödeme yapanların e-ticaret tutumunun daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir. Öğrencilerin en çok tercih ettiği ödeme şekliyle risk algıları arasında EFT ile ödeme yapanlar lehine ($\bar{X}=3,82$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, EFT ile ödeme yapanların risk algıları daha fazladır yorumu yapılmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Yeni ekonomide bilgi ve teknolojinin hızlı yayılmasının en önemli sebebi iletişim ve internet teknolojilerindeki gelişmelerdir. Küresel düzeyde yaşanan bu gelişmeler, mal ve hizmetlerin tüketicilere ulaştırılmasında yeni metotlar ve müşterilere daha fazla seçenek sunma imkânını doğurmuştur. Bu yeni imkânlarla birlikte oluşturulan yeni gruplar, şirketler ve devletler birbirleriyle iletişim içerisinde olan ağlar yardımıyla iş süreçlerini takip edebilmekte ve neredeyse tüm işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan bu alternatif ticaret biçimi (online tica-

ret), işletme anlayışını hızla değiştirmiş, bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve geniş ağ teknolojilerinin geliştirilmesi sayesinde zaman ve mekân kısıtlarını ortadan kaldırarak tüm işletme faaliyetlerini kolaylaştırmış ve ticarete esneklik kazandırmıştır. Gelişmeler işletmeleri de değiştirmeye zorlamış ve giderek sanal girişimlere dönüşmelerine sebep olmuştur. İnternet kullanıcı sayısındaki hızlı artışa bağlı olarak online alışveriş faaliyetleri de oldukça yaygınlaşmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmada, Fırat Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin çevrimiçi alışverişe ilişkin davranışları ve risk algı düzeylerini ölçmeye yönelik bir anket uygulaması yapılmış, elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

Araştırmaya katılan Elazığ Fırat Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin çevrimiçi alışverişle ilgili davranışları beş tam puan üzerinden ortalama 3,41 puan, çevrimiçi alışverişle ilgili risk algısı ortalama 3,45 olarak hesaplanmıştır. Bu ortalama puanlara göre; Fırat üniversitesi öğrencilerinin çevirim içi alışveriş yapma davranışlarının hayli yüksek olduğu ancak çevrimiçi alışveriş yaparken risk algıların da yüksek olduğu, yani alışveriş yaparken hala çözülmesi gereken bazı güven sorunlarının bulunduğu yorumu yapılmıştır. Konuyla ilgili literatürde tespit ettiğimiz çalışmalardan; Yörük ve Dündar, 2011 Afyon Kocatepe üniversitesi öğrencilerinin çevrimiçi alışveriş düzeylerinin ileri düzeyde olduğu, Farah vd., 2018'yaptığı çalışmaya göre, Yurt dışındaki öğrencilerin de çevrimiçi alışveriş yapma alışkanlığı benzer şekilde yüksek olduğunu ancak Demirel, 2010'in Ankara üniversitesinde yaptığı çalışmada ve Cheema vd., 2013 Pakistan üniversite öğrencilerinin çevrimiçi alışveriş alışkanlıklarının henüz çok az olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu bulgulara göre ülkemizdeki ve yurt dışındaki üniversitelerin buldukları bölgelerin gelişmişlik durumları ve internete erişim imkanlarına bağlı olarak çevirim içi alışveriş yapma düzeylerinin değiştiği, gelişmiş batı bölgesindeki öğrencilerin daha yüksek düzeyde online alışveriş yapma eğiliminde oldukları yorumu yapılabilir.

Anket çalışması sonucunda elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin çevrimiçi alışveriş *davranışlarıyla ilgili elde edilen bilgiler* özetlenecek olursa; ankete katılan öğrenciler daha fazla ürün seçmek istemekte (Silkü, 2009 yaptığı çalışmada, benzer şekilde öğrencilerin daha çok ürün çeşidine ulaşmak istediklerini ifade etmiştir) ve çevrimiçi alışverişle daha çok ürün seçme imkânına ulaşabileceklerine inanmakta, internette satın alınan malların mağazadakilerinden daha ucuza olduğuna inanmaktadırlar. Katılımcılar çevrimiçi alışveriş sayesinde, gizli ürün satın alınmasının (Farah vd., 2018'da benzer sonuç elde etmiştir) daha kolay olduğu, web sitelerinin güvenilirlikli olmasının alışveriş isteğini artıracığı fikrini taşımaktadırlar. Öğrenciler; online satın aldıkları ürünlerin güvenilir bir kargo şirketi tarafından gönderil-

mesinin alışveriş isteklerini artıracaklarını, üyelere mahsus özel kampanyaların, ürünlerin söylenen teslim tarihlerinde gelmesinin ürüne karşı ilgiyi artıracakları, anlık veya günlük indirim uygulamalarının, farklı ödeme seçeneklerinin mevcut olmasının alışveriş yapma isteklerini bir miktar artıracaklarına inanmaktadırlar. Öğrenciler; online olarak satın aldıkları ürünlerle ilgili açıklayıcı bilgilerin verilmesinin, online alışveriş yapılan sitelerin kullanım kolaylığı (Cheema vd., 2013 ve Monsuwe vd., 2010 de aynı sonuca ulaşmıştır) olmasının, kredi kartıyla alışverişte taksit imkânı bulunmasının, satın alınan ürünlerle ilgili web sayfalarında yorumlar olmasının, alışveriş yapma isteklerini artıracaklarını ifade etmişlerdir.

E-ticaretin birçok üstün yönünün olmasına karşın, satın alma sürecinde zaman zaman bazı memnuniyetsizliklerin yaşanması da mümkündür. Bu kapsamda, araştırmaya katılan Fırat üniversitesi öğrencilerinin, e-alışverişe ilgilerinin zayıf olduğunu, Kızılyalçın ve Gürdin, 2017'de benzer şekilde zayıf olduğu, Karabaş, 2018 orta düzeyde olduğunu, Farah vd., 2018 ve Lester vd., 2005 ise yurtdışındaki öğrencilerin ileri düzeyde çevrimiçi alışveriş alışkanlıkları olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin online alışverişe ilgilerinin üniversitelere ve bölgelere göre farklılaştığı yorumu yapılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre Fırat üniversitesi öğrencileri, kendileri ya da yakınları için internetten alışveriş yapmaktan çok hoşlanmamakta, online alışveriş yapma imkânına sahip olmalarını çok önemsememektedirler, ancak Özbek, 2018 yaptığı çalışmada bundan farklı olarak, gerekli teknik bilgilerin bilinmesinin öğrencilerin alışveriş niyetini etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bu durum öğrencilerin çevirim içi alışverişini benimsemeleri için ilgili teknik bilgilerin öğretilmesi gerektiği şeklinde yorumlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bilgilere göre öğrencilerin e-ticarete yönelik Risk algıları özetlenecek olursa; öğrenciler internetten yapılan alışverişin güvenli olmadığı fikrine katılımı zayıftır. Bu sonuç, öğrencilerin internetten yapılan alışverişini genelde güvenli buldukları şeklinde yorumlanmıştır. Öğrenciler alışveriş sırasında kimlik bilgilerinin istenmesini arzu etmemekte, bunu bir risk olarak değerlendirmekte, alışverişlerde kredi kartı bilgilerini vermeyi de riskli bulmakta (Saroja, 2015, Malezya'da yaptığı çalışmada da benzer sonuca ulaşmıştır) ve bilgilerini vermek istememektedirler. Zamanımızda yaşanan hızlı teknolojik gelişmelerle birlikte internet güvenliğiyle ilgili de önemli gelişmeler olmakta, güvenlik sorununa sürekli yeni çözümler geliştirilmeye devam edilmekte ve bankacılık hizmetlerindeki benzer farklı birçok güvenlik seçeneği geliştirilmektedir. Öğrenciler; sanal ortamda

satın alacakları ürüne dokunamamanın bir risk olduğuna inanmakta ve ürüne dokunma ihtiyacı hissetmektedirler. Öğrenciler sipariş verdikleri ürünlerin sitede tanıtılan üründen farklı gelebileceğine, sanal ortamdan sipariş verilen ürünün sitede tanıtılandan farklı gelme ihtimalinin yüksek olduğuna inanmaktadır. Öğrenciler, sanal ortamda sipariş verilen ürünlerin hiç teslim edilme riskinin olduğuna, sipariş verdikleri ürünün belirtilenden daha uzun sürede tesliminin bir riski olduğuna inanmaktadır. Öğrenciler sipariş verdikleri ürüne kavuşana kadar geçen sürenin fazla olmasının endişe verici olduğunu ifade etmiş ve alışveriş yaptıkları ürünlerin teslim süresinin uzamasının risk algılandığını ileri sürmüşlerdir. Öğrenciler sanal ortamda satın aldıkları ürünü denemeden almaktan, ürünü geri iade etme sorunu yaşamaktan, bir sorun yaşandığında kendileriyle ilgilenecek muhatap bulamamaktan, satın aldıkları ürünün kargo ücretinin teslimat sırasında talep edilmesinden kaygı duymakta ve dolandırıldığını hissetmektedirler.

Araştırmada yapılan *ilişki analizinden elde edilen sonuçlara göre*; erkek öğrencilerin çevrimiçi alışveriş davranışlarının daha fazla olduğu (Demirel, 2010'de benzer sonuçlara ulaşmıştır), bayanların risk algılarının erkeklerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin çevrimiçi alışveriş davranışının mühendislik fakültesi öğrencilerinde daha fazla olduğu, TMYO öğrencilerinin risk algılarının daha yüksek olduğu, aylık harcama miktarı yüksek olanların çevrimiçi alışveriş davranışlarının daha yüksek olduğu, aylık en az alışveriş yapanların çevrimiçi ticareti daha fazla riskli buldukları yorumları yapılmıştır. Öğrencilerden, arada bir çevrimiçi alışveriş yapanların e-alışveriş davranışlarının daha fazla olacağı, arada bir e-alışveriş yapmayanların risk algılarının daha yüksek olduğu yorumu yapılmıştır. Öğrencilerin, ikamet ettikleri yerde internet erişim imkânı olanların e-alışveriş yapma davranışlarının daha fazla olduğu, fakat e-ticareti daha fazla riskli buldukları yorumu yapılabilir. Günlük altı saatten fazla internette zaman geçiren öğrencilerin, çevrimiçi alışveriş davranışının daha fazla olduğu (Köksal, 2015'da benzer şekilde internet bağımlılığı yüksek olan öğrencilerin daha fazla e-alışveriş yaptıklarını ifade etmiştir), günlük internette geçirilen zamanın bir saatin altında olan öğrencilerin e-alışverişi daha riskli buldukları, öğrencilerin interneti daha çok alışveriş yapmak amacıyla kullandıkları, haber takibi amacıyla interneti kullananların risk algılarının daha yüksek olduğu yorumu yapılmıştır. Öğrenciler göre, e-alışverişte havale ile ödeme yapanların alışveriş davranışlarının daha yüksek olduğu, en çok tercih edilen ödeme şekli (Silkü, 2009 yaptığı çalışmada benzer sonuca ulaşmıştır.) ile risk algıları arasında EFT ile ödeme yapanlar lehine anlamlı bir ilişki olduğu, EFT ile ödeme yapanların risk algılarının daha fazla olduğu yorumu yapılabilir.

Çalışma sonucunda konuyla ilgili belirlenen *sorunların çözümüne yönelik geliştirilebilecek öneriler*; e-ticaret uygulamalarına güveni artırıcı, ödemelerle imkânları, ürün teslimatıyla ilgili kuşkuları giderici özelliklerin artırılması için sürekli Ar-Ge çalışmaları yapılmalı, takip edilmeli ve siteler sık sık güncellenmelidir. Yine güven artırmaya yönelik ilgili ve sorumlu birimlerce sürekli denetlemeler yapılmalı, güvensizlik oluşturacak eksiklikler zaman geçmeden tamamlanmalıdır. Yanlış işlemler yapanlar için de bazı yaptırımlar uygulanmalıdır.

Çalışmanın uygulaması yalnızca üniversite öğrencilerine yönelik yapıldığından, e-ticaretin ülkemizdeki durumuyla ilgili yorumlarda eksikliklerin olması kaçınılmazdır. Daha kapsamlı durum tespiti ve yorumlamaların yapılabilmesi için *ileriki çalışmalarda* üniversite öğrencilerinin yanı sıra kamu çalışanları, KOBİ çalışanları gibi toplumun değişik kesimlerinde bu tür uygulamaların yapılması literatüre önemli katkılar sağlayabilecektir.

Kaynakça

AĞAÇ, S. ve Solak Özgören, C. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Online Giysi Alışveriş Davranışlarını İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 36(1), 141-151.

AKÇI, Y. ve Göv, S. (2015). Tüketicilerin E-Ticaret Algılarının İncelenmesi Gaziantep ve Adıyaman Örneği, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13), 414-417

ALİYEVA, B. (2017) Elektronik Ticaret: Dünyadaki Gelişmeler ve Azerbaycan Açısından Bir Değerlendirme, The Journal of International Scientific Researches, 2(4), 31-42

ALTUNIŞIK, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı, Ankara, Pegem Akademi.

ALYAMİ, E. and Spiteri, L. (2015). International University Students' Online Shopping Behaviour, World Journal of Social Sciences, 5(3), 227-243

ARI, E., Yılmaz, V. ve Doğan, M. (2015). Üniversite Öğrencilerinin İnternet Üzerinden Alışverişlerine İlişkin Tutum ve Davranışların Önerilen Bir Yapısal Eşitlik Modeliyle Araştırılması, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 22(2), 385-399

AYDIN, S. ve Derer, E. (2015). E-Ticarette Güven Unsurunun Müşterilerin Satın Alma Davranışlarına Olan Etkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(1), 127-151

AZİZ, N.N.A. and Wahid, N.A. (2017). Understanding Customer Behaviour towards Online Shopping, 2nd Business Management and Computing Research Colloquium, July 2017, Proceeding book, p.164-168.

CHEEMA, U., Rizwan, M., Rizwan, J., Durrani, F., Sohail, N. (2013). The Trend of Online Shopping in 21st Century: Impact of Enjoyment in TAM Model, Asian Journal of Empirical Research 3(2), 131-141

ÇAKIRER, M.A. ve Köksu, M. (2015), Yöresel Ürünlerin E-Ticaretten Pazarlanmasının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi ve Örnek Bir Proje: www.yerindengeldi.com, 3. Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı, Fırat Kalkınma Ajansı, Bingöl.

DAL, V. ve Özbek, A. (2006), Avrupa Birliği ve Türk Hazır Giyim Sanaisindeki E-Ticaret Uygulamalarının Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi, Marmara Üniversitesi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 5(18), 106-110

DEMİREL, H. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Elektronik Alışveriş Hakkındaki Görüşleri. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12 (3), 119-134.

ERKUŞ, Adnan (2011). Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

ESER, L.Y. ve Polat, S. (2014). Elektronik Ticaretin Transfer Fiyatlandırmaya Etkisi, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 23, s.55.

FARAH, G. A., Ahmad, M., Muqarrab, H., Turi, J. A. and Bashir, S. (2018). Online Shopping Behaviour Among University Students: Case Study of Must University. Advances in Social Sciences Research Journal, 5(4), 228-242.

KALAYCI, C. (2008). Elektronik Ticaret ve Kobilere Etkileri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, International Journal of Economic and Administrative Studies, 1(1), 140-142.

KARABAŞ, S. (2018). E-Ticaret ve Üniversite Öğrencilerinin Elektronik Ticarete İlişkin Tutum ve İlgilenim Düzeylerinin Belirlenmesi: Bir Alan Araştırması, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 68 Temmuz-Ağustos 2018, Celalabat-Kırğızistan.

KIZILYALÇIN, D.A. ve Gürdin, B. (2017). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Bakış Açısıyla E-Ticaret ve Güvenilirliği: Kuyucak MYO Örneği, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (21), (Özel Sayı), 175-190.

KOLTAN, Ş. (2007). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Elektronik İşletme Uygulamaları: Bartın Örneği, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 9(3), 99-101.

KÖKSAL, Y. (2015). İnternet Bağımlılığı İle İnternette Alışveriş İlişkisi Üzerine Bir İncelenme; Üniversite Öğrencileri Uygulaması. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (12), 117-130.

LESTER, D.H., Andrew M. Forman and Dolly L. (2005). Internet Shopping and Buying Behavior of College Students, *Services Marketing Quarterly*, 27(2), 123-138.

LI, N. and Ping, Z. (2002). Consumer Online Shopping Attitudes and Behaviour: An Assessment of Research, Eighth Americas Conference on Information Systems, Proceeding book, p.508-517.

MONSUWE', T.P., Benedict G.C.D. and Ko de Ruyter (2010). What drives consumers to shop online? A literature review, *IJSIM*, 15(1), 102-121.

OMARLI, S. (2016). Elektronik Pazarlamanın Tüketicilerin Satın Alma Davranışları Üzerine Etkisi, Türkiye'de Üniversite Öğrencileri Arasında Uygulama, *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 91-109.

ÖNGÖREN, B. (2005). *Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde elektronik ticaretin kullanımı ve İstanbul örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

ÖZ, S. (2004). Devletlerin Vergilendirme Yetkileri Sınırının E Ticaret Açısından Değerlendirilmesi, *Maliye Dergisi*, 147, 90-100.

ÖZBEK, A. (2018). Genç Tüketicilerin İnternette Giysi Alışverişinin Analizi: Sinop Üniversitesi Öğrencilerine Bir Uygulama. *Verimlilik Dergisi*, 4(1), 135-152.

SAROJA, D., Vashu, Deeparechigi; Subramaniam, Thanam (2015). Perceptions on the challenges of online purchasing: a study from "baby boomers", generation "X" and generation "Y" point of views, *Contaduriay Administración* 60 (1), 107-132.

SİLKÜ, H.A. (2009). İletişim Fakültesi Öğrencilerinin İnternette Alışverişe Yönelik Tutumları. *Journal of Yaşar University*, 4(15), 2281-2301.

SURİ, R., Long, M., Monroe, K.B. (2003). The impact of the Internet and consumer motivation on evaluation of prices, *Journal of Business Research*, 56 (2003), 379-390.

ULUÇAY, U. (2012). *Dünyada ve Türkiye'de e-ticaret: tüketicilerin internet üzerinden alışveriş alışkanlıkları üzerine bir uygulama*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

URAL, A. ve Kılıç, İ. (2011), *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, Detay Yayıncılık, Ankara.

YÖRÜK, D. ve Dündar, S. (2011). Tüketicilerin İnternette Alışveriş Yapma Olasılıklarının Lojistik Regresyon Yöntemiyle Tahmini. *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, s.451-462.

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 8, Sayı: 15, Mart 2021, s. 67-84, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 8, Issue 15, March 2021, pp. 67-84

Araştırma Makalesi/Research Article

ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK TOPLUMSAL ALGI: FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ*

Social Perception of Disabled Individuals: The Case of Fırat University

Hülya DİĞER** **Abdunnur YILDIZ*****

Geliş/Received: 24.02.2021

Kabul/Accepted: 17.03.2021

Öz

Bu çalışma, engellilik algısını ölçmeyi ve mevcut olumsuz algıya ilişkin farkındalık yaratacak önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır. Araştırma ağırlıklı olarak engelli bireylerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları problemler ve sosyal dışlanmayı konu edinmekle birlikte üniversite öğrencilerinin engellilik algısı üzerinde odaklanmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, üniversite öğrencilerinin engellilik algısı genel anlamda vasat düzeydedir. Engelli bireylere yönelik uygulamaların genel anlamda engellilik algısını olumlu yönde farklılaştırdığı ve özellikle kamu spotlarının engellilik algısı üzerinde olumlu sonuçları olduğuna ilişkin bulgular saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Engelli, Engellilik Algısı, Engelli Uygulamaları*

Abstract

This study aims to measure the perception of disability and make suggestions that will raise awareness about the current negative perception. The research mainly focuses on the disability perception of university students as well as focusing on various problems such as social exclusion faced by disabled individuals in social life. According to the results, the perception of university students towards the disabled people is generally mediocre. It has been found that practices for disabled

* Bu çalışma, Doç. Dr. Abdunnur YILDIZ'ın danışmanlığında hazırlanan "Üniversite Öğrencilerinin Engellilik Algı Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Fırat Üniversitesi Örneği", başlıklı Hülya DİĞER'in yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Elazığ/Türkiye, hulyadiger@gmail.com.tr, ORCID: 0000-0002-1737-8195.

*** Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, Elazığ/Türkiye, abduunnur@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6068-3363.

individuals differentiate the perception of disability positively in general and that especially public advertisements have positive effects on disability perception.

Key Words: *Disabled, Perception of Disability, Disabled Practices*

Giriş

İnsanlık var olduğundan bu yana yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan ihtiyaçlar da var olmuştur. Bu ihtiyaçları karşılamak için birtakım çabalar gösteren insanlığın tarihine baktığımız zaman, öncelikle kendi becerilerini kullanmaya çalıştıklarını görmekteyiz. İlerleyen zamanlarda artık herkes bir alanda uzmanlaşmaya başlamış ve takas yolu ile mal ve hizmetlerden faydalanılmıştır.

Takas yolu ile alınan mal veya hizmetlerin adaletli olmaması bir takım sorunlar doğurmuş ve insanlar adil bir değiş-tokuş aracı arayışına başlamışlardır. M.Ö. 7. yüzyılda ilk olarak Lidyalılar tarafından para kullanılmış ve geliştirilmiştir. Paranın ortaya çıkması ve kullanılmasıyla birlikte işletmeler kurulmuş ve sanayi gelişmiştir.

Gelişen sanayi ve kurulan işletmelerde genel anlamda engelli bireyler, engelleri, yetersizlikleri vb. birçok sebepten ötürü istihdam edilmemiş ve toplumdan soyutlanmayı hissetmeye başlamışlardır. Öte yandan küreselleşen dünya ve gelişen teknoloji ile birlikte insan ihtiyaçlarının artması dolayısıyla kamu malları yetersiz hale gelmiştir. Kamu mallarının yetersizliği sonucu insan ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve kendi işletmesini kurmak isteyen bireyler tarafından birçok farklı özel işletmeler açılmış ve toplumun hizmetine sunulmuştur. İşletmelerin sayısı artmasına rağmen engelli bireylerin istihdam sayısı artmamış ve yaşam koşulları daha da zorlaşmıştır. Bu sorunun giderilmesi amacıyla 2003 yılında kabul edilen 4857 sayılı İş Kanununun 30. maddesi gereğince 50 veya daha üzeri işçi çalıştıran özel sektör kurumlarında % 3, kamu kurumlarında ise % 4 engelli birey çalıştırmak yükümlülüğü getirilmiş ve aynı kanun kapsamında çalışma koşulları da belirtilmiştir.

Bütün bu düzenlemeler ışığında günümüz dünyasında mal ve hizmet kurumlarının yetersizliğini söylemek mümkündür. Her geçen gün engelli bireylerin nüfusu artmasına rağmen, onlara yönelik uygulamaların yetersizliği ve daha önceden de varlığını sürdüren algı beraberinde engellilik algısını oluşturmaktadır. Bu anlamda toplum genel anlamda duyarlı ve duyarsız olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Duyarlı kesimin dikkatini çekebilmek, pozitif etki oluşturabilmek ve tercih edilen kurum olabilmek amacıyla birçok özel sektör işletmesi farkındalık oluşturmaya ve kurumlarının engelsiz bir yaşam alanı haline getirmeye çalışmaktadırlar.

Zihinlerde tercih edilecek bir kurum haline gelebilmek dikkat, sabır ve titizlik isteyen bir süreçtir. Bu bağlamda özel sektör işletmelerinin yöneticileri, işletmelerinin hizmet konusunda tercih edilen ve önde gelen işletme haline gelmesi için büyük bir çaba göstermektedir. Bu anlamda gösterilen çaba engelli bireylere yönelik duyarsız olan kesimin üzerinde de bir etki oluşturmakta ve onları da duyarlı hâle getirebilmektedir. Dolayısıyla özel sektör işletmelerinin çeşitli amaçlarla yaptıkları bu çalışmalar aslında beraberinde toplum üzerinde varlığını sürdüren engellilik algısının değişmesi konusunda yardımcı olmaktadır.

Yukarıda yapılan değerlendirme bağlamında çalışmada, engelli bireylerin toplumda engellilik algısına maruz kalma düzeyleri incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin engellilik algısını ölçmek ve mevcut olumsuz algıyı değiştirmeye ilişkin önerilerde bulunmak, bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaç kapsamında Fırat Üniversitesinde öğrenim görmekte olan 385 öğrenciden anket yöntemi ile elde edilen verilerle engelli bireylere yönelik algı düzeyi analiz edilerek gerekli incelemeler yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda engelli bireylerin sahip oldukları özelliklere, toplumun düşüncelerine ve engellilik algısının oluşmasında etkili olan faktörlere değinilmiştir.

2. Engelli Kavramı

5378 sayılı Engelliler Kanunu'na göre engelli; “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” (Engelliler Hakkında Kanun, 2005: 3) olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanım kapsamında engelli kavramı, doğuştan veya daha sonradan herhangi bir sebep sonucu bedeninin çeşitli yeteneklerini kaybetmiş, normal yaşamın gereklerini yerine getiremeyen birey olarak ifade edilebilir (Baldemir, 2007:118). Dünya Sağlık Örgütüne göre ise; engellilik durumu herkesin hayatının belirli bir döneminde yaşayabileceği, insan işlevleri üzerinde kendini gösteren geçici ya da kalıcı zorluklar olarak tanımlanabilir (Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Engellilik Raporu, 2011:1). Diğer bir ifade ile herhangi bir kaza sebebi ile ortaya çıkan yaralanmalar ve birçok olgunun işlevini kaybetmesi sonucunda gereksinimlerin yerine getirilmesinde güçlükler yaşanılması ve bu bağlamda gerekli destek ve hizmetlere ihtiyaç duyulması hususu engellilik durumu olarak tanımlanabilir (Kır vd., 2015: 106).

2.1. Toplumda Engelli Bireyler

Tarihsel süreç içerisinde engelli bireyler, genel anlamda sürekli olarak toplumsal baskıya maruz kalmış, sosyal, ekonomik ve politik süreçlerden

soyutlanmıştır. Mevcut baskı ve soyutlama, toplumsal ve kültürel bazda gerçekleşmiştir. Bu bağlamda toplum, engelli bireylerin fiziksel görünümünü yorumlayarak, ona toplumsal normlar ve söylemler kapsamında bazı anlamlar yüklemiştir. Söz konusu anlam yüklemesi beraberinde engelli bedenlerin toplumsal yaşamda etiketlenmesini getirmekte ve onların toplumdan soyutlanmasına neden olmaktadır. Öte yandan tam tersi bir durumda gözlemlenebilmekte ve engellilik durumu normalleştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak geçmişten günümüze değin geçen süreci incelediğimizde genel anlamda engellilik algısının Batıda geliştiğini ve ilerleyen süreçlerde diğer ülkeleri de kapsamı altına aldığı belirtebiliriz (Altuntaş Duman ve Doğanay, 2017: 6-7). Oluşturulan mevcut algı zaman içerisinde yayılarak günümüze değin varlığını sürdürmüştür. Bu bağlamda engelli bireylerin günlük hayatlarının her evresinde engellilik algısı ile karşılaşmalarının sebebi olarak, geçmişten günümüze gelen negatif algı birikiminin olduğu düşünülmektedir.

Mevcut algıyı azaltmak/yıkmak ve engelli bireylerin sosyal ve kültürel hayata katılımlarını sağlamak amacıyla çeşitli yollar geliştirilmiştir. Özürlüler Kanunu ve İş Kanunu'ndan sonra özellikle engelli bireylerin istihdamı, sosyal ve kültürel aktivitelere katılımları artmıştır. Kanun ve yönetmeliklerde yapılan düzenlemelerle başkalarına bağımlı halde yaşayan ve tüketici konumunda olan birçok engelli birey, üretici konumuna gelerek kendi gereksinimlerini yerine getirebilen ve ülke kalkınmasına katkıda bulunabilen bireyler hâline getirilmiştir. Engelli bireylerin çalışma ortamına katılımlarını sağlayabilmek için birçok model oluşturulmuş ve bu konuda onları teşvik etmek amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için korumalı işyerleri oluşturulmuştur. Bu işyerleri daha çok engelli bireylerin bir arada çalışmasını öngörmektedir. Bu nedenden dolayı korumalı işyerleri engelli bireyler tarafından desteklenmemiş ve bilakis sosyal soyutlanmayı artırdığı ileri sürülmüştür. Engelli bireyler, diğer bireyler ile aynı ortamda çalışabilmek, eşit haklara sahip olabilmek ve günlük hayattan soyutlanmamak istemektedirler. Dolayısıyla kendilerine yönelik oluşturulan acıma ve yardım etme gibi duygulardan ziyade üretebilen, söz sahibi olan ve bağımsız bir şekilde sosyal ve kültürel aktivelere katılabilen bireyler olmayı tercih etmektedirler (Genç ve Çat, 2013: 368). Bu sayede engelli bireylerin, hayatın her alanında varlığını sürdürebilmesi, engelsiz bireyler ile bir arada vakit geçirebilmesi, toplum üzerinde varlığını sürdüren engellilik algısının yıkılmasına yardımcı olacaktır.

Toplumsal hayatta fiziksel aktiviteye katılım ve alışkanlık edinebilmek engelli bireyler için önem arz etmektedir. Ancak normal bireyler ile kıyaslandığında engelli bireyler, gerek kişisel gerekse de çevresel sebeplerden

ötürü fiziksel aktivitelere daha düşük düzeyde veya hiç katılamamaktadır. Fiziksel aktivitelere katılımdaki eksiklik beraberinde sağlık sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Sağlık problemlerini giderebilme ve toplumla kaynaşma özelliği göz önüne alındığında fiziksel aktivite engelli bireyler için son derece önemlidir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar ışığında görme ve ortopedik engelli bireylerin fiziksel aktivitelere katılımını engelleyen etmenler kapsamında kaldırımlar, rampaların eksikliği, kanalizasyonlar ve inşaat kalıntıları olduğu gözlemlenmektedir. (Esatbeyoğlu ve Güven Karahan, 2014: 44; Kirchner ve diğ., 2008).

Konu ile ilişkilendirilebilecek kavramlara değindikten sonra bu alanda yapılan çeşitli çalışmalara yer vermek, çalışmanın bütünlüğü açısından önem arz etmektedir. Bu anlamda yapılan çeşitli çalışmalar ise aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Ergüden (2008: 106-109), sosyal dışlanma açısından bedensel engelli bireylerin yaşantılarını inceledikleri araştırmada, ulaşımında sıkıntı yaşadıkları, gelir durumlarının gereksinimlerini karşılamadığı, eğitim yaşantılarında birçok sıkıntı ile karşı karşıya kaldıkları, yarısından fazlasının rehabilitasyon hizmetine ihtiyaç duymadığı, sağlık hizmetlerinden birçok sıkıntıdan ötürü memnun olmadıkları bulgularına ulaşmıştır.

Başaran vd. (2010: 147-157), özürüllüğe dayalı ayrımcılığın ölçülmesini inceledikleri araştırmada, engelli bireylerin istihdam ve çalışma yaşamı, eğitim alanı, sağlık alanı, siyasete katılımında, adalete erişimde ve topluma entegre olma konusunda ayrımcılığa maruz kaldıkları sonucuna varmıştır. Diğer yandan ise engelli bireylerin ayrımcılıkla karşılaştıklarında haklarını arayacakları ve bu hususta destek alacakları yerler konusunda bilgi seviyelerinin düşük olduğu iddia edilmektedir.

Özgökçeler ve Bıçkı (2010: 240-242), özürüllülerin sosyal dışlanma boyutları: Bursa ve Çanakkale örneklerinden yansıyanları inceledikleri araştırmada, engelli bireylerin mülkiyetten dışlanma şeklinde ifade edilen bir sosyal dışlanmaya sahip olmamalarına rağmen eğitim imkânlarında dışlanmaya maruz kaldıkları sonucuna varmışlardır. Öte yandan sağlık hizmetlerine erişebilme engelli bireyler için sorunlu bir konu haline gelmektedir. Dolayısıyla fiziki engeller engelli bireylerin ulaşılabilirliklerini engellemekte, toplumsal davranışlar kendilerini kültürel yaşamdan ve sosyal ilişkilerden ayırmakta, önyargı ve bilgi eksikliği ise engelli bireyleri toplumdan soyutlayarak kendilerine özel kurumlarda eğitim, istihdam ve hayatlarını sürdürmelerine neden olduğunu ileri sürmektedirler.

Eratay ve Eldeniz Çetin (2013: 1689), Bolu ilindeki işverenlerin engelli çalışanlara yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmada, işverenlerin engelli

çalışanlara, çalışanı olarak engelli bireylere, birey olarak engelli bireylere yönelik tutumları orta düzeyde olumlu iken, toplumsal yaşamdaki yerine ilişkin tutumların ise olumsuz olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan işverenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarının cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalıştığı sektör, çalışma süresi ve engelli olma özelliklerine göre farklılaşmadığı ancak engelli yakını olma özelliğine göre farklılaştığı öngörülmüştür.

Genç ve Çat (2013: 391), engellilerin istihdamı ve sosyal içerme ilişkisini inceledikleri çalışmada, engelli bireylerin çalıştıkları kurumlarda mesai arkadaşları ile kaynaşmanın maximum seviyede olduğu, iş ortamlarının sosyal çevre oluşturabilmek için bir araç olduğu ve bu ilişkilerin iş dışında da devam ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Elmacı (2014: 51), “Engelliler Biziz Projesi” faaliyetleri bazında toplumda engellilerin sorunları ve çözüm önerilerini incelediği çalışmada, engelli bireyin ailesi ve toplum tarafından kabul görmemesinin, sosyal hayatında ve eğitim sürecinde gerekli düzenlemelerin yapılmamasının, eğitim hayatlarında birçok soruna neden olduğu sonucuna varmıştır.

Esatbeyoğlu ve Güven Karahan (2014: 54), engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımlarının önündeki engelleri inceledikleri çalışmada, ulaşım, tesis ve şehir planlamacılığı konusunda belediyelere ve özel kuruluşlarına kuracakları tesisler, düzenledikleri organizasyonlar ve sponsorluklar ile engelli bireyleri fiziksel aktivitelere yönlendirme konusunda önemli roller üstlenmeleri gerektiği bulgusuna varmıştır. Öte yandan engelli bireylerin fiziksel aktivite konusunda engelli ailelerinin ve toplumun bilinçlendirilmesi için medya, kamu ve eğitim kurumlarının aktif rol oynamaları sonucuna ulaşmıştır.

Köten ve Erdoğan (2014: 248-249), engelli gençler, sosyal dışlanma ve interneti inceledikleri çalışmada, toplumsal hayatın engelli bireylere göre tasarlanmamış olması dolayısı ile dışarıdaki etkinliklere katılamamaktan kaynaklanan eksikliği giderebilme amacının gençleri internet kullanımına iten en önemli neden olduğu bulgusuna varılmıştır. Söz konusu tasarımların eksikliğini eğitim sürecinde de hissedilmesi nedeniyle engelli öğrenciler okulda yalnızlığa itilen, fiziksel farklılıklardan dolayı okulda küçümsenen kişiler olarak görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal hayattan soyutlanmış bir hayat sürdürmeye zorlanan bireyler gerçek hayatta eksikliğini hissettiği sosyal hayata, sanal ağlar üzerinden katılmaya çabalamaktadırlar.

Çaha (2016: 142), engellilerin toplumsal hayata katılmasına yönelik politikalarını Türkiye, ABD ve Japonya örnekleri ile incelediği çalışma-

sında, toplumda engelli bireylere yönelik sergilenen tutum ve davranışların pozitif yönde değişmesi için, yaşamın her anında engelli olmayan bireyler ile engelli bireylerin bir arada olmalarını ve bu birlikteliğin olması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan engelli bireylerin gelişmiş ülkelerde dâhi yoksulluk riski en yüksek kişiler olduğu ve diğer bireyler tarafından dışlandıkları sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda en önemli sebebin engelli bireylerin eğitimlerini engelli olmayan bireylerden farklı alanlarda almaları ve toplumdaki uzak bir şekilde hayatlarını sürdürmeleri olduğu öngörülmektedir.

3. Metodoloji

Araştırmanın erişilebilir evreni 2017 Eylül ayı itibarı ile Fırat Üniversitesi'nde öğrenim gören 38.000 öğrenci ana kütleli oluşturmaktadır. Örneklem hacmi ilgili formül kullanılarak 379 kişi olarak belirlenmiştir. Yüz yüze anket tekniği kullanılarak kolayda örneklem yöntemi ile 402 öğrenciden veriler toplanmıştır. Ancak elde edilen verilerden 17 tanesinin eksik ya da yanlış olması sebebi ile değerlendirilmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınan 385 anket formundan elde edilen verilerin; %95 güven aralığı ve %5 örneklem hatası koşullarında evreni temsil yeteneğine sahip olduğunu kanısına varılmıştır. Örnek hacminin hesaplanmasında aşağıda yer alan formülden yararlanılmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2016: 131).

$$\text{Örneklem hacmi (n)} = n_0 = n_0 = \frac{t^2 \times s^2}{d^2} n = \frac{n^0}{1+n^0/N}$$

$$\text{Örneklem hacmi (n)} = n_0 = \frac{1,96^2 \times 0,5^2}{0,05^2} = 384,16 \quad n = \frac{384,16}{1+384,16/38.000} = 376,6$$

N: evren büyüklüğü, n: örneklem sayısı, t: güven düzeyine karşılık gelen tablo değeri (0.05 için 1.96), s: standart sapma, d: sapma toleransı

Verilerin frekans, varyans ve bağımsız örneklem t testi yardımıyla analiz edilmiştir. Bahsi geçen analizler, SPSS 22.0 paket programı aracılığıyla yapılmıştır.

Anketten elde edilen verilerin aritmetik ortalamaları alınmıştır. Alınan ortalamalardan eşdeğer olanlar çıkarılarak en yalın hali belirlenmiş ve düzey sıralaması şu şekilde değerlendirilmiştir: 2,00 < ortalama <= 2,80: düşük; 2,80 < ortalama <= 3,50: vasat; 3,50 < ortalama <= 5,00: yüksek.

3.1. Bulgular

Araştırma sürecinde elde edilen veriler çeşitli analizlere tâbi tutulmuş olup, analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tablo 1. Fırat Üniversitesi Öğrencilerinin Demografik Profili

Cinsiyet	F	%	Medeni Durum	F	%
Kadın	189	49,1	Bekâr	373	96,9
Erkek	196	50,9	Evli	12	3,1
Çocuk Durumu	F	%	Ailede Engelli Birey	F	%
Yok	374	97,1	Yok	355	92,2
Var	11	2,9	Var	30	7,8
Ailenin Aylık Geliri	F	%	TOPLAM	385	100
0-1000	118	38,0			
1001-2000	120	19,0			
2001-3000	72	13,8			
3001 ve üzeri	75	9,8			

Fırat Üniversitesi öğrencilerinden elde edilen örneklemin demografik bilgileri ile ilgili dikkat çekici özellikler şu şekilde özetlenebilir: Ankete katılan 385 öğrencinin %49,1'i kadın %50,9'u erkek olup, %96,9'u bekârdır. Katılımcıların %97,1'inin çocuk sahibi olmaması, %92,2'sinin ailesinde engelli bir birey bulunmaması ve %38'inin ailesinin aylık gelirinin 0-1000 arasında olması yapılan analiz sonucunda elde edilen diğer demografik bilgiler arasındadır.

Ankete yer alan her ifadeye verilen yanıtların frekans, yüzde, ortalama ve standart sapmaları yapılan analizler sonucunda belirlenmiştir. Ankete katılan katılımcıların kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri yanıtların frekans dağılımları, engelli bireylerle ilgili düşünce ve davranışları hakkında bazı yorumların yapılabilmesine imkân tanımaktadır.

Engelli bireyler genel özellikleri itibari ile diğer bireylerden farklı özelliklere sahiptir. Söz konusu farklılık, çoğu zaman erişilebilirlik konusunda sınırlı kalmalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte sahip oldukları çevrede karşılaştıkları tutum ve davranışlar ile de kendilerini toplumdan soyutlanmış hissedebilmektedirler. Bu bağlamda katılımcılara

birinci soruda yöneltilen “Engelli bireyler toplumda dışlanmaya maruz kalmamaktadır” sorusuna katılımcıların %51,2’si olumlu yanıt verirken, on altıncı soruda yer alan “Sergilenen tutum ve davranışlardan ötürü engelli bireyler kendilerini toplumdan soyutlamamaktadır” sorusuna katılımcıların %38,5’i olumlu yanıt verirken, %26’sı kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre genel anlamda engelli bireylerin toplumsal yaşamdan kendilerini soyutlamadıkları yanı sıra diğer bireylerin de onları dışlamadığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Tablo 2. Engellilik Algısı Anketinde Yer Alan İfadelerin Frekans, Yüzde, Ortalama ve Standart Sapmaları

	N: Kişi Sayısı	1. Kesinlikle Katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Kararsızım 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle Katılıyorum					S.S.	X
		1	2	3	4	5		
1. Engelli bireyler toplumda dışlanmaya maruz kalmamaktadır.	N 77 % 20,0	51 13,2	60 15,6	107 27,8	90 23,4	1,45	3,21	
2. Engelli bireyler toplum üzerinde korku oluşturmamaktadır.	N 113 % 29,4	98 25,5	47 12,2	52 13,5	75 19,5	1,49	2,68	
3. Bireylerin engelli bireylere yönelik davranışları engel türüne göre değişiklik göstermektedir.	N 45 % 11,7	49 12,7	43 11,2	165 42,9	83 21,6	1,28	3,49	
4. Bireyler engelli bireylere yönelik uygulamaların önemini bilir ve ona göre davranır.	N 55 % 14,3	93 24,2	83 21,6	95 24,7	59 15,3	1,29	3,02	
5. Engelli bir bireye toplumda mutlaka yardımcı olunmaktadır.	N 43 % 11,2	68 17,7	74 19,2	103 26,8	97 25,2	1,32	3,37	
6. Engelli bireylerin büyük çoğunluğu hayatlarını diğer bireylerin desteği ile engelsiz bir şekilde sürdürebilmektedir.	N 62 % 16,1	111 28,8	74 19,2	90 23,4	48 12,5	1,28	2,87	
7. Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır.	N 36 % 9,4	31 8,1	26 6,8	134 34,8	158 41,0	1,27	3,90	
8. Yayınlanan kamu spotları engelli bireyler hakkındaki düşünceler üzerinde olumlu bir etki oluşturmaktadır.	N 38 % 9,9	30 7,8	46 11,9	139 36,1	132 34,3	1,27	3,77	
9. Kaldırımlar vb. yerlerde bulunan hissedilebilir yüzeyin işlevi ve anlamı toplumda bilinir ve bu hususta duyarlı davranılmaktadır.	N 82 % 21,3	90 23,4	76 19,7	82 21,3	55 14,3	1,35	2,83	
10. Hizmet kurumlarında engelli bireylerin öncelik hakkı benimsenmekte ve olumsuz bir tutum ile karşılaşılmamaktadır.	N 45 % 11,7	110 28,6	82 21,3	89 23,1	59 15,3	1,26	3,01	
11. Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını sürdürmemektedir.	N 45 % 11,7	73 19,0	74 19,2	111 28,8	82 21,3	1,31	3,29	
12. Engelli bireyleri daha iyi anlamak için çoğu birey engelli okullarına ve rehabilitasyon merkezlerine gitmekte ve engelli bireyler ile vakit geçirmektedir.	N 84 % 21,8	91 23,6	64 16,6	90 23,4	56 14,5	1,38	2,85	

13. Bireylerin ailelerinde engelli birey olup olmaması engelli bireylere yönelik davranışlarını etkilemektedir.	N	40	30	50	142	123	1,27	3,72
	%	10,4	7,8	13,0	36,9	31,9		
14. İşaret dili işitme engelli bireyleri anlamak için öğrenilmektedir.	N	41	50	49	117	128	1,34	3,62
	%	10,6	13,0	12,7	30,4	33,2		
15. Çevresinde engelli birey olan kişiler ona karşı duysarsız kalmamakta ve yardımcı olmaktadırlar.	N	25	46	77	145	92	1,16	3,60
	%	6,5	11,9	20,0	37,7	23,9		
16. Sergilenen tutum ve davranışlardan ötürü engelli bireyler kendilerini toplumdan soyutlamamaktadır.	N	48	89	100	80	68	1,28	3,08
	%	12,5	23,1	26,0	20,8	17,7		
17. Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu oluşturmamaktadır.	N	39	64	88	114	80	1,25	3,34
	%	10,1	16,6	22,9	29,6	20,8		
18. Engelli bireylere yönelik sahip olunan algı bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir.	N	35	45	58	173	74	1,18	3,53
	%	9,1	11,7	15,1	44,9	19,2		
19. Engelli bireylerin uygulamalarını ihlal eden kişiler diğer bireyler tarafından uyarılmaktadır.	N	34	65	91	124	71	1,21	3,34
	%	8,8	16,9	23,6	32,2	18,4		
20. Farkındalık filmleri ve bu hususta yapılan çalışmalar, toplumda engelli bireylere yönelik algıyı yıkmaktadır.	N	33	40	78	144	90		3,56
	%	8,6	10,4	20,3	37,4	23,4		1,19
Genel Cronbach α				0,869				
KMO				0,884 (p = 0, 000)				

Engel türleri bireylerin fiziksel ve ruhsal özelliklerine farklı şekillerde yansımaktadır. Bu anlamda engelli bireyler, çevre tarafından farklı şekilde algılanan, amaçsız hareketler ve tuhaf davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu konuda öğrencilere ikinci soruda yöneltilen “Engelli bireyler toplum üzerinde korku oluşturmamaktadır” sorusuna katılımcıların %54,9’unun olumsuz yanıt vermiş olması engelli bireylerin farklı tutum ve davranışlarının toplum tarafından korkutucu olarak algılandığını ve engellilik algısının şekillenmesinde önemli bir rolünün olduğunu göstermektedir.

Engellilik durumu ve engelli bireyler engel türlerine ve gereksinimlerine göre birbirlerinden ayrılmaktadır. Günümüzde bir kişinin yardımı olmadan hayatını sürdüremeyen engelli bireylerin yanı sıra sadece bir yardımcı araç ile yaşamını sürdürebilen engelli bireyler de bulunmaktadır. Aradaki farklılık karşı tarafın zihninde de farklı bir algı oluşturmakta ve söz konusu algının tutum ve davranışlara da yansıdığı öngörülmektedir. Bu anlamda ankete katılanlara üçüncü soruda yöneltilen “Bireylerin engelli bireylere yönelik davranışları engel türüne göre değişiklik göstermektedir” sorusuna katılımcıların %64,5’i olumlu yanıt verirken, on yedinci soruda yöneltilen “Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu oluşturmamaktadır” sorusuna katılımcıların %50,4’ü olumlu yanıt vermişlerdir. Bu yanıtlar en-

gelli bireylerin farklı engel türüne ve niteliklerine sahip olmasının normal bireylerin davranışlarını ve algılarını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Ancak söz konusu davranış ve algı şekilleri kapsamında acıma duygusunun bulunmadığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Toplumsal yaşamda engelli bireylere daha kolay ve kaliteli bir yaşam sürdürmelerini sağlayabilmek amacıyla gerek yasal, gerekse de kurum ve kuruluşların çalışmaları ile destek sağlanmaktadır. Ayrıca engelli bireylere yönelik geliştirilen uygulamaların toplumsal yaşama entegre edilmesi önemlidir. Ancak söz konusu uygulamalar çeşitli nedenlerle normal bireyler tarafından anlaşılabilir değildir. Bu konuda katılımcılara dördüncü soruda yöneltilen “Bireyler engelli bireylere yönelik uygulamaların önemini bilir ve ona göre davranır” sorusuna katılımcıların %40’ı olumlu yanıt verirken, on dokuzuncu soruda yöneltilen “Engelli bireylerin uygulamalarını ihlal eden kişiler diğer bireyler tarafından uyarılmaktadır” sorusuna katılımcıların %50,6’sı olumlu yanıt vermişlerdir. Dolayısıyla engelli bireylere yönelik uygulamalar hususunda duyarlı bir toplumun var olduğu öngörülmektedir.

Toplumsal yaşamda desteğe gereksinim duyan kişilere diğer kişiler tarafından genel anlamda yardım edilmektedir. Söz konusu hususta çok nadir de olsa yardımın sağlanmadığı görülse de engellilik durumunda bireylerin duyarsız kalmadıkları düşünülmektedir. Bu anlamda öğrencilere beşinci soruda yöneltilen “Engelli bir bireye toplumda mutlaka yardımcı olunmaktadır” sorusuna katılımcıların %52’si olumlu yanıt verirken, on beşinci soruda yöneltilen “Çevresinde engelli birey olan kişiler ona karşı duyarsız kalmamakta ve yardımcı olmaktadır” sorusuna da katılımcıların %61,6’sı olumlu yanıt vermişlerdir. Böylelikle genel anlamda toplumda engelli bireylere gereksinimleri ölçüsünde yardımcı olunduğu tespit edilmiştir.

Destek kavramı, kişi, yer ve zaman gibi unsurlara bağlı olarak farklılaşmaktadır. Kişiler yalnız bir konu da ya da kısa bir süreliğine karşı tarafa destek olabilirken zamanın uzaması ya da mekânın değişmesi gibi nedenlerle desteklerini azaltabilmekte ya da bırakılabilmektedirler. Çoğu engelli birey ise, doğumundan ölümüne kadar günlük hayatın sürdürülmesi, öz bakım, toplumsal yaşam, eğitim, sağlık vb. kısaca hayatının tüm sürecinde bireylerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda ankete katılanlara altıncı soruda yöneltilen “Engelli bireylerin büyük çoğunluğu hayatlarını diğer bireylerin desteği ile engelsiz bir şekilde sürdürebilmektedir” sorusuna katılımcıların %44,9’u olumlu yanıt verirken %19,2’si kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Engelli bireyler mal ve hizmet sunan kurumlarla hayatlarının önemli bir kısmında ya hiç karşılaşmamakta ya da nadiren karşılaşmaktadırlar. Ancak istihdam, hizmet, kurum ve kuruluşlarda engelli bireyler ile karşılaşmanın,

iletişimi artıracağı ve arada kurulacak bir bağın ilerleyen süreçte engellilik algısını azaltacağı öngörülmektedir. Bu konuda katılımcılara yedinci soruda yöneltilen “Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır” sorusuna katılımcıların % 75,8’inin olumlu yanıt vermiş olması engelli bireylerin toplumsal yaşamın tüm süreçlerinde bir rol üstlenmesinin engellilik algısını değiştireceğinin katılımcılar tarafından da onaylandığını göstermektedir.

Engelli bireyleri toplumsal yaşama kazandırabilmek ve diğer bireylerin zihinlerinde farkındalık oluşturabilmek amacıyla birçok kamu kurumu tarafından farkındalık çalışmaları yapılmakta ve kamu spotları oluşturulmaktadır. Bu çalışmalar ile bireylerin engelli bireylere karşı duyarlılık sahibi olacağı ve davranışlarını şekillendirecekleri düşünülmektedir. Bu konuda ankete katılanlara sekizinci soruda yöneltilen “Yayınlanan kamu spotları engelli bireyler hakkındaki düşünceler üzerinde olumlu bir etki oluşturmaktadır” sorusuna katılımcıların %70,4’ü olumlu yanıt verirken, yirminci soruda yöneltilen “Farkındalık filmleri ve bu hususta yapılan çalışmalar, toplumda engelli bireylere yönelik algıyı yıkmaktadır” sorusuna katılımcıların %60,8’i olumlu yanıt vermişlerdir. Bu sonuçlara göre engelli bireylere yönelik yapılan çalışmaların önemli olduğunu ve engellilik algısını azaltıcı yönde etkili olduğunu belirtebiliriz.

Görme engelli bireylere günlük hayatta ulaşımlarını sağlamalarına olanak tanıyan ve onlara birçok anlam ifade eden hissedilebilir yüzey, toplumsal yaşamın hemen hemen her alanında bulunmaktadır. Ancak hem ne anlam ifade ettiği hem de işlevinin bilinmemesi gibi nedenlerle hissedilebilir yüzeyler, diğer bireyler tarafından farklı şekillerde kullanılabilir. Bu anlamda öğrencilere dokuzuncu soruda yöneltilen “Kaldırımlar vb. yerlerde bulunan hissedilebilir yüzeyin işlevi ve anlamı toplumda bilinir ve bu hususta duyarlı davranılmaktadır” sorusuna öğrencilerin %44,7’si olumsuz yanıt verirken, %19,7’si kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla genel anlamda hissedilebilir yüzeyin toplum tarafından tanınmadığı ve bu konuda duyarlı davranıldığı ifade edilebilir.

Birçok hizmet alanında engelli bireyler öncelik hakkına sahip olmakta ve sahip oldukları haklar yasalarla desteklenmektedir. Ancak söz konusu öncelik hakkı nedeniyle engelli bireyler bazen olumsuz durumlar ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu bağlamda katılımcılara onuncu soruda yöneltilen “Hizmet kurumlarında engelli bireylerin öncelik hakkı benimsenmekte ve olumsuz bir tutum ile karşılaşılmamaktadır” sorusuna katılımcıların %40,3’ü olumsuz yanıt verirken %21,3’ü kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Engelli bireylere yönelik yapılan ayrımcılık ve dışlanma durumları farklı durumların akabinde gerçekleşebilmektedir. Bu süreçte kişilerin çevresi ve yaşam şartları belirleyici bir etkiye sahip olabilirken, ailelerinde engelli birey bulunup bulunmaması da önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda ankete katılanlara on birinci soruda yöneltilen “Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını sürdürmemektedir” sorusuna katılımcıların %50,1’inin olumlu yanıt vermiş olmasının engelli bireylere yönelik varlığını sürdüren ön yargının günümüzde devam etmediğinin katılımcılar tarafından da onaylandığını göstermektedir.

Genellikle engelli bireylere yönelik sosyal ve kültürel aktivitelerde ya da “3 Aralık Dünya Engelliler Günü” ve “10-16 Mayıs Dünya Engelliler Haftası” gibi önemli günlerde empati duygusuna vurgu yapılmakta ve kişilerin dikkatleri çekilmeye çalışılmaktadır. Ancak engelli bireylere karşı asıl empati duygusunu oluşturabilmek için aynı ortam, oyun, aktivite, etkinlik gibi süreçlerde bulunulması gerektiği düşünülmektedir. Bu hususta öğrencilere on ikinci soruda yöneltilen “Engelli bireyleri daha iyi anlamak için çoğu birey engelli okullarına ve rehabilitasyon merkezlerine gitmekte ve engelli bireyler ile vakit geçirmektedir” sorusuna öğrencilerin %45,4’ü olumsuz yanıt verirken, %16,6’sı kararsız olduklarını belirtmiştir. Söz konusu sonuca göre, normal bireylerin engelli bireyler ile birlikte zaman geçirmek konusunda çok fazla duyarlı olmadığı gözlemlenmiştir.

Kişilerin sahip oldukları çevre ve yaşadıkları olaylar hiç şüphesiz karakterleri ve benzer olaylara karşı tutumları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmaktadır. Bu bağlamda kişilerin ailelerinde engelli birey bulunmasının ve onunla birlikte yaşamasının engelli bireylere yönelik davranışlarını, düşüncelerini ve engellilik algılarını pozitif yönde farklılaştıracağı düşünülmektedir. Bununla beraber söz konusu kişilerin engellilik algısının asgari seviyede olduğu ya da hiç olmadığı öngörülmektedir. Bu konuda katılımcılara on üçüncü soruda yöneltilen “Bireylerin ailelerinde engelli birey olup olmaması engelli bireylere yönelik davranışlarını etkilemektedir” sorusuna katılımcıların %68,8’i olumlu yanıt verirken, on sekizinci soruda yöneltilen “Engelli bireylere yönelik sahip olunan algı bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir” sorusuna katılımcıların %64,1’i olumlu yanıt vermişlerdir. Verilen yanıtlara göre, ailede engelli birey olmasının kişilerin engellilik algısına yönelik düşüncelerini pozitif yönde farklılaştırdığı ve engelli bireylere yönelik zihinlerde varlığını sürdüren algının da kişilerin davranışlarına yansıdığı gözlemlenmektedir.

İşitme engelli olan ve hiçbir şekilde işitme ve konuşma yetisine sahip olmayan bireyler için işaret dilinin önemi yadsınamaz derecede büyüktür. Günümüzde işaret dili öğrenen kişilerin sayısının hızla artmasının engellilik

algısı açısından pozitif sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Bu anlamda ankete katılanlara on dördüncü soruda yöneltilen “İşaret dili işitme engelli bireyleri anlamak için öğrenilmektedir” sorusuna katılımcıların % 63,6’sı olumlu yanıt vermişlerdir. Dolayısıyla işaret dili öğrenimi akabinde işitme engelli bireyler ile iletişim imkânı sağlayacağı ve söz konusu durumun da engellilik algısı açısından olumlu sonuçlar oluşturacağı düşünülmektedir.

3.2. T Testi ve Varyans Analizi

Belirleyici analizlerden sonra öğrencilerin demografik değişkenlere göre engellilik algılarındaki farklılıkları karşılaştırmak amacıyla t ve F testi yapılmıştır. Engellilik Algısı Anketi ortalamalarının demografik özelliklere göre karşılaştırıldığı Tablo 3 aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. Engellilik Algısı Anketi Ortalamalarının Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Değişken	Özellik	F (N=385)	Ortalama	S.S.	Fark
Cinsiyet	Kadın	189	3,30	,42	p = ,859
	Erkek	196	3,31	,39	
Medeni Durum	Bekâr	373	3,31	,41	p = ,288
	Evli	12	3,18	,38	
Çocuk Durumu	Yok	374	3,31	,41	p = ,039
	Var	11	3,05	,43	
Ailede Engelli Birey	Yok	355	3,31	,41	p = ,423
	Var	30	3,25	,42	
Ailenin Aylık Geliri	0-1000 ^a	118	3,18	,45	p = ,000 a-b a-c
	1001-2000 ^b	120	3,37	,36	
	2001-3000	72	3,29	,41	
	3001 ve üzeri ^c	75	3,41	,36	

Tablo 3’e göre kadınlarla erkeklerin engellilik algıları ortalamaları arasında 0,01 puanlık bir fark bulunmaktadır. Erkeklerin engellilik algısı ortalaması kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu öngörülmektedir. Ancak aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p=0,859>0,05$).

Yine tabloya göre bekâr ile evli katılımcıların engellilik algıları ortalamaları arasında 0,13 puanlık bir fark tespit edilmiştir. Bekâr katılımcıların evli katılımcılara nispeten engellilik algıları ortalamaları daha yüksektir ancak aradaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p=0,288>0,05$).

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların çocuk durumları ile engellilik algıları arasında 0,25 puanlık bir fark bulunmaktadır. Çocuk sahibi olmayan

katılımcıların engellilik algısı ortalamaları çocuk sahibi olanlara göre daha yüksektir ve aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p= 0,039<0,05$).

Tablo-3'e göre katılımcıların ailede engelli birey olma durumları ile engellilik algıları arasında 0,06 puanlık bir fark bulunmaktadır. Ancak aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p= 0,423>0,05$).

Tabloya göre öğrencilerin ailelerinin aylık geliri ile engellilik algıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p= 0,000 <0,05$). Bu anlamlı farklılığın özellikle hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amaçlı yapılan Tukey testi sonucu ailenin aylık geliri ile engellilik algısı arasındaki farklılığın 0-1000 ile 1001-2000; 0-1000 ile 3001 ve üzeri grupları arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın çıkış noktası, toplumsal yaşamda engelli bireylere yönelik gerek tutum ve davranışlar ile gerekse de söz ile ifade edilen olumsuz durumların gözlemlenmesinden ve engelli bireylere yönelik geçmişten günümüze değin varlığını sürdüren engellilik algısının tespit edilmesine sebebiyet veren bulgulardır. Bu bulguların varlığı, daha önce literatürde rastlanılmamış olan engellilik algısı kavramının araştırılması gerektiği ve bu araştırmanın literatüre özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmüş ve bu nedenle araştırma konusu yazar tarafından belirlenmiştir.

Sınamayı yapabilmek için engellilik algısı hakkında anket bulunmaması sebebiyle anket çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuş olup pilot uygulaması gerçekleştirildikten sonra ölçeğin kullanılabilmesi kanaatine varılmıştır. Fırat Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan öğrenciler evren olarak belirlenmiştir. Yapılan veri toplama süreci sonunda katılımcılardan engellilik algısı ve demografik özellikleri ile ilgili veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler, frekans, faktör, t ve f analizleri yardımı ile test edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre çocuk sahibi olmayanların ve aile geliri diğer gruplara kıyasla yüksek olan kişilerin ortalamalarının daha yüksek olduğu, söz konusu yüksekliğin istatistiksel açıdan anlamlı ve vasat düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin bireysel destek ve toplumsal çevre davranışlarında cinsiyet değişkeninde; bireysel destek davranışlarında çocuk durumu değişkeninde; toplumsal çevre davranışlarında medeni durum değişkeninde; benimsemek davranışlarında ise ailenin aylık geliri değişkeninde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu bağlamda söz konusu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olmasının yanı sıra düzeyleri benimsemek faktöründe 0-1000 grubu için yüksek iken, diğer gruplar için vasat düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öte yandan diğer faktörler için vasat düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte toplumsal çevre faktöründe cinsiyet değiş-

kenine göre kadınların ortalamaları vasat düzeyde iken erkeklerin ortalamalarının düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen sonuçlardan hareketle çalışmanın temel sorusu olan “Toplumun engelli bireylere yönelik algısı ne düzeydedir ?” sorusunun cevabı olarak toplumun engellilik algısının genel anlamda vasat düzeyde olduğu söylenebilir. Bununla birlikte engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak, kamu spotları, ailede engelli birey bulunma durumu, işaret dili, engelli bireye yardımcı olma davranışları, önceden sahip olunan algı ve farkındalık çalışmalarının engellilik algısının değiştirilmesi hususunda katkısı olduğu katılımcılar tarafından da onaylanmış olup düzeyi yüksek olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte engelli bireylerin genel anlamda toplum açısından korku duygusu oluşturmadığı ankete katılan bireyler tarafından ifade edilmiş ve söz konusu hususun düzeyi düşük olarak tespit edilmiştir.

Çalışmamızın temel sorusunun yanı sıra oluşturulan alt sorulardan olan “Engelli bireylere yönelik uygulamalar engellilik algısının düzeyini farklılaştırır mı?” sorularının cevabı olarak, engelli bireylere yönelik uygulamaların genel anlamda engellilik algısının düzeyini olumlu yönde farklılaştırdığı ve vasat düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öte yandan özellikle engelli bireyler için farkındalık oluşturmaya yönelik hazırlanan kamu spotları, işaret dili ve gerçekleştirilen farkındalık çalışmalarının engellilik algısı düzeyini olumlu anlamda ve yüksek düzeyde farklılaştırdığı elde edilen sonuçlar ışığında tespit edilmiştir.

Ayrıca çalışmanın diğer sorusu olan “Katılımcıların engellilik algısı demografik özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır ?” sorusunun cevabı olarak, çocuk durumu ve ailenin aylık geliri değişkenine göre engellilik algısı anlamlı bir farklılık gösterirken, cinsiyet, ailede engelli birey ve medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların demografik özelliklerine göre engellilik algılarının vasat düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın bir başka alt sorusu olan “Katılımcıların engellilik algıları ailelerinde engelli birey olma/olmama durumuna göre farklılaşmakta mıdır ?” sorusunun cevabı olarak, yapılan analizlerin sonuçlarından hareketle ailede engelli birey olma/olmama durumuna göre ise engellilik algısının anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir. Bununla birlikte ailesinde engelli birey olmayan kişilerin daha yüksek engellilik algısına sahip olduğu söz konusu algının vasat düzeyde olduğu ancak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık arz etmediği elde edilen diğer sonuçlar arasındadır.

Çalışmamızın başında belirlenen soruların son sorusu olan “Engellilere yönelik uygulamaların engellilik algısına katkısı ne düzeydedir?” sorusu, anketten elde edilen sonuçlara göre engelli bireylere yönelik uygulamalar hakkındaki düşüncelerin olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte engelli bireylere yönelik uygulamalar hakkında dikkat çekici sonuçlar şu şekildedir; engelli bireylerle ilgili dikkatleri çekebilmek amacıyla çekilen kamu spotlarının engellilik algısı üzerinde olumlu sonuçları olduğu, ankette yer alan ifadeler içerisinde %70,4 ile en yüksek katılma oranına sahip olduğu ve söz konusu hususun katılımcılar tarafından da onaylandığı ve düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca engelli bireylere yönelik uygulamalar arasında diğerlerine kıyasla daha fazla katkısı olan unsurların, işaret dili ve farkındalık filmleri olduğu belirlenmiştir. Öte yandan hissedilebilir yüzeyler hakkında toplumun yeterli bilgi birikimine sahip olmadığına katılımcılar tarafından ifade edilmesi ve düzeyinin vasat olarak saptanması elde edilen diğer sonuçlar arasındadır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar ışığında ilerleyen süreçte yapılacak çalışmalar ile ilgili öneriler şu şekilde ifade edilebilir:

- Engelli bireylerin hayatın her sürecinde bulunmalarının engellilik algısını azaltabileceği düşünülmektedir.
- Engelli bireylere yönelik farkındalık çalışmalarının artırılmasının engellilik algısını azaltabileceği düşünülmektedir.
- Eğitim kurumlarında engellilik algısı hakkında çocukların düzeylerine uygun eğitim, seminer ve çeşitli çalışmalar düzenlenebilir.

Kaynakça

Baldemir, E., (2007), “Engellilerin Sosyo-Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma (Muğla Örneği)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.12, S.1, 117-126.

Başaran vd., (2010), *Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması*, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara.

Çaha, H., (2016), “Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmasına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, C.5, S.10, 123-150.

Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti, (2011).

Elmacı, D., (2014), *Engelliler Biziz Projesi Faaliyetleri*, Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Amasya.

Eratay, E., ve Eldeniz Çetin, M., (2013), “Bolu İlindeki İşverenlerin Engelli Çalışanlara Yönelik Tutumları”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.21, S.4, 1681-1694.

Ergüden, A. D., (2008) *Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Esatbeyoğlu, F. ve Güven Karahan, B., (2014), “Engelli Bireylerin Fiziksel Aktiviteye Katılımlarının Önündeki Engeller”, *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, C.2, S.25, 44-54.

Genç, Y. ve Çat, G., (2013), “Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.8, S.1, 363-393.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2016), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kır, M. Z. Yavuz, M. S. Uluçay, T. Zeyfeolu, Y. Kahraman, İ. Tatar G., (2015), “Özürlü Sağlık Kurulunda Değerlendirilen Trafik Kazası Olguları”, *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, C.2, S.4, 106-109.

Köten, E. ve Erdoğan, B., (2014), *Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet*, Gençlik ve Spor Bakanlığı, İstanbul.

Özgökçeler, S. ve Bıçkı, D., (2010), “Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar”, *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*, (4-5-6 Kasım 2010-Denizli), Denizli, 217-243.

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 8, Sayı: 15, Mart 2021, s. 85-98, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 8, Issue 15, March 2021, pp. 85-98

Araştırma Makalesi/Research Article

ELAZIĞ İLİNDEKİ MUHASEBE MESLEK MENSUPLARINDA STRESE NEDEN OLAN ETMENLER VE MESLEK MENSUPLARININ STRES DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

*The Factors Causing Stress On The Members Of Accounting
Profession In Elazığ City And Investigation Of The Stress Level Of
The Members Of Profession*

Ayşe ÖZPOLAT* **Meltem GÜL****

Geliş/Received: 03.12.2020

Kabul/Accepted: 15.03.2021

Öz

Yeniçağın temel problemlerinden biri olarak gösterilen stres, yaşamın her alanını olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışma yaşamında da stresin payı küçümsenmeyecek kadar büyüktür. Her meslek doğası gereği kutsal ve zordur, fakat bazı meslekler diğerlerine göre daha yıpratıcıdır. Bu meslek dallarından biri de muhasebeciliktir. Muhasebe meslek mensupları işlerinin gereği olarak değişen ve gelişen mevzuatı sürekli olarak takip etmek, personellerine güncel bilgileri sürekli olarak aktarmak zorunda oldukları için stresle iç içe yaşamaktadırlar.

Bu çalışmada Elazığ ilindeki muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan etmenler ve meslek mensuplarının stres düzeyleri incelenmiştir. Elde ettiğimiz verilere göre muhasebe mevzuatının sık değişmesi ve karmaşıklığının yüksek derecede strese neden olduğu çalışmamızın dikkat çeken sonuçları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Meslek Mensupları, Stres, Stres Düzeyi, Elazığ

Abstract

Stress, which is shown as one of the main problems of the new age affects all spheres of life negatively. In business life, the role of stress is as big as it cannot be underestimated. Each profession is divine and difficult by its nature, but some professions are more backbreaking than the others. One of these professions is

* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Elazığ/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-3586-9745> asayi@firat.edu.tr

** Öğr. Gör. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Elazığ/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-8085-0704> m.gul@firat.edu.tr

accountancy. The members of accounting profession live together with stress, as they have to follow the changing and developing legislation continuously as a necessity of their profession and they have to convey up-to-date information to their personnel consistently.

In this study, the factors causing stress on the members of accounting profession in Elazığ City and stress level of the members of profession have been investigated. According to the data we have acquired, it is one of the prominent results of our study that the frequent changes in the accounting legislation and its complexity cause high degree of stress.

Keywords: *Members of Accounting Profession, Stress, Stress Level, Elazığ*

Giriş

Muhasebecilik mesleğinin yapısı gereği değişime ve yeniliğe açık bir meslek olması, zihinsel bir faaliyete dayalı olması, ve devamlı dikkat gerektirmesi gibi özelliklerinden ötürü stresli meslekler arasında yer aldığını söylemek mümkündür. Bu durumu muhasebe meslek mensupları açısından irdelendiğinde; özellikle çalışma ortamındaki stresin muhasebeciler üzerinde yoğun bir etki bıraktığı görülmektedir. (Yıldırım vd. 2004: 2).

Bu çalışmada, Elazığ ilindeki muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan etmenlerin ve meslek mensuplarının stres düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Her bölgenin kendine özgü alt kültüründen kaynaklı olarak yerelde Elazığ ilinde yaşayan muhasebe meslek mensuplarının stres faktörleri ve stres düzeyleri belirlenerek meslek mensuplarına ait yerelden genele farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda hem bu konuda çalışma yapan araştırmacılara hem de meslek mensuplarına yol göstermek ve destek olmak amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında stres ve stres kaynakları anlatılarak, konuyla ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiş ve muhasebe meslek mensuplarının stres düzeyleri istatikselsel olarak analiz edilmiştir.

Çalışmada elde edilen verilere göre muhasebe mevzuatının sık sık değişmesi ve karmaşıklığı yüksek derecede strese neden olurken aile ve sosyal hayata yeterli zaman ayıramama ve iş yükü fazlalığı ise diğer stres faktörleri olarak bulunmuştur.

1. Stres ve Stres Kaynakları

Stres köken olarak XVII. yy.' da bela, dert, musibet, felaket keder olarak başlarda kullanılmakla birlikte daha sonraki dönemlerde objelere, bireylere uygulanan baskı, otorite ve zorlama olgularının ifadesinde kullanılmıştır. Pek çok tanımı olmasına rağmen kişiyi güç duruma sokan bir

fiziksel ve psikolojik uyarıcı karşısında bireyin geliştirdiği uyum sağlamaya yönelik tepkilerdir (Torun 1996:43).

Olumsuz tanımlamalara rağmen stresin fonksiyonel tarafları bulunmakta ve literatürde fonksiyonel strese olumlu stres olarak sınıflandırma yapılmaktadır. İstenilen amaçlarla ilgili olaylara bağlı oluşan stres bu bağlamda sayılmaktadır. Ölüm, engellenme gibi olaylarla ilgili stres ise disfonksiyonel olduğundan yıkıcı bir özellik barındırdığından olumsuz stres olarak tanımlanmaktadır. Fakat olumlu olumsuz bir sınıflandırmadan ziyade görece bir içeriğe sahip olmasından dolayı fonksiyonel- disfonksiyonel olarak yapılacak bir sınıflandırma daha doğru olacaktır. Örneğin bazı kişileri ölüm motive edip bireysel, toplumsal veya örgütsel amaca hizmet edebilmektedir.

Gündelik hayatta herkesi etkisi altına alan ortak stres kaynakları bulunmaktadır. Bunlar, dış ortam olaylarından kaynaklı ekonomik durgunluk, bunalım ve istikrarsızlıklar, teknolojik değişim, çevre kirliliği gibi ve bireysel olarak; hastalık, ölüm, işsizlik, boşanma, maddi sıkıntı, ailevi sorunlar gibi sıralanabilir (Torun 1996:45). Günlük hayatın zaman olarak yüksek oranının ekonomik etkinlikleri içermesi iş kaynaklı stres faktörlerinin günlük sorunların temeline koymaktadır. İşten kaynaklı stres yani ekonomik etkinliklerle sınırlı stres sadece iş süresince sınırlandırılmaz. Hayat bir bütündür bundan dolayı iş yeri, çevre koşulları ve işin özelliklerinden kaynaklanmış olmasına rağmen hayatı olumsuz etkileyebilmektedir. Bu etkilenmeye bağlı olarak bireyin etkileşimde bulunduğu tüm kişileri de çevrelemektedir.

İş stresine yol açan faktörler olarak adaletsiz ve keyfi performans değerlendirmeleri, ücret adaletsizliği, kuralların esmek olmayışı, vardiyalı çalışma, belirsiz yöntemler, sık sık bölüm değiştirme, iş tanımlarının gerçekçi olmaması, merkezîyetçilik, sınırlı ilerleme imkânları, yüksek düzeyde uzmanlaşma, bölümler arası karşılıklı bağımlılık, yönetici personel çatışması, kalabalık ve mahremiyetin yokluğu, aşırı gürültü, sıcak, soğuk, zehirli kimyasallar ve radyasyon, hava kirliliği, yetersiz aydınlatma, bozuk iletişim, belirsiz ve çatışan hedefler, hatalı veya belirsiz performans ölçümü, adaletsiz kontrol sistemleri, yetersiz bilgi, rol çatışması, rol belirsizliği, aşırı ya da düşük iş yükü, artan çalışma saatleri, artan iş güvencesizliği sayılabilir (Torun 1996:45,46).

Zencirkıran ve Keser, stres faktörleri olarak işin özellikleri üzerinde durmuştur. İşin özelliklerine bakıldığında stres faktörleri olarak şu sonuçlara ulaşılabilir (Zencirkıran vd. 2018:137).

1. İnsanlarla yoğun iletişim gerektiren işlerde stres yoğun bir şekilde yaşanmaktadır.

2.Yapılan işin monotonluğu yani tekrara dayalı rutinlik stresi artıran bir faktördür.

3.Bireyin işteki statüsü strese neden olmaktadır.

4.İşin vardiya gibi çalışma şekli strese neden olmaktadır.

5.Çalışma ortamı stres oluşumunda etkilidir. Özellikle, iş kazası ve meslek hastalığı riski bulunan işler çalışma ortamına bağlı stres kaynaklarıdır.

Muhasebe meslek mensupları için iş yoğunluğunun fazlalığı, mevzuatın sık sık değişmesi, mesleğin toplumsal statüsündeki yeri, yapılan işin sıradan ve değişime kapalı olması ve hazırladıkları finansal tabloların karar vericilerin kararlarını etkileyecek derecede önemli olması stres kaynaklarıdır (Tepeli vd. 748). Bunlara ilaveten muhasebecilik mesleğinin dikkat gerektiren, düşünsel bir faaliyet içermesi, insanlarla iletişimi gerektirmesi stres üreten bir meslek olarak anılmasına neden olmuştur (Yıldırım vd. 2004:2). Muhasebecilik mesleğinde çevre koşulları stres kaynakları olarak çok etkili olmamakla birlikte gürültü, ışıklandırma, ısı ve havalandırma bireysel kararların neticesinde kişinin istediği şekilde düzenleyebileceği şartlara uygun ortamları içerebilmektedir. Kişinin kendi düzenlemesi ve kararları dışında çalıştığı bir yere ısı, havalandırma, ışıklandırma stres faktörü olarak muhasebecilik mesleğinde de karşılaşılabilmektedir.

Uzun süreli strese neden olan iş kollarında çalışan insanların aynı yaş grubunda olanlara oranla daha fazla sağlık sorunlarıyla karşılaştıkları gözlemlenmiştir. Ülser, diyabet gibi hastalıklara ilaveten kan basıncının yükselmesine dolayısıyla kalp-damar rahatsızlıklarına, bazı durumlarda kalp krizlerine bazı durumlarda ise felçlere neden olabilmektedir. İnsan vücudunun enfeksiyonlardan korumak olan bağışıklık sistemi stresten etkilenmekte ve alerjiler, yoğun tepkilerden bağışıklık yetmezliği sendromu, kanserojen hücrelerinin bedene yerleşmesi ve yaygınlaşması stresin neden olduğu diğer sağlık sorunlarıdır (Yöndem 2015:19). Sağlık sorunlarına ilaveten stres sonucu; çalışanların performanslarında düşüş, iş kazalarında artış, işgücü devir oranında ve devamsızlıklarda artış, üretilen ürünlerin kalitesinde düşüş, örgütün maddi kayıp yaşaması ve çatışma yaşanabilmektedir (Zencirkıran vd. 2018:143).

Yaşanan stres sonrası stres yapıcı uyaranla başa çıkılamadığı durumlarda ve uyaran çok şiddetliyse birey olumsuz etkileri engelleyemiyorsa ve uzun süre yüz yüze kalırsa tükenme dönemi başlayabilmektedir. Tükenme yaşayan bireylerin yıkım ve bitkinlik hislerinin sonucunda kişisel başarılarında düşme yaşanmakta ve kişi kendini olumsuz bir şekilde değerlen-

dirmektedir. Ayrıca tükenme, enerji eksikliği, bireyin duygusal kaynaklarının tükendiği düşüncesinin oluşması, gerginlik ve engellenmişlik duygularıyla yüklü olduğu için duygusal yorgunluk akabinde ise sorumluluklarını yerine getirmeme oluşmaktadır (Torun 1996:47).

2.Litearatur Özeti

Demirkol (2018) tarafından Şanlıurfa ilinde yapılan çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının mesleklerini icra ederken ücretlerini tahsil edememesi veya geç tahsil etmesi gibi durumların ayrıca meslek mensubu sayısındaki artışın hızlı olması meslek odalarının meslek mensuplarının sorunlarını çözmeye yetersiz kalması, ara eleman sıkıntısı gibi nedenlerin strese neden olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yanık (2017) tarafından yapılan çalışmada, 40-59 yaş aralığındaki muhasebe meslek mensuplarında algılanan stres düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber muhasebe mesleğinin gerektirdiği sorumlulukların, mevzuat bilgisi, zaman baskısı gibi unsurların da strese neden olabileceği kanısına varılmıştır.

Kır ve Coşkun (2017) Manisa İlinde yaptıkları araştırmada, psikolojik yıldırımaya lise ve ön lisans mezunu muhasebe meslek mensuplarının daha fazla maruz kaldığı, en az psikolojik yıldırımaya maruz kalanların ise yüksek lisans mezunu olması eğitim seviyesi arttıkça kişinin bilincinin açıldığı ve bunun mobbing davranışına maruz kalmayı engellediği sonucuna varılmasını sağlamıştır.

Özkan ve Aksoy (2015) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, tükenmişliğe en çok neden olan maddelerin başında işyerinde yoğun çalışma koşullarının geldiği görülmüştür. Yazarlara göre, iş yükünün, fazlalığının yanı sıra iş yükünün adaletsiz dağıtılması da bireyin haksızlığa uğradığını düşünmesinden dolayı tükenmişliğe sebep olabilir. Ayrıca eğitim seviyesi yükseldikçe tükenmişlik düzeyinin de yükseldiği tespit edilmiştir. Buna sebep olarak; eğitim seviyesi yüksek insanların daha fazla sorumluluk üstlenmeleri, kritik kararlarda rol aldıkları için daha dikkatli ve yoğunlaşmış olmaları, beklentilerinin yüksek olması gösterilmiştir.

Çelik (2016) tarafından yapılan çalışmada Denizli'deki Muhasebe meslek mensuplarının tükenmişliklerinde yoğun iş dönemlerinde iş yükündeki artışın önemli yer tuttuğu tespit edilmiştir. Ayrıca iş yükünün fazla veya az olmasının, tükenmişliğin boyutları açısından değerlendirildiğinde, duygusal tükenmişlikte önemli bir neden olduğu, iş ortamında bireyler arası etkileşimin miktarı ve niteliği de duygusal tükenmişliği artıran bir unsur olarak görülebileceği savunulmuştur.

Yıldırım (2008) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre 20-29 yaş grubundaki çalışanların daha yoğun stres altında oldukları ayrıca bayanların erkeklere göre daha fazla strese sahip oldukları tespit edilmiştir.

Kayıhan vd. tarafından (2015) Muğla ilinde yapılan araştırmaya göre, muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan etmenlerin teknoloji alanında yaşanan sorunlar, etik ilkeler, maddi sıkıntılar, mesleki beklenti ve standartlar ve denetim olduğu tespit edilmiştir. Yazarlar, meslek mensuplarının dışsal tatmin düzeylerini artırmak için İnternet ve bilgisayar sisteminde yaşanan arızaların engellenmesi, Meslek mensuplarının ilişkili olduğu kurumların veri tabanlarının iyileştirilmesi ve Meslek mensupları ile mükellefler arasındaki iletişim kaynaklarının güçlendirilmesi önerilerinde bulunmuşlardır.

Doğan ve Nazlıoğlu (2010) tarafından yapılan çalışmaya göre, 45 yaşından sonra muhasebe meslek mensuplarının tükenmişlik düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple yazarlar, 45 yaş ve üzeri çalışanların iş tatmini ve dolayısıyla verimliliğinin azalmasını önleyici tedbirlerin alınmasının gerekli olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda, 45 yaş üzerindeki muhasebe meslek mensuplarının eleman yetiştirme, bunların eğitimi vb. konularda çalışmasını sağlayacak düzenlemelerle iş tatminin artırılacağı görüşündedirler.

Demir ve Sezgin'e (2017) göre muhasebe mesleğinde yapılan rutin işlerin yoğun dikkat isteyen bir iş olması ve yapılması muhtemel hataların faturasının ağırlığının oluşturduğu iş stresleri meslek mensuplarının tükenmişlik düzeylerinin de yüksek olmasına sebebiyet vermiştir.

Öz ve Çeviren (2017) Mersin'de bulunan muhasebe meslek mensuplarının tükenmişlik düzeyleri ile demografik faktörleri arasında farklılıklar olup olmadığını incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda muhasebe meslek mensuplarının duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutları bakımından düşük, kişisel başarı bakımından ise yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir. Yazarlara göre tükenmişliğe neden olan unsurlar meslek mensuplarının çok çeşitli işlerle uğraşmak zorunda kalmaları, yoğun iş yükü, buna bağlı olarak çalışma saatlerinin fazla olması ve sürekli stres altında bulunmaları olarak gösterilmiştir.

3. Araştırma ve Analizi

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan etmenlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu mesleğin çalışanlarının stres

düzeylerinin belirlenmesi ise bir diğer amacımız olarak çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmamızda bu alanda yapılacak çalışmalara yol göstermek ve destek olmak hedeflenmiştir.

3.2.Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Çalışmamız 2018 Aralık ayında gerçekleştirilmiştir. Elazığ Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odasında kayıtları bulunun 204 serbest muhasebeci ve mali müşavir bulunmaktadır. Araştırmanın evrenini, Elazığ ilinde aktif faaliyet gösteren 204 muhasebe meslek mensubu oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise tesadüfi örnekleme yöntemine göre araştırmaya dahil edilen, 26'sı henüz serbest muhasebeci ve mali müşavirlik belgesini almamış muhasebe meslek elemanı 54'ü serbest muhasebeci ve mali müşavir, olmak üzere 80 muhasebe meslek mensubu oluşturmaktadır. Araştırmanın amacına en uygun örneklem hacminin belirlenmesinde Cochran formülünden yararlanılmıştır(Gürbüz ve Şahin, 2016).

$$n = \frac{(N) \times (t^2) \times (p \times q)}{(d^2) \times (N-1) + (t^2) \times (p \times q)},$$

N: Evren Hacmi (204)

n: Örneklem Hacmi (111)

t: Güvenilirlik düzeyine ait tablo değeri (1.96)

q: İlgili olayın görülme olasılıkları (0.8)

d: Duyarlılık düzeyi (0.05)

p: İlgili olayın görülme olasılıkları (0.2)

Araştırmanın örneklem büyüklüğünün belirlenmesi amacıyla Alpha değeri 0.05 ve %5 örneklem hatası ile $p=0.2$, $q=0.8$, $t=1.96$ değerleri alınıp hesaplandığında anakütleyi temsil edebilecek örneklem büyüklüğünün yaklaşık olarak 111 olduğu anlaşılmaktadır. Ancak araştırmaya dahil olan muhasebe meslek mensuplarına uygulanan anketler sonucunda eksik ve hatalı doldurulmuş olan 31 anket, değerlendirme dışı bırakılmış ve analizler 80 muhasebe meslek mensubunun katılımı ile elde edilen verilerden gerçekleştirildiği için araştırmanın örneklemini 80 olarak belirlenmiştir.

Araştırmada anket yöntemi uygulanmıştır. Bu noktadan hareketle model olarak 5'li Likert ölçeği tipi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları SPSS 22 programında analiz edilmiştir. Araştırmada frekans dağılımları, alpha, standart sapma, gibi istatistiksel yöntemler uygulanmıştır.

3.3.Güvenirlilik Analizi

Çalışmada ölçeğin güvenilirliğini gösteren Cronbach Alpha katsayısı 0,929 olarak bulunmuştur. Bu rakam yüksek derecede ölçeğin güvenilir bulunduğunu ifade etmektedir.

3.4.Araştırmanın Analizi

Araştırma analizi aşağıda sunulan tablolar ve bu tablolardaki sonuçların değerlendirilmesi çerçevesinde yapılmaktadır.

Tablo:1 Meslek Mensuplarının Cinsiyeti

Cinsiyet	Frekans	%
Kadın	20	25
Erkek	60	75
Toplam	80	100.0

80 muhasebe meslek mensubu katılımcımızın %25'i kadın, %75'i ise erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo:2 Meslek Mensuplarının Medeni Durumu

Medeni Durumu	Frekans	%
Evli	52	65.0
Bekâr	25	31.3
Dul	3	3.7
Toplam	80	100.0

Muhasebe meslek mensuplarının %65'i evli, %31'i bekâr ve %4'ü dul seçeneklerini işaretlemiştir.

Tablo:3 Meslek Mensuplarının Yaşı

Yaş	Frekans	%
30 yaş ve altı	19	23.8
31 ile 40	29	36.1
41 ile 50	15	18.8
51 ile 60	15	18.8
61 yaş ve üzeri	2	2.5
Toplam	80	100.0

Katılımcıların en yüksekten en düşüğe göre yaş dağılımları incelendiğinde; %36'sı 31-40 yaş aralığı, %24'ü 30 yaş ve altı, %19'u hem 41 ve 50 yaş aralığında hem de 51 ve 60 yaş aralığında, 61 ve üzeri yaş grubunda olanlar ise %2 ile en düşük grubu oluşturduğu görülmektedir.

Katılımcıların en yüksekten en düşüğe göre eğitim durumu incelendiğinde; %55'i lisans, %26'sı ön lisans, %10'u yüksek lisans, %8'i lise mezunu ve %1'i ise doktora mezunundan oluşmaktadır.

Tablo:4 Meslek Mensuplarının Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Frekans	%
Lise	6	7.5
Önlisans	21	26.2
Lisans	44	55.0
Yüksek Lisans	8	10.0
Doktora	1	1.3
Toplam	80	100.0

Tablo:5 Meslek Mensuplarının Unvanı

Unvan	Frekans	%
Muhasebe Meslek Elemanı	26	33.7
Serbest Muhasebeci Mali Müşavir	54	66.3
Yeminli Mali Müşavir	-	0.0
Toplam	80	100.0

Katılımcıların en yüksekten en düşüğe göre unvanları incelendiğinde; %66'sı ise serbest muhasebeci mali müşavir ve %34'ü muhasebe meslek elemanı unvanına sahip kişilerden oluşmaktadır.

Tablo:6 Meslek Mensuplarının Çalışma Şekli

Çalışma Şekli	Frekans	%
Bağımsız Olarak Çalışan Muhasebe Meslek Mensupları	43	53.8
Kamu-Özel Firmaya Bağlı Olarak Çalışan Muhasebe Meslek	11	13.8
Bir Muhasebecinin Yanında Çalışan Muhasebe Meslek	26	32.4
Toplam	80	100.0

Tablo:7 Meslek Mensuplarının Mesleki Tecrübesi

Mesleki Tecrübe	Frekans	%
5 yıl ve altı mesleki tecrübe	17	21.2
6-10 yıl arası mesleki tecrübe	24	30.0
11-15 yıl arası mesleki tecrübe	10	12.5
16-20 yıl arası mesleki tecrübe	15	18.8
21-25 yıl arası mesleki tecrübe	10	12.5
26 yıl ve üzeri mesleki tecrübe	4	5.0
Toplam	80	100.0

Katılımcıların en yüksekten en düşüğe göre çalışma şekli incelendiğinde; %54'ü bağımsız yani kendilerine ait özel bürolarda çalışmaktadır. Örneklem grubunun %14'ü kamu ya da özel sektörlere bağlı olarak çalışmakta iken %32'si ise henüz serbest muhasebeci ve mali müşavirlik

belgesini almamış olup stajyer konumunda olan ve bağımsız şekilde çalışan meslek mensuplarının yanında çalışanlardan oluşmaktadır.

Katılımcıların en yüksekte en düşüğe göre mesleki tecrübeleri incelendiğinde; %30'u 6-10 yıl arası, %21'i beş yıl ve altı, %12'si 11-15 yıl arası, %19'u 16-20 yıl arası %12'si 21-25 yıl arası ve %5'i 26 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip kişilerden oluşmaktadır.

Tablo:8 Meslek Mensuplarının Aylık Ortalama Geliri

Aylık Ortalama Gelir	Frekans	%
1.000TL den az gelire sahip	3	3.8
1.001TL – 2.000TL arası gelire sahip	11	13.8
2.001TL 3.000TL arası gelire sahip	11	13.8
3.001TL – 4.000TL arası gelire sahip	9	11.0
4.001TL – 5.000TL arası gelire sahip	11	13.8
5.000TL ve üzeri gelire sahip	35	43.8
Toplam	80	100.0

Katılımcıların en yüksekte en düşüğe göre aylık ortalama geliri incelendiğinde; %44'ü 5.000TL ve üzeri, % 14'ü ise 1.001TL ve 2.000TL arası, 2.001TL ve 3.000TL, 4.001 ve 5.000TL aylık gelire sahiptir. %11'i 3.001 ve 4.000TL arası ve %3'ü 1.000TL den az aylık geliri bulunmaktadır.

Tablo: 9 Önergeler Hakkındaki Görüşler

Muhasebe Meslek Mensuplarının Algıladıkları Stres Düzeyi	%					Ortalama	Standart Sapma
	Hiç Stres Oluşturmuyor	Az Derecede Stres Oluşturuyor	Orta Derecede Stres Oluşturuyor	Yüksek Derecede Stres Oluşturuyor	Çok Yüksek Derecede Stres Oluşturuyor		
Yapılan iş ile kişinin uyumsuzluğu	38,6	23,8	17,5	11,3	8,8	2,27	1,32
Alınan mesleki eğitimin yetersizliği	36,3	23,6	21,3	12,5	6,3	2,28	1,25
Kişilik ile yapılan iş arasındaki uyumsuzluk	37,5	27,5	17,5	13,7	3,8	2,18	1,19
Değişen muhasebe yazılımlarına uyum sağlayamama	21,3	22,5	32,5	15,0	8,7	2,67	1,21
Kendini işin gereklerine göre yetersiz görme	45,0	16,2	21,3	11,2	6,3	2,17	1,29

Yapılan işin monoton ve değişime kapalı olması	35,0	22,5	20,0	15,0	7,5	2,37	1,30
Meslekteki değişme ve gelişmeleri izleyememe	15,0	17,5	28,7	23,8	15,0	3,06	1,27
Uzun ve yorucu çalışma	7,5	8,7	23,8	32,5	27,5	3,63	1,19
İş yükünün fazlalığı	7,5	10,0	18,7	32,5	31,3	3,70	1,22
Aile ve sosyal hayata yeterli zaman ayıramama	6,2	16,3	27,5	21,3	28,7	3,50	1,24
Mevzuatın karmaşık olması	11,2	15,0	23,8	17,5	32,5	3,45	1,37
Mevzuatın sık sık değişmesi	7,5	12,5	20,0	26,3	33,8	3,66	1,27
İnternet ve bilgisayar sistemindeki arızalar	10,0	17,5	30,0	28,7	13,8	3,18	1,18
İnternet vergi dairesi, SGK gibi ilgili kurumların veri tabanından kaynaklı aksaklıklar	10,0	12,5	37,5	27,5	12,5	3,20	1,12
Mükellefler ile iletişimden kaynaklanan sorunlar	6,2	17,5	32,5	27,5	16,3	3,30	1,12
Mükellefin haksız talepleri	8,7	11,2	31,3	30,0	18,8	3,38	1,17
Mükellefin etiğe aykırı istekleri ile meslek etik kuralları arasında kalınması	8,7	15,0	38,7	23,8	13,8	3,18	1,12
Gelirin azlığı	7,5	20,0	30,0	27,5	15,0	3,22	1,15
Meslektaşların daha ucuza defter tutması	7,5	20,0	20,0	20,0	32,5	3,50	1,33
Tahsilatların zamanında yapılamaması	5,0	15,0	22,4	26,3	31,3	3,63	1,21
Meslekte yükselmenin zorluğu	21,2	18,8	20,0	20,0	20,0	2,98	1,43
Meslekte dikey hareketlilik için her düzeyde sınava girme mecburiyeti	18,7	18,7	22,5	21,3	18,8	3,02	1,38
Mükellefini kaybetme korkusu	15,0	12,5	28,7	21,3	22,5	3,23	1,34
İşsiz kalma korkusu	23,7	17,5	20,0	18,8	20,0	2,93	1,46
Sorumlulukların endişe yaratması (sorumlulukların ağırlığı)	5,0	18,7	31,3	25,0	20,0	3,36	1,15
Kalifiye meslek elemanı bulamama	3,7	18,8	26,3	28,7	22,5	3,47	1,14
Beklenen işlerin kısa bir sürede yapılmasının mecburiyeti	10,0	21,2	21,2	26,3	21,3	3,27	1,29
Resmi kurumların muhasebe meslek mensuplarına karşı tutumları	15,0	27,4	13,8	31,3	12,5	2,98	1,30
Meslek mensupları arasındaki rekabet	8,7	33,8	28,7	17,5	11,3	2,88	1,14
Bağlı bulunulan meslek odasının koyduğu kurallara uyma zorunluluğu	21,2	26,2	26,3	15,0	11,3	2,68	1,27
Meslektaşların bilgi paylaşımındaki isteksizliği	17,4	32,5	20,0	21,3	8,8	2,71	1,23
Denetim alanında getirilen yenilikler	10,0	38,7	27,5	16,3	7,5	2,72	1,09
Muhasebe standartlarının mecburi uygulanmasından kaynaklanan zorluklar	3,7	45,0	25,0	17,5	8,8	2,82	1,05
Oda tarifesindeki ücretlerin yetersizliği	7,5	28,7	32,5	16,3	15,0	3,02	1,16
İşle ilgili resmi kurumların çokluğu ve ulaşım zorluğu	22,4	32,5	21,3	17,5	6,3	2,52	1,20
İşyerinin fiziki koşullarının yetersizliği	43,7	30,0	13,8	12,5	-	1,95	1,04
Kullanılan araç-gereç ve donanımın yetersizliği	41,2	33,7	8,8	12,5	3,8	2,03	1,16
Mesleğin toplumdaki statüsü	36,2	31,2	21,3	8,8	2,5	2,10	1,07
Mesleğin geleceği ile ilgili endişeler	40,0	20,0	11,2	12,5	16,3	2,45	1,51

Katılımcıların önermelere verdikleri cevapları incelendiğinde; 2,27 ortalama ile yapılan iş ile kişilik arasındaki uyumsuzluğun, 2,28 ortalama ile alınan mesleki eğitimin yetersizliğinin, 2,17 ortalama ile kendini işin gereklerine göre yetersiz görme, 2,37 ortalama ile yapılan işin monoton ve

değişime kapalı olması, 1,95 ortalamaıyla işyerinin fiziki koşullarının yetersizliği, 2,03 ortalamaıyla kullanılan araç-gereç ve donanımın yetersizliği, 2,10 ortalamaıyla mesleğin toplumdaki statüsü ve 2,45 ortalamaıyla mesleğin geleceği ile ilgili endişeler gibi eğitim mesleğin toplumdaki algısı ve çevresel etmenlerin meslek mensupları üzerinde az derecede strese neden olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bununla beraber 3,63 ortalamaıyla uzun ve yorucu çalışma, 3,70 ortalamaıyla iş yükünün fazlalığı, 3,50 ortalamaıyla aile ve sosyal hayata yeteri kadar zaman ayıramama, 3,66 ortalamaıyla mevzuatın sık sık değişmesi, 3,50 ortalamaıyla meslektaşların daha ucuza defter tutması, 3,63 ortalamaıyla tahsilatların zamanında yapılamaması gibi sosyal yaşam, maddi kaygı ile ilgili etmenlerin ise meslek mensupları üzerinde yüksek derecede stres oluşturduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Elazığ ilindeki muhasebe meslek mensuplarında strese nedeni olan faktörler ve meslek mensuplarının stres düzeyleri incelenmiş ve aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılarak önerilerde bulunulmuştur.

Muhasebe meslek mensupları, işlerini icra ederken; iş yüklerinin fazla oluşu, mevzuatın sık sık değişmesi, karmaşık olması, aileye ve sosyal hayata yeteri kadar zaman ayıramama, kalifiye meslek elemanı bulamama, meslektaşların daha ucuza defter tutması gibi haksız rekabet ortamı ve tahsilatların zamanında yapılamaması gibi sebeplerden dolayı zorluklar yaşamaktadırlar. Bu zorluklar, meslek mensupları üzerinde yüksek strese neden olmaktadır. Meslek mensuplarının muhasebe ücretlerini zamanında tahsil edememesi ve kalifiye eleman bulmakta yaşadıkları sıkıntıların strese neden olduğu çalışmada ulaşılan sonuçlar arasındadır. Bu sonuçlar Demirkol (2008) ve Kayıhan vd. (2015)'nin çalışmalarıyla da örtüşmektedir. Muhasebe mesleği dikkat ve sorumluluk gerektiren bir meslektir. Sürekli değişen ve güncellenen beyanname çeşitleri, vergi mevzuatı, gelirler idaresi başkanlığınca düzenlenen yeni uygulamalar meslek mensuplarının iş yükünü arttırmakta, artan iş yükü meslek mensuplarının sorumluluklarının da artmasını sağlayarak stres oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Yanık (2017), Özkan ve Aksoy (2015), Çelik (2016), Demir ve Sezgin (2017), Öz ve Çeviren (2017)'de çalışmalarında benzer sorunlara işaret etmişlerdir. Ayrıca strese neden olan faktörlerin başında sosyal hayatlarının sınırlı olması, işe aldıkları personelin yeterli mesleki bilgiye sahip olmaması ve diğer meslektaşların daha ucuza defter tutması gibi maddi sıkıntıların geldiğini görmekteyiz. Strese neden olan bu sorunların önüne geçebilmek için, Muhasebe ücretlerinin mükelleflerden Maliye Bakanlığınca tahsil edilerek muhasebe meslek mensuplarının hesabına aktarılmasının sağlanması yoluyla

muhasebe meslek mensupları arasında daha ucuza defter tutma durumu engellenmelidir. Meslek mensuplarının kalifiye eleman sorunu üniversite işbirliğiyle azaltılmalıdır. Üniversitelerde öğrencilere verilen eğitimlere ek olarak meslek mensuplarının görüşleri alınarak güncel ve uygulamalı muhasebe bilgileri verilmelidir. Vergi mevzuatında yapılacak değişikliklerde muhasebe meslek elemanlarının da görüşünün alınması gerekmektedir. Ayrıca Türmob tarafından meslek mensuplarının iş yüklerinin azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Kaynaklar

ÇELİK, Muhsin (2016), Tükenmişlik Yaşam Doyumu Ve İş Yükü İlişkisi: Denizli’de Faaliyet Gösteren Muhasebe Meslek Mensupları Üzerinde Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1139-1152.

DEMİR, Ö. SEZGİN, E. E. (2017), Muhasebe Meslek Mensuplarının Tükenmişlik Düzeyleri İle Örgütsel Bağlılık Kavramı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: TRB1 Ve TRC2 Bölgesindeki İşletmelerde Yapılan Bir Çalışma, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 10(3), 33-54.

DEMİRKOL, Ömer Faruk. (2018), Şanlıurfa İlindeki Muhasebe Meslek Mensuplarının Tükenmişlik Sendromlarının Tespitine Yönelik Bir Çalışma, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 8 (1), 19-38.

DOĞAN, Z. NAZLIOĞLU, E. H. (2010), Muhasebe Meslek Mensuplarında Tükenmişlik Sendromu Üzerine Bir Araştırma, *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 12(3), 97-116.

GÜRBÜZ, S. ŞAHİN, F. (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Ankara Seçkin Yayıncılık.

KAYIHAN, B. TEPELİ, Y. HEYBELİ, B. BAKAN, H. (2015), Muhasebe Meslek Mensuplarında Strese Neden Olan Faktörlerle İş Tatmin Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Analizi: Muğla İli Örneği, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(14), 374-390.

KIR, A. COŞKUN, S. (2017), Manisa İlindeki Muhasebe Meslek Mensuplarının Psikolojik Yıldırma (Mobbing) Algısı Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı 19-35.

ÖZ, B. ve ÇEVİREN, S. M. (2017), Muhasebe Meslek Mensuplarında Tükenmişlik Sendromu: Mersin Örneği, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3). 41-59.

ÖZKAN, F. AKSOY, C. (2015), Muhasebe Meslek Mensuplarının Tükenmişliğine Etki Eden Faktörler: Gaziantep İlinde Bir Alan Araştırması, *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies* 1(4), 23-41.

TEPELİ, Y. HEYBELİ, B. KAYIHAN, B.(2015), Muhasebe Meslek Mensuplarında Strese Neden Olan Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Muğla İli Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* Cilt: 7 Sayı: 35

TORUN, A. (1996), *Stres ve Tükenmişlik. Endüstri ve Örgüt Psikolojisi içinde (Ed.), S. Tevrüz.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını

YANIK, Ahmet. (2017), Muhasebe Meslek Mensuplarının Algıladıkları Stres Düzeyine Yönelik Bir Araştırma, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 99-107.

YILDIRIM, O. TEKTÜFEKÇİ, F. ÇUKACI, Y C.(2004), Modern Toplum Hastalığı: Stres Ve Muhasebe Meslek Elemanı Üzerindeki Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 1-20.

YILDIRIM, Suat. (2008), Muhasebe Öğretim Elemanları ve Meslek Mensuplarının Mesleki Stres Düzeyi Üzerine Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (38), 153-162.

YÖNDEM, Z. D. (2015), *Kişilik Dinamikleri ve Stresle Baş Etme.* Ankara: Efil

ZENCİRKIRAN, M. KESER, A. (2018), *Örgütsel Davranış*, Dora: Bursa.

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 8, Sayı: 15, Mart 2021, s. 99-123, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 8, Issue 15, March 2021, pp. 99-123

Araştırma Makalesi/Research Article

YENİLİK YÖNETİMİ: MOBİLYA SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ*

Innovation Management; Furniture Sector Example

Enes KAYA**

Kenan PEKER***

Geliş/Received: 18.02.2021

Kabul/Accepted: 07.05.2021

Öz

Adam Smith (1723-1790)'in ulusların zenginliği eseriyle tanımladığı Ekonomi, uzun yıllardan sonra J. Schumpeter tarafından Yenilik Ekonomisi aşamasında ifade edilmeye başlanmıştır. Yeni ve yenilikçi fikirlerin iş, işletme, işletmecilik şeklindeki süreçten geçerek dev ekonomilere dönüştürülmesi için en önemli kavram yenilik olarak belirtilmiştir. Schumpeter Yenilik; “tüketicilerin hiç karşılaşmadığı bir ürünün veya var olan bir ürünün yeni özellikleriyle piyasaya sürülmesi, yeni üretim yöntemlerinin uygulamaya konulması, yeni piyasalara girilmesi, yeni tedarik zincirlerinin önünün açılması ve bir endüstrinin yeni organizasyon yapılarını içinde barındırması” şeklinde tanımlamıştır. Bu çalışmanın amacı yenilik çeşitlerini açıklamak ve Elazığ ili mobilya sektöründe yenilik yönetimindeki mevcut durumu ortaya koyarak sektörün yenilikçilik yönünü arttırmak için öneriler sunmaktır. Bunun için yenilikçilik algısı, yönetsel yenilikçilik algısı ve organizasyonel yenilikçilik algısı ölçülmüştür. Ölçümlerdeki başarılarla rağmen sektördeki yerel yenilikçiliğin düşük olmasına sebep ilave unsurlar olarak ağlar (networking) ve irtibat (Connection) eksikliği şeklinde belirlenmiş ve öneriler sunulmuştur. Böylece 21. Yüzyılda Dünya'nın ruhunu yakalamada ve yenilikçiliğin yaygınlaşmasında ağlar (Networking) ve irtibatlar (Connections) önemli unsurlar olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarından mobilya sektörü paydaşlarının faydalanmaları için irtibat kurulabilecek yenilikçilik ağlarının web siteleri verilmiştir. Bunlar içerisinde seçilecekler ile irtibata geçilmesi önerilmiş ve bu atılacak adımın sektörün yenilikçilik ekonomisi aşamasında gelişmesinde önemli olacağı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yenilik, Yenilik Yönetimi, Mobilya.

* Bu çalışma Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD da kabul edilmiş yüksek lisans tezinin bir kısmı olarak yayınlanmıştır.

** Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi ABD, Elazığ/Türkiye, eneskaya1989@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7844-6799

*** Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, Elazığ/Türkiye, kpeker@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1573-2998

Abstract

The founder of Economic Science Adam Smith (1723-1790) mentioned the process of business idea, business, enterprise, management, and economics. Long while J. Schumpeter mentioned Innovation Economics in 21th century. New and innovative idea is the first steps of innovation economy. Schumpeter explained Innovation term as responding to consumer needs as new market, new products, new supply chain, and new industries. The aim of this study is to contribute to the explanation of innovation and its application in furniture as respect of stakeholder in order to motivate innovation. The scale of innovation that innovation, management innovation, and organizational Elazig. Networking and connection of innovation were recommended for increasing sectoral innovation. The results can be used by furniture sector on way of innovation. The selection within web-sites for connection may push furniture sector into innovation economics for the locally fast growth.

Key Words: Innovation, Innovation Management, Furniture.

Giriş

Yenilik işletmelerin ayakta kalabilmesi için son derece önemli bir kavram haline gelmiştir. Çünkü işletmeler açısından değişen ve globalleşen dünyada rekabet edilebilirlik ve sürdürülebilirlik karlılığın önüne geçmektedir. Bunun için yeniliği sadece düşünce aşamasında ya da yalın bir şekilde kullanmak işletmeler için bir önem arz etmemektedir. Yeniliğin aynı zamanda organize edilebilmesi ve yönetilebilmesi gerekmektedir. Tüketici ihtiyaçları doğrultusunda hareket edilip yeniliğin bu bileşenlerini de içinde bulunduran işletmeler akıcı bir şekilde işlemlerini hızlandırıp daha karlı daha verimli daha modern bir yapıya bürünecektir.

Yeniliğin sürekli değişen ve gelişen bir yapıda olması işletmeleri güncel tutup müşterilerin beklentilerine hızlı bir şekilde cevap vermesini sağlayacaktır. Bunun sonucunda da işletmeler kar amaçlarına kolay bir şekilde erişip tatminlerini maximum düzeye çıkaracaklardır. Yeniliğin en önemli etkenlerinden birisi de işletmelerin organizasyon şemasında bulunan her bir bölümü ayrı ayrı çalıştırıp farklı görevler yükleyip çalışanları ve yönetimi canlı tutmasıdır. Aynı zamanda yönetim ile çalışanlar arasında yatay yönde bir ilişkinin gelişmesine ve iletişim kanallarının açık tutulmasına neden olacaktır. Yani yenilik bütünsel olarak birbiri ile bağlantılı bir şekilde işlemekte olup, işletmelerde en alt kademededen en üst kademeye kadar her kademeyi ilgilendiren bir gelişimdir.

Yönetimsel olarak yeniliği kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler vardır. Kolaylığı yeniliğe açık olan yöneticiler çalışanlarının fikirlerini benimseyip, yeniliğin gerektirdiği doğrultuda hareket ettikleri takdirde işletmelerde

yenilik fikrinin benimsenmesi ve uygulanması son derece kolay olacaktır. Zorluğu ise yöneticilerin keyfi olarak yeniliğin gerektirdiği doğrultuda değil de kendi yorumlarını katarak yenilik yapmaya çalışmaları sistemin bozulmasına neden olacağından hem zarar verip hem de kazanımı zora sokacaktır. Bu yüzden yenilik yapmak doğru bir şekilde olduğu zaman işletmenin yararına, yanlış bir şekilde yapıldığı zaman ise zararına olacaktır.

1. Yenilik ve Yenilik Çeşitleri

1.1. Yenilik Kavramının Tanımı

Yenilik kavramı İngilizcedeki “Innovation” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. İnovasyon, sözcük olarak Latincedeki “innovate”, “innovare”, “innovatus” kelimelerinden gelmektedir. İnovasyonun sözcük anlamı, gelenekselden farklı olarak yeni bir şeyin ortaya çıkması olarak ifade edilir (Turanlı ve Sarıdoğan, 2010: 14). Dolayısıyla Innovation Türkçe’de “yenilik”, “yenileme” ve “yenilikçilik” gibi sözcüklerle karşılanmaya çalışılmaktadır. Kültürel, toplumsal ve idari ortamlarda yeni yöntemlerin kullanılması anlamına gelen inovasyon, yeniliğin kendisinden çok sonucunu; farklılaştırma ve değiştirmeye bağlı ekonomik ve toplumsal bir sistemi ifade etmektedir (Elçi, 2007: 1).

İktisatçı J. Schumpeter’e göre yenilik; tüketicilerin hiç karşılaşmadığı bir ürünün veya var olan bir ürünün yeni özellikleriyle piyasaya sürülmesi, yeni üretim yöntemlerinin uygulamaya konulması, yeni piyasalara girilmesi, yeni tedarik zincirlerinin önünün açılması ve bir endüstrinin yeni organizasyon yapılarını içinde barındırmasıdır (Ünlü ve Yıldız, 2013: 74). Schumpeter, yeniliğin başlıca temel taşları olan yeni firmalar ve girişimciliğin, yaratıcı yıkımın bir sonucu olarak oluştuğunu ve yenilik kavramının girişimcilik tanımıyla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Rogers’e (1962) göre yenilik, yaratıcılığın yeni bir türü, dizaynı, sistemi ve nesnesi olan fayda getiren birşeydir. Ancak bütün yaratıcı ürün ve hizmetler yenilik olarak değerlendirilmemelidir. Yenilik kavramına Lapiere (1965) farklı bir perspektiften bakmıştır. Lapiere göre yenilik; icat ve keşiftir ve olağandışı bireyler vasıtasıyla toplumda tesadüfi olarak oluşturulur (Alan ve Yeloğlu, 2013: 18). Genel anlamda yenilik sözcüğü, yeni hizmetler veya ürünler dizayn etmek, yeni üretim ve sunum yöntemleri kullanmak anlamına gelmektedir. Daha önceden yapılmamış bir ürünün ortaya çıkarılması halinde yenilikten söz etmek mümkün olabilir ya da daha önceden başka bir yerde uygulanmış olan bir ürünün ilk kez bir endüstride veya işletmede kullanılması da yenilik olarak kabul edilmektedir (Dinçer, 1999: 167).

Yeniliğin tanımları esas alındığında yenilik uygulanan sektör veya pazarlarda pazarın yapısına ve içeriğine göre önemli farklılıklar göstermek-

tedir. Yenilik yapma, ihtiyaçları yeni mal ve hizmetlerle karşılama, çevreye uyma, çevreyi değiştirme ve etkileme araçlarından birisi haline gelmiştir. İşletmelerin çevreye, değişime uyum sağlayabilmeleri yenilik yapabilmeleri ve yenilikleri etkin olarak kullanabilmeleri ile mümkün olabilmektedir (Dinçer ve Fidan, 2012: 168).

1.2. Yenilik Çeşitleri

İşletmeler için yeniliklerin sınıflandırılması işletmelerin amaçları ve hedefleri doğrultusunda ilerlemelerine ve karlılıklarını arttırılmalarına yardımcı olmaktadır. Yeniliğin uygulanması genelde işletmelerin lehine kazanımlar olduğundan çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır. Yenilik mevcut ürünü geliştirme veya değiştirme, mevcut olmayan bir ürünü ortaya çıkarma, var olan ürünün ne gibi yenilikler yapılarak müşteri talebine cevap verebileceğine çözüm bulmada uygulanmakta ve buna göre sınıflandırılmaktadır.

Yenilik türleri birçok yazar tarafından çeşitli şekillerde yapılmıştır (Bayındır, 2007: 247): Thusman ve Nadler yeniliği “ürün yeniliği” ve “süreç yeniliği” iki ana sınıfa ayırmışlardır. Zaltman ise yeniliği üç kısımda incelemiştir. Bunlar; programlanabilen yenilikler, nihai ve yardımcı yenilikler ve radikal yeniliklerdir. Damanpour yapılan çalışmalar doğrultusunda yeniliği üç ayrı şekilde sınıflandırmaya uygun görmüştür; Yönetimsel ve teknik yenilikler, Radikal ve yavaş ilerleyen yenilikler, Ürün ve süreç yenilikleri.

OECD-Eurostat raporunda yeniliği dört tür olarak ele almaktadır: 1) Ürün yeniliği, 2) Süreç yeniliği, 3) Pazarlama yeniliği ve 4) Organizasyonel yenilik (OECD - Eurostat2006: 51). OECD-Eurostat raporlarında bahsedilen yenilik kategorilerine ek olarak Radikal yenilik, Kademeli yenilik ve Toplumsal yenilik çeşitlerini de katarak yenilik türlerini yediye ayırmıştır (Elçi, 2007:3).

1.2.1. Ürün Yeniliği

Yeni ürünlerin ortaya çıkışı, ürün fikirleri veya keşfiyle başlar. Ürün de yenilik ortaya çıkarılan ürünlerin iyileştirilip ilerletilmesini, yoksa eğer ürünün meydana getirilmesini, pazara nüfuz etmesini kapsayan bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Ürün yeniliği denildiğinde, mevcut olmayan bir ürün tanımı yapılabildiği gibi mevcut olan bir ürünün geliştirilmesi tanımı da yapılabilir. Yeni ürünler, işletmelerin pazardaki konumunu muhafaza etmesine ve pazarda daha iyi konumlara gelebilmesine yardımcı olur. Bu da işletmelerin pazarlardaki hem itibarını hem karlılığını arttırmaktadır. Bu yüzden pazar konumlandırılmasında, yeni ürünün önemi işletmenin sürdürülebilirliğini de katkıda bulunmaktadır (Özgün, 2009: 155). Ürün yeniliğinde amaç var olan ürünlerin gelişmesine katkıda bulunarak pazarlarda

müşterilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek olduğu gibi aynı zaman da var olmayan ürünlerle talepleri karşılamaktır.

Ürün yeniliği, mevcut olmayan bir ürünü meydana getirmek ya da var olan ürünlerin geliştirilmesini sağlayarak yeni bir özelliğini ortaya çıkarmaktır. Başarılı bir ürün yeniliği dört türden oluşmaktadır. Bunlar (Dougherty, 1999: 175):

- Pazar ihtiyaçlarına karşılık teknoloji ile işbirliğinde bulunmak
- Problemler karşısında yaratıcı çözümler bularak bunları sürecin içerisinde tutmak
- Sürecin iyi bir şekilde yönetilmesi
- Bu konunun mücadelesinde dengeli ve düzenli olunması gerekmektedir.

Ürün yeniliği yapmak işletmelerin gelişmesine katkıda bulunabileceği gibi bir takım sıkıntılar da doğurabilmektedir. İşletmeler eğer köklü bir değişiklik yapacaksa yani mevcut olmayan bir ürünü ortaya koyacaksa bu ürünü bir anda müşterilerin benimsemesini beklemek yanlış olmaktadır. Genelde köklü ürün değişiklikleri belirli bir zaman gerektirmektedir. Yeni ürün özellikleri ve fiyatlandırması bakımından ilgi çekici olmalıdır ki tüketici tarafından kabul görebilsin. Aniden piyasanın değişimi, teknolojinin değişimi, değişimden öncesine kadar iyi olan fikri bir anda oldukça kötü bir fikre çevirebilir. Bundan dolayı sürecin her anında piyasa, tüketiciler, rakip işletmelerin faaliyetleri dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Yapılan birçok çalışma gösteriyor ki ABD’de yapılan yeni ürünlerden sadece yüzde yirmisinin, Japonya’da ise yapılan yeni ürünlerden sadece yüzde ikisinin başarıya ulaştığı görülmektedir. Yani, müşterinin beklentilerine doğru cevap verebilmek yeni ürünü başarılı kılmada oldukça önemlidir (Taşkırın, 2004: 36).

1.2.2. Süreç Yeniliği

Süreç yeniliği hizmetin oluşturulması ve hazırlığına ilişkin yeni veya büyük ölçüde geliştirilmiş metotların yanında satın alma, muhasebeleştirme, hesabını ve bakımını yapma gibi yardımcı birimlerde yapılan iyileştirme ve geliştirmeleri de içermektedir. Süreç yenilikleri, işletmelerde uygulanan küçük çapta değişimler olarak düşünülmemelidir. İşletme içerisindeki tüm süreçleri gözden geçirmek, yapılandırmak, iyileştirmek ve geliştirmek vasıtasıyla radikal değişiklikler uygulayarak, işletmenin piyasadaki görünümünü, mal ve hizmetlerini yeni baştan yaratmasıdır (Ünlü ve Yıldız, 2013: 76). Süreç yeniliği yapılar iken sadece işletmelerin üretimini yaptığı ürünler düşünülmemektedir. Aynı zamanda işletmeye yardımcı olan yapılar da göz önünde bulundurulmaktadır. Yapılan yenilikler sırasıyla olduğunda süreç ye-

niliği oldukça verimli hale dönüşmektedir. Süreç yeniliğinde mal ve hizmetlerin iyileştirilip geliştirilmesi tüketicinin istekleri doğrultusunda gerçekleştiğinde işletmenin faydasına olmakta ve uygulanan yenilik pazarda tutunabilmektedir. Bu sayede işletmelerin kalıcılığı, rekabet edilebilirliği, piyasada tutunabilmesi mümkün olmaktadır.

1.2.3. Pazarlama Yeniliği

Pazarlama yeniliği, teknolojik olmayan yenilik olarak adlandırılmakta ve teknolojik yenilik kadar önemli olmaktadır. Araştırma ve geliştirme faaliyetleri yönünde teknolojik yenilik yapan işletmelerin pazarlama yeniliğini yok saymaları veya göz ardı etmeleri halinde geliştirmiş ürün ile yeterli ticari başarıya ulaşması mümkün olmamaktadır. İşletmelerin imaj ve şöhret yakalamaları marka haline gelebilmeleri pazarlama yeniliği ile gerçekleşmektedir (Elçi, 2007: 12). Pazarlama yenilikleri, hitap edilen müşteri ihtiyaçlarını iyileştirip geliştirmeyi, yeni pazarlar ortaya çıkarmayı veya işletmenin satışlarını arttırmak için işletmenin ürettiği ürünleri pazarda yeniden konumlandırmayı amaçlamaktadır (Ulusoy vd., 2008: 29). Pazarlama yeniliğinde temel amaç; ürün veya hizmet satışlarının artırılmasıdır. Bununla birlikte, müşterilerin beklentilerine daha hızlı cevap verebilme, yeni pazarlar bulma ve işletmenin ürettiği mal veya hizmetin pazarlarda konumlandırılması gibi amaçlar da yer almaktadır (Shergill ve Nargundkar, 2005: 32-33).

1.2.4. Organizasyonel Yenilik

Organizasyonel yenilik, işletmenin ticari faaliyetlerinde, işletme içi veya işletme dışı ilişkilerde, işletmede hiç kullanılmamış ve örgüt liderlerinin almış olduğu kararlar neticesinde yeni bir organizasyonel metodun uygulanmasıdır. Organizasyonel yenilik, çalışmanın işleyişi açısından sürekli tekrarlanan ve işletmede mevcut düzenin organize edilmesi ile ilişkili yeni metodların uygulanmasını içermektedir. İşletme içerisinde bilgi alışverişini sağlamak ve öğrenmeyi geliştirmek amacı ile yeni uygulamaların hayata geçirilmesi, en iyi uygulamaları gösteren çizelgelerin oluşturulması, çalışanların kendilerini geliştirmelerine yönelik eğitim ve öğretimlerinin sağlanması gibi örnekler verilmektedir. İşletmelerin organizasyonlarındaki yenilikler, yapılacak olan işin işletmenin faaliyetleri içerisinde bölümlere ayrılması için sorumluluk ve karar almanın işletme çalışanları arasında dağılımına yönelik yeni metodların gerçekleştirilmesini içermektedir. Örneğin, işletmelerin çalışanlarına inisiyatif alma, karar vermede daha fazla teşvik eden ve fikirlerine açık olan bir organizasyonel yöntemin ilk kez hayata geçirilmesidir. İşletme dışındaki yeni organizasyonel uygulamalar ise; araştırmalar yapıp kamu kuruluşları ya da müşteriler ile yeni işbirliği metodlarının kurulması ve

yardımcı hizmetlerdeki faaliyetlerin ilk olarak dışarıdan alınması gibi uygulamaları içermektedir (OECD, 2006: 55-56).

1.2.5. Toplumsal Yenilik

Toplumsal yenilik toplumun bütün kesimine yararı olacak, yenilik, değişiklik, iyileştirme ve geliştirme süreçlerinin uygulanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Toplumsal yenilik diğer yenilik türleriyle bağlantılı olarak düşünülmelidir. Ürün, hizmet, süreç yeniliği olmadan, organizasyonel yenilik ve pazarlama yeniliği yapılmadan sistemin işlemesi sağlanamaz. Toplumsal yeniliğin yeterli olmadığı durumda diğer yenilik faaliyetleri ekonomik ve toplumsal şartların geliştirilip iyileştirilmesine gerekli katkıyı sunamaz. İstihdamı arttırmayı veya bölgesel gelişmelere hız kazandırmayı amaçlayan politik kararlar, ömür boyu eğitim hizmetlerinin sunulması, kamu hizmetlerinin internet aracılığı ile gerçekleştirilmesine olanak tanınması toplumsal yeniliğe birer örnektir (Elçi, 2007: 14).

1.3. Yenilik Yönetimi

Yenilik yönetimi için sektörde çalışacak Ar-Ge ve Yenilik Personelinin kalite sistem ekibi ve imalat teknolojileri şeklinde gruplandırılması endüstriyel tasarım için önem arz etmektedir. Endüstriyel tasarımın teori, konstrüksiyon ve kontrol olmak üzere üç bileşeni esas alınmaktadır. Makine ve cihazların kinematik analiz, dinamik analiz, yörünge planlama ve kontrolü yapılarak teorik altyapısının oluşturulması, yapılan hesaplamalara bağlı olarak konstrüksiyonunun tasarlanması ve imalatı ile kontrol üniteleri ve yazılımlarının oluşturulması aşamalarında eko tasarımlar hedeflenmektedir. Değişen şartlara göre sürdürülebilirlik, sürekli artan rekabet karşısında var olabilmek için yeni ve yenilikçiliği herhangi bir zaman ve yerde arayıp bulma, karşılaştırma ve en doğru olanı alıp uygulamak şeklinde ifade edilen Benchmarking Kalite Devriminin yönetsel aracı olmuştur (Özgen ve Ölçer, 1998: 61). Benchmarking, işletmeyi performansının doruğuna çıkarmak amacıyla içinde bulunduğu sektördeki rakip firmaların her alandaki en iyi uygulamalarının araştırılması ve uygulamadır. İşletmenin kendi içsel değerleriyle çelişmeyecek şekilde bütünleştirilmesi suretiyle yeniden tasarlanarak en iyi sanılan bu uygulamaları aşmak için oluşturulan belli bir sisteme dayanan ve süreklilik arz eden bir süreçtir (Karch, 1994: 297-307). Benchmarking, başka birinin bir yönde sizden daha iyi olabileceği gerçeğini kabul etme mütevaziliğini gösterip, onu nasıl yakalayıp geçebileceğimizi öğrenme ve deneme ustalığına sahip olmaktır (O'Dell, 1994: 63).

Yenilik yönetimi genel olarak belirsizliklerin ve riskin yüksek olduğu durumların yönetimini de kapsamaktadır. İşletmeler için yenilik sürecinin önemli belirsizlikleri kapsamı, sürecin işlemlerini ve kontrolünü de zor-

laştırmaktadır. Bu belirsizliklerin en önemli olanlarını finansal, teknolojik, örgütsel belirsizlikler ile pazar belirsizlikleri oluşturmaktadır. Belirtilen belirsizlikler, işletmeler için çok ciddi riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu riskler ise işletmelerin çoğunu önemli ölçüde yenilik gelişmelerinin yapması konusunda engelleyebilmektedir. Bu sebeple belirsizlikleri azaltacak bir işletme yapısı ve işletme kültürü oluşturmak gerekmektedir. Bunun yanında işletmelerin aşaması zor olan noktalarda devletin ve diğer kurumların desteklemesi bu süreci daha hızlandırıcı bir duruma gelmesini sağlayacaktır (Uzkurt, 2008: 41-42). Bilgi yoğun ekonomilerde rekabetin önemli olduğu yüzyılımızda yenilik yönetimi birçok işletmelerin hayatta kalabilmeleri için büyük öneme sahiptir (Dodgson vd., 2008:3).

2. Materyal ve Metot

2.1. Araştırma Amacı ve Örneklemi

Çalışmada Elazığ ilinde faaliyet gösteren mobilya işletmeleri incelenmiştir. Elazığ ilinde mobilya sektöründe faaliyet gösteren 350 işletme mevcuttur. Fırat Kalkınma Ajansı'nın 2017 yılı verilerine göre bu sektörde 1878 işletme çalışanı mevcuttur. Bu verilerin içinden 1111'i imalat, 492'si satış, 119'u sevkiyat, 87'si muhasebe ve 69'u sekreter statüsündedir. Araştırmanın örnek büyüklüğünün belirlemesi amacıyla Alpha değeri 0.05 ve %5 örneklem hatası ile $p=0.5$, $q=0.5$, $t=1.96$ değeri alınıp hesaplanmış ve örnek büyüklüğü 320 olarak belirlenmiştir. Bunun için uygulanan formül:

$n=(N) (t^2) (p \times q) \div (d^2) (N-1) +(t^2) (p \times q)$ dir. Bu formülde; N: Hedef kitledeki birey sayısı, n: örnekleme alınacak birey sayısı, p: incelenen olayın gerçekleşme olasılığı, q: incelenen olayın gerçekleşmeme olasılığı, t: belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer, d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır. Buna göre; $n= ((1878). (3.8416 \times 0.25) \div ((0.05.0.05).(1878-1)+(3.8416 \times 0.25))$, $n= 320$ olarak hesaplanmıştır.

2.2. Veri Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri işletmelerdeki çalışanlara doğrudan uygulanan amaca uygun hazırlanmış anketlerle toplanmıştır. Anket formları yönetici ve çalışanlara uygulanmıştır. Anketlerde demografik özellikleri (yöneticinin cinsiyeti, eğitim düzeyi, mesleki tecrübesi, işletmenin sektörde faaliyet gösterme nedeni, işletmenin yasal statüsü vs.) tespit ermeye sorulara yer verilmiştir. Paydaşların yenilikçiliğe bakış açısı ve konuya ne derece hakim oldukları daha önce (Sanrı, 2011) ve (Yapar, 2015) tarafından kullanılmış Yenilikçilik Ölçekleri ile belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu ölçek 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ayrıca sadece bu sorulara bağımlı kalınmamış anketler tara-

fımızca geliştirilmiştir. Anket sorularında yer alan ifadelere katılım dereceleri 5'li likert ölçeği kullanılarak belirlenmiştir.

Çalışmada elde edilen verilere ait aritmetik ortalama ile ilgili yorumlamalarda aşağıdaki aralıklardan yararlanılmıştır: $1,00 \leq$ aritmetik ortalama $\leq 2,60$: Düşük, $2,60 <$ aritmetik ortalama $\leq 3,40$: Orta, $3,40 <$ aritmetik ortalama $\leq 5,00$: Yüksek. Aritmetik ortalama aralıkları değerlendirildiğinde, 1'e yaklaştıkça ankete katılanların örgütsel bağlılık ile ilgili görüşleri olumsuz, 5'e yaklaştığında ise ankete katılanların yenilikçilik ile ilgili görüşleri olumlu olmaktadır (Çakınberk vd., 2011: 99; Demir ve Sezgin, 2020: 247). Verilerin analizinde frekans dağılımı, aritmetik ortalama, standart sapma, güvenilirlik analizi, t-testi, ve Anova analizi kullanılmıştır.

2.3. Güvenilirlik Analizi

Araştırma verilerinin tutarlılığını ölçmek amacıyla güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Güvenilirlik analizi için ise Cronbach's Alfa katsayısı kullanılmıştır.

Tablo-1: Güvenilirlik Analizi

	Ölçekler	Cronbach Alfa	Seviye
Yenilik Algısı Cronbach Alfa: 0,826	Çalışanların Yenilikçilik Algısı	0,648	Orta
	Çalışanların Yönetimsel Yenilikçilik Algısı	0,666	Orta
	Çalışanların Organizasyonel Yenilikçilik Algısı	0,670	Orta

Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde; çalışanların yenilikçilik algısını ölçen sorular için değeri 0,648, yönetimsel yenilik değeri 0,666; organizasyonel yenilik değeri ise 0,670 olarak saptanmıştır. Yenilikçilik algısı ölçeğinin toplam değeri ise 0,826 olarak hesaplanmıştır. Genel kanı olarak Cronbach Alfa değerinin 0,60'in üzerinde olması anketin güvenilir olduğunu belirtmektedir. Her üç boyutunda ve genel bağlılık düzeyinde Cronbach Alfa değerlerinin 0,60'in üzerinde olması anketin güvenilir olduğunu göstermektedir. Tüm yapılan analizler ışığında çıkan değerler incelendiğinde anket formunun güvenilirlik değerlerinin istenilen düzeyde olduğu ve anket formunun güvenilir olduğu saptanmıştır (Düşükcan vd., 2019: 437; Kılıç, 2016: 48).

2.4. Araştırma Bulguları ve Sonuçları

2.4.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Dağılımlar

Elazığ ilinde mobilya sektöründe faaliyet gösteren bireylere ait demografik özellikler ve frekans dağılımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo-2: İşletmelerin Kurumsal Kimliklerine İlişkin Bilgiler

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	308	96,25
Kadın	12	3,75
Toplam	320	100
Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	2	0,63
İlköğretim-ortaöğretim	18	5,63
Lise	50	15,63
Önlisans	99	30,94
Lisans	147	45,94
Lisans üstü	4	1,25
Toplam	320	100
İşletmenin Sektördeki Yılına Göre	Sayı	Yüzde
1-5 yıl	63	19,69
6-10 yıl	92	28,75
11-20 yıl	66	20,63
21 yıl ve +	99	30,94
Toplam	320	100,00
Sektöründe Faaliyet Gösterme	Sayı	Yüzde
Aile mesleği	65	20,31
Mesleğim	124	38,75
Karı yüksek	15	4,68
Diğer	116	36,26
Toplam	320	100,00
Sektördeki Yasal Statüleri	Sayı	Yüzde
Şahıs şirketi	170	53,12
Limited şirketi	135	42,18
Anonim şirketi	15	4,08
Toplam	320	100,00
Sektördeki Çalışanların Dağılımı	Sayı	Yüzde

İmalat (Sevkiyat)	9	2,81
Satış (Muhasebe, Sekreter)	311	97,18
Toplam	320	100,00
Web Sitesine Sahip Olma	Sayı	Yüzde
Evet	143	44,68
Hayır	177	55,31
Toplam	320	100,00
Personel Sayısına Göre Dağılımı	Sayı	Yüzde
1-10 arası	148	46,35
11-25 arası	96	30
26-45 arası	34	10,62
46-80 arası	24	7,5
81-125 arası	11	3,43
126 ve +	7	2,1
Toplam	320	100,00
Gelir Aralığına Göre Dağılımı	Sayı	Yüzde
1500-2000 arası	74	23,12
2001-2500 arası	104	32,5
2501-3000 arası	35	10,93
3001-3500 arası	28	8,75
3501-4000 arası	29	9,06
4001- 5000 arası	21	6,56
5001 ve +	29	9,08
Toplam	320	100,00

Elazığ ilinde faaliyet gösteren firmalardan ankete katılan bireylerin cinsiyet dağılımı; katılanların yaklaşık %'96'sını erkekler oluştururken, yaklaşık %3'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. Bu sonuçlara göre Elazığ ilinde faaliyet gösteren firmalardan ankete katılanların yaklaşık %45'inin lisans düzeyinde eğitim durumuna, yaklaşık %30'unun önlisans düzeyinde ve yaklaşık %1'ininde lisansüstü düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Buradan görüldüğü üzere Elazığ ili mobilya sektöründe faaliyet gösteren ve ankete katılan bireylerin yaklaşık %76'sının eğitim düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir (Tablo-7). Bu durumda sektörün yenilikçiliğe açık olması durumunu ortaya koyacağına bir kanıtı olacağı düşünülmektedir.

Ankete katılanların yaklaşık %19'unun sektörde 1-5 yıl arasında faaliyet gösterdiklerini, yaklaşık %29'unun 1-6 yıl arasında, yaklaşık %21'inin 11-20 yıl arasında, yaklaşık %31'inin ise 21 yıldan daha fazla zamandır

sektörde faaliyetlerine devam ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sektördeki tecrübelerine bakıldığında sektörün yaklaşık %52'sinin 10 yıldan daha fazla bir süredir bu sektörde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun en önemli sebepleri arasında sektörün aile şirketi yapısında olduğundan kaynaklandığı ifade edilebilir. Ankete katılanların yaklaşık %20'sinin aile mesleği nedeniyle sektörde faaliyet gösterdiklerini, %39'unun mesleği, yaklaşık %5'inin ise yüksek kar nedeniyle ve %36'sının diğer nedenlerden dolayı sektörde faaliyetlerine devam ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ankete katılanların %53'ünün şahıs şirketi olarak faaliyet gösterdiği, %42'sinin limited şirketi olarak faaliyet gösterdiği ve yaklaşık %5'inin ise anonim şirketi olarak faaliyet gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Sektörde faaliyet statülerine bakıldığında %95'sinin şahıs ve limited şirketi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ankete katılanların yaklaşık %3'ünün imalat (sevkiyat) alanında çalıştığı, %97'sinin satış (muhasabe, sekreter) alanında çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ankete katılanların yaklaşık %45'inin web sitesine sahip oldukları, %55'sinin web sitesine sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ankete katılanların yaklaşık %46'sının 1-10 arasında personel çalıştıkları, %30'unun 11-25 arasında, yaklaşık %11'inin 26-45 arasında, yaklaşık %8'inin 46-80 arasında, %3'ünün 81-125 arasında ve %2'sinin ise 126 ve üzeri personel çalıştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Ankete katılanların %23'sinin 1500-2000 arasında gelir elde ettikleri, yaklaşık %33'unun 2001-2500 arasında, yaklaşık %11'inin 2501-3000 arasında, yaklaşık %9'unun 3001-3500 arasında, yaklaşık %10'unun 3501-4000 arasında, yaklaşık %3'ünün 4001-5000 arasında ve %9'unun ise 5001 ve üzeri gelir elde ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

2.4.2. Ölçeklere İlişkin Ortalama Puanlar

Elazığ ilinde faaliyet gösteren mobilya işletmeleri çalışanlarının yenilik algılarının ortalaması 4,19 olarak belirlenmiştir (Tablo 3). Bu durum çalışanların yenilik algısının iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. “Yenilikçilik zaman kaybı değil aksine işletmeye olumlu bir katkı sağlar”(4,45) ve “Yenilikçilik iletişimin geliştirilmesini ve yeneden örgütlenmeyi sağlar”(4,26) ifadelerine verilen cevapların ortalamasının genel ortalamanın üzerinde çıktığı görülmektedir. Bu durum Elazığ ilinde faaliyet gösteren mobilya işletmelerinin yeniliği zaman kaybindan çok fayda getireceğini ve işletme içi iletişimin gelişmesine katkı sağlayacağını savunmaktadır. Ayrıca işletmelerin yeniliği benimsediğini ve yenilik yapılmasının işletmeye olumlu katkılar sunacağını düşündüklerinin bir göstergesi olmuştur. Bunun yanı sıra “Mobilyada yeni modeller üretip satmak (Yenilikçilik) maliyetleri düşürür” ifadesinin ortalaması (4,0) olup bu değer ortalamasının en az puan alan ifadesi

olmuştur. Genel olarak çalışanların yenilikçilik algılarının yüksek düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo-3: Çalışanların Yenilikçilik Algısının Ölçülmesi

Yenilikçilik	Aritmetik Ortalama	Standart sapma
Y1.Mobilyada yeni modeller üretip satmak (Yenilikçilik) maliyetleri düşürür.	4,0	0,966
Y2.Mobilya sektöründe yenilikçilik çoğunlukla pazar talebine odaklıdır.	4,21	0,746
Y3.İşletmemiz müşterilere yeniliği sunmayı bir zorunluluk olarak görür.	4,25	0,708
Y4.Yenilikçilik müşteri tatminine yönelik yenilikler sunmaktadır.	4,16	0,807
Y5.Yenilikçilik yeni bir fikri ticarileşen bir ürüne dönüştürme şeklidir.	4,21	0,683
Y6.Yenilikçilik iletişimin geliştirilmesini ve yeniden örgütlenmeyi sağlar.	4,26	0,771
Y7.Yenilikçilik esneklik ve uyumlu çalışabilme becerisiyle doğru orantılıdır.	4,13	0,749
Y8. İşletmemiz yenilik yapmak yerine yapılmışları satmayı tercih eder.	4,09	0,947
Y9. Yenilikçilik zaman kaybı değil aksine işletmeye olumlu bir katkı sağlar.	4,45	0,693
Toplam Ortalama	4,19	0,78

Tablo-4: Çalışanların Yönetimsel Yenilikçilik Algısının Ölçülmesi

Yönetimsel Yenilikçilik Ölçeği	Aritmetik Ortalama	Standart sapma
1.İşletmemizin yenilikçilik ile ilgili belirgin hedefleri vardır.	4,32	,671
2.İşletme çalışanlarını yenilikçilik konusunda motive etmek yararlı olacaktır.	4,33	,660
3.İşletmemizde yeni fikirler geliştirerek tasarımlar ve üretim yapılır.	4,16	,757
4.Yeni proje fikirleri için çalışanların biraraya gelmeleri teşvik edilir.	4,26	,730
5.İşletmemiz yeniliğe ihtiyaç duyar ve yenilik fikrine sıcak bakar.	4,32	,759
6.İşletmemizde yeni tasarımlara önem verilir.	4,25	,700
7.İşletmemizde en üst düzey yöneticinin istekleri doğrultusunda hareket edilir	4,08	,877
8.İşletmemizin plan, proje ve hedefleri çalışanlarıyla birlikte belirlenir	4,23	,782
9.İşletmemiz yenilik için olmazsa olmaz anlayışıyla hareket eder.	4,23	,793
10.İşletmemiz yenilikte öncü ve lider olmayı planlar.	4,29	,773
Toplam Ortalama	4,23	0,75

Tablo-5: Çalışanların Organizasyonel Yenilikçilik Algısının Ölçülmesi

Organizasyonel Yenilikçilik Ölçeği	Aritmetik Ortalama	Standart sapma
1.İşletmemizde yenilikçilikten sorumlu vardır.	3,87	1,08
2.İşletmemizde yenilik için herhangi bir departmana ihtiyacımız yoktur.	4,11	,992
3.Çalışanlarımızı yenilik konusunda teşvik etmek işletmemiz adına yararlı olacaktır	4,25	,732
4.Takım çalışmasını yalın kılmak için organizasyonun yenilenmesi gerekir.	4,23	,775
5.Yenilikçi projeler için zaman ayırma engelimiz yoktur	4,0	,813
6.İşletmemiz de çalışan alt kademenin fikirleri çok önemsenmez.	4,20	,859
7.İşletmemizde en üst düzey yöneticinin istekleri doğrultusunda hareket edilir.	3,11	1,04
8.İşletmemizde yenilik için bütün departmanlar ortak sorumluluk alır.	4,05	,892
9.İşletmemizin yenilik ast-üstü yoktur	4,13	,732
10.İşletmemiz yeniliği çözüm yolu olduğunu savunur.	4,44	,692
Toplam Ortalama	4,03	0,86

Elazığ ilinde faaliyet gösteren mobilya işletmeleri çalışanlarının yönetsel yenilik algılarının ortalaması 4,23 olarak belirlenmiştir (Tablo 4). Bu durum çalışanların yönetsel yenilik algısının iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. *“İşletmemizin yenilikçilik ile ilgili belirgin hedefleri vardır”* (4,32) ve *“İşletme çalışanlarını yenilikçilik konusunda motive etmek yararlı olacaktır”* (4,33) ifadelerine verilen cevapların ortalamasının genel ortalamanın üzerinde çıktığı görülmektedir. Anketimize katılan katılımcıların işletmelerine yenilik ile ilgili belirgin hedefler koyması ve bunu çalışanlarına empoze ederek çalışanları teşvik ve motive edici faaliyetlerde bulunması ilerleyen dönemlerde daha yenilikçi bir yapıya bürünecekleri sonucuna ulaştırmaktadır. Aynı zamanda *“İşletmemizde en üst düzey yöneticinin istekleri doğrultusunda hareket edilir”* ifadesinin ortalaması (4,08) olup bu değer ortalamanın en az puan alan ifadesi olmuştur. Genel olarak çalışanların yönetsel yenilikçilik algısı ortalamalarının yüksek düzeyde sonucuna varılmıştır.

Elazığ ilinde faaliyet gösteren mobilya işletmeleri çalışanlarının organizasyonel yenilik algılarının ortalaması 4,03 olarak belirlenmiştir (Tablo 5). Bu durum çalışanların yönetsel yenilik algısının iyi düzeyde olduğunu

göstermektedir. “İşletmemiz yeniliği çözüm yolu olduğunu savunur” (4,44) ve “Çalışanlarımızı yenilik konusunda teşvik etmek işletmemiz adına yararlı olacaktır” (4,25) ifadelerine verilen cevapların ortalamasının genel ortalamanın üzerinde çıktığı görülmektedir. Bu durum Elazığ ilinde faaliyet gösteren mobilya işletmelerinin yeniliğe önem verdiklerini ve işletmelerin çalışanlarını yeniliğe teşvik etmelerinin işletmelerinin gelişimi açısından olumlu olacağını savunmaktadır. Aynı zamanda “İşletmemizde yenilikçilikten sorumlu vardır” ifadesinin ortalaması (3,87) olup bu değer ortalamasının altında bir değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ortalamasının altında kalan bu değer işletmelerin yeniliğe önem vermelerinin yanında işletme açısından yeniliği yürütecek çalışanların istenilen düzeyde olmadığına kanıt olarak gösterilebilir Genel olarak işletmelerin organizasyonel yenilikçilik algısı ortalamalarının yüksek düzeyde sonucuna varılmıştır.

Elazığ ilinde faaliyet gösteren mobilya işletmeleri çalışanlarının yenilikçilik algılarının ortalaması 4,06 olarak belirlenmiştir. Söz konusu ölçeğin alt boyutları ile ortalamasının özeti aşağıdaki Tablo 6’da aktarılmaktadır.

Tablo-6: Ölçeğe İlişkin Ortalamalar

	Ölçekler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Yenilik Algısı Ölçeği Ort: 4,06 S.Sapma: 0,30	Çalışanların Yenilikçilik Algısı Ölçeği	4,19	0,78
	Yönetimsel Yenilikçilik Ölçeği	4,23	0,75
	Organizasyonel Yenilikçilik Ölçeği	4,03	0,86

2.5. Yenilik Algısının ile Kurumsal Özellikler Arasındaki İlişkinin Analizi

Bu bölümde ankete katılan mobilya sektöründe faaliyet gösteren bireylerin demografik özellikleri ile yenilikçilik algısı üzerine etkisine ilişkin anlamlı bir farklılığın olup olmadığını tespit etmek amacıyla değişkenler arasında t testi ve Anova testi yapılmıştır. Bu bağlamda bağımsız iki grup arasında t testi yapılırken, ikiden fazla değişken arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla da Anova testi, yapılarak yorumlanmıştır.

2.5.1. Yenilik Algısının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılık Düzeylerin Belirlenmesi

Araştırmaya katılan mobilya sektöründe faaliyet gösteren bireylerin cinsiyetleri ile yenilikçilik algısı boyutlarına ilişkin değerlendirmelerde anlamlı bir farklılığın olup olmadığı belirlemek amacıyla iki bağımsız değişken arasında yapılan t testi çalışılmıştır. Bu bağlamda bağımsız iki grup

arasında t testi analiz sonuçları Tablo 6’de verilmiştir. Tabloda aritmetik ortalama değerlerinin 1’e yakın olması; cinsiyet değişkeninin yenilik algısına etki etmediğini, değerlerin 5’ yakın olması ise etki ettiğini göstermektedir.

Mobilya sektöründe faaliyet gösteren bireylerin cinsiyet değişkeni ile yenilikçilik algısının düzeyleri arasındaki dağılım Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo-6: Yenilik Algısının Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımının Analizi

	Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	T değeri	P
Yenilikçilik Algısı	Kadın	12	4,05	0,53	3,282	,001*
	Erkek	308	4,05	0,40		
Yönetimsel Yenilikçilik Algısı	Kadın	12	4,26	0,34	2,885	,004*
	Erkek	308	3,95	0,37		
Organizasyonel yenilikçilik Algısı	Kadın	12	3,62	0,44	3,378	,001*
	Erkek	308	3,95	0,34		
YENİLİK ALGISI	Kadın	12	3,89	0,31	2,574	,010*
	Erkek	308	4,13	0,31		

Tablo 6’da araştırmaya mobilya sektöründe faaliyet gösteren bireylerin cinsiyet değişkeni ile yenilikçilik algısının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla t-testi yapılmıştır. Analiz sonucunda, cinsiyet ile yenilik algısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca yönetimsel yenilikçilik algısının mobilya sektöründe faaliyet gösteren kadınlar üzerinde daha etkili olduğu, organizasyonel yöneticilik algısının ise erkekler üzerinde daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,05$).

2.5.2. Yenilik Algısının Eğitim Durumuna Göre Farklılık Düzeylerin Belirlenmesi

Çalışmanın bu bölümünde ankete katılan bireylerin yenilikçilik algısı ile eğitim durumları arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olup olmadığını tespit edilmesi amacıyla Anova analizi yapılarak incelenmiş ve sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7’ye göre katılımcıların eğitim düzeyi ile ölçek puanı ortalamaları değerlendirildiğinde, eğitim durumu ile yenilik algısı arasında, istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,05$).

Lisans mezunlarının yenilik algısı düzeyleri ortalamalarının diğer eğitim durumlarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo-7: Yenilik Algısı İle Eğitim Durumuna Göre Dağılımının Analizi

	Eğitim Durumu	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	F	P
Yenilikçilik Algısı	Okuryazar değil	2	3,39	0,08	6,944,	000*
	İlköğretim-Ortaöğretim	18	3,89	0,67		
	Lise	50	4,06	0,47		
	Önlisans	99	4,23	0,33		
	Lisans	147	4,27	0,24		
	Lisanüstü	4	3,89	0,41		
Yönetimsel Yenilikçilik Algısı	Okuryazar değil	2	3,45	0,64	5,605,	000*
	İlköğretim-Ortaöğretim	18	4,01	0,35		
	Lise	50	4,13	0,54		
	Önlisans	99	4,32	0,46		
	Lisans	147	4,29	0,32		
	Lisanüstü	4	4,15	0,26		
Organizasyonel Yenilikçilik Algısı	Okuryazar değil	2	3,42	0,14	3,357,	006*
	İlköğretim-Ortaöğretim	18	3,40	0,49		
	Lise	50	3,83	0,38		
	Önlisans	99	3,98	0,36		
	Lisans	147	4,04	0,37		
	Lisanüstü	4	3,77	0,39		
YENİLİK ALGISI	Okuryazar değil	2	3,42	0,136	7,102,	000*
	İlköğretim-Ortaöğretim	18	3,88	0,496		
	Lise	50	4,01	0,385		
	Önlisans	99	4,15	0,275		
	Lisans	147	4,17	0,249		
	Lisanüstü	4	3,91	0,259		

2.5.3. İşletmenin Sektördeki Faaliyet Yılı İle Yenilikçilik Algısına Göre Farklılık Düzeylerinin Belirlenmesi

İşletmenin sektördeki faaliyet yılı ile yenilikçilik algısına göre farklılık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan Anova analiz sonuçları Tablo 8’te verilmiştir.

Tablo-8: İşletmenin Sektördeki Faaliyet Yılı İle Yenilikçilik Algısına Göre Farklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki

	Yıl	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yenilikçilik Algısı	1-5 yıl	64	4,10	0,44	2,757	,042*
	6-10 yıl	125	4,17	0,43		
	11-20 yıl	15	4,17	0,38		
	21 yıl üzeri	116	4,27	0,35		
Yönetimsel Yenilikçilik Algısı	1-5 yıl	64	4,16	0,41	6,875	,000*
	6-10 yıl	125	4,18	0,40		
	11-20 yıl	15	4,40	0,23		
	21 yıl üzeri	116	4,36	0,31		
Organizasyonel Yöneticilik Algısı	1-5 yıl	64	3,87	0,40	4,636	,003*
	6-10 yıl	125	3,89	0,37		
	11-20 yıl	15	4,04	0,29		
	21 yıl üzeri	116	4,02	0,28		
YENİLİK ALGISI	1-5 yıl	64	4,03	0,37	6,256	,000*
	6-10 yıl	125	4,06	0,33		
	11-20 yıl	15	4,20	0,24		
	21 yıl üzeri	116	4,21	0,25		

Yukarıdaki Tablo 8’deki sonuçlar incelendiğinde, yenilikçilik algısı ile işletmenin faaliyet yılı arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Ayrıca ortalama puanlar incelendiğinde yenilikçilik algısı ve yenilik algısı boyutlarında 21 yıl ve üzeri faaliyet gösteren mobilya işlet-

melerinin, yönetsel yenilikçilik algısı boyutunda 1-5 yıl arası faaliyet gösteren mobilya işletmelerin ve son olarak ise, organizasyonel yöneticilik algısı boyutunda 11-20 yıl arası faaliyet gösteren mobilya işletmelerin diğer faaliyet yılları gruplarında yer alan mobilya işletmelerine göre ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre, işletmelerin iş deneyimleri arttıkça rekabet ortamında ayakta kalabilmeleri için yenilik sürecini takip etmeleri gerektiğinin farkına vardıkları söylenebilir.

2.5.4. İşletmenin Yasal Statüsü ile Yenilik Algısı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

İşletmenin yasal statüsü ile yenilik algısı arasındaki farklılığın belirlenmesine yönelik Anova testi sonuçları incelendiğinde, yenilik algısı ile işletmenin yasal statüsü arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyde farklılık göstermediği sonucuna ulaşılrken, diğer üç unsur arasında anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Ayrıca ortalama puanlar incelendiğinde, tüm boyutlarda yasal statüsü Limited Şirket olan mobilya işletmelerin diğer yasal statü gruplarında faaliyet yürüten mobilya işletmelerine göre ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında Limited Şirketlerde yenilikçilik algısının daha etkili olduğu ortalamalarına bakılarak söylemek mümkündür.

Tablo-9: İşletmenin Yasal Statüsü ile Yenilik Algısı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

	Unvan	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yenilikçilik Algısı	Şahıs işletmesi	170	4,18	0,38	1,992	,138
	Limited şirket	135	4,23	0,42		
	Anonim şirket	15	4,01	0,48		
Yönetsel Yenilikçilik Algısı	Şahıs işletmesi	170	4,21	0,40	3,046	,049*
	Limited Şirketi	135	4,31	0,30		
	Anonim şirket	15	4,14	0,53		
Organizasyonel Yenilikçilik Algısı	Şahıs işletmesi	170	3,91	0,36	3,452	,033*
	Limited şirket	135	3,99	0,31		
	Anonim şirket	15	3,81	0,42		
YENİLİK ALGISI	Şahıs işletmesi	170	4,09	0,33	3,787	,024*
	Limited şirket	135	4,16	0,26		
	Anonim şirket	15	3,98	0,45		

2.5.5. Çalışan sayısı ile Yenilik Algısı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Çalışan sayısı ile yenilik algısı arasındaki farklılığın belirlenmesine yönelik Anova testi sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo-10: Çalışan sayısı ile Yenilik Algısı Arasındaki İlişki

	Unvan	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yenilikçilik Algısı	1-10 arası çalışan	148	4,27	0,376	4,152	,001*
	11-25 arası çalışan	96	4,19	0,40		
	26-45 arası çalışan	34	4,14	0,42		
	46-80 arası çalışan	24	4,06	0,42		
	81-125 arası çalışan	11	3,88	0,52		
	126 ve üzeri çalışan	7	3,85	0,28		
Yönetimsel Yenilikçilik Algısı	1-10 arası çalışan	148	4,28	0,33	2,841	,016*
	11-25 arası çalışan	96	4,25	0,39		
	26-45 arası çalışan	34	4,33	0,33		
	46-80 arası çalışan	24	4,13	0,47		
	81-125 arası çalışan	11	3,94	0,43		
	126 ve üzeri çalışan	7	4,08	0,52		
Organizasyonel Yenilikçilik Algısı	1-10 arası çalışan	148	4,02	0,27	6,886	,000*
	11-25 arası çalışan	96	3,91	0,35		
	26-45 arası çalışan	34	3,96	0,36		
	46-80 arası çalışan	24	3,80	0,49		
	81-125 arası çalışan	11	3,59	0,44		
	126 ve üzeri çalışan	7	3,60	0,29		
YENİLİK ALGISI	1-10 arası çalışan	148	4,18	0,25	6,132	,000*
	11-25 arası çalışan	96	4,11	0,32		
	26-45 arası çalışan	34	4,13	0,32		
	46-80 arası çalışan	24	3,98	0,42		
	81-125 arası çalışan	11	3,79	0,34		
	126 ve üzeri çalışan	7	3,83	0,31		

Tablo 10'un sonuçları incelendiğinde çalışan sayısı ile yenilikçilik algısı arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ($p < 0,05$). Ayrıca ortalama puanlar incelendiğinde; yönetimsel yenilikçilik algısı boyutunda 26-45 arası çalışanı olan mobilya işletmelerinin, diğer çalışan sayısı gruplarında yer alan mobilya işletmelerine göre ortalamasının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer üç boyutlara göre ortalama puanlar incelendiğinde ise, 1-10 arası çalışanı olan mobilya işletmelerinin, diğer çalışan sayısı gruplarında yer alan mobilya işletmelerine göre ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.5.6. Gelir Durumu ile Yenilikçilik Algısı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Gelir durumları ile yenilikçilik algısı arasındaki farklılığın belirlenmesine yönelik Anova testi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo-11: Gelir Durumu ile Yenilikçilik Algısı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

	Gelir Durumu	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	F	P
Yenilikçilik Algısı	1500-2000 TL arası	74	4,19	0,43	2,119	,0051*
	2001-2500 TL arası	104	4,30	0,32		
	2501-3000 TL arası	35	4,16	0,39		
	3001-3500TL arası	28	4,07	0,46		
	3501-4000 TL arası	29	4,12	0,49		
	4001-4500 TL arası	21	4,06	0,42		
	4501 TL ve üzeri	29	4,16	0,43		
Yönetimsel Yenilikçilik Algısı	1500-2000 TL arası	74	4,22	0,44	3,534	,002*
	2001-2500 TL arası	104	4,37	0,28		
	2501-3000 TL arası	35	4,25	0,36		
	3001-3500TL arası	28	4,13	0,44		
	3501-4000 TL arası	29	4,13	0,39		
	4001-4500 TL arası	21	4,09	0,34		
	4501 TL ve üzeri	29	4,27	0,35		
Organizasyonel yöneticilik Algısı	1500-2000 TL arası	74	4,00	0,33	6,061	,000*
	2001-2500 TL arası	104	4,01	0,27		
	2501-3000 TL arası	35	3,89	0,39		
	3001-3500TL arası	28	3,86	0,40		
	3501-4000 TL arası	29	3,74	0,36		
	4001-4500 TL arası	21	3,76	0,38		
	4501 TL ve üzeri	29	3,88	0,33		
YENİLİK ALGISI	1500-2000 TL arası	74	4,13	0,32	5,055	,000*
	2001-2500 TL arası	104	4,23	0,23		
	2501-3000 TL arası	35	4,09	0,34		
	3001-3500TL arası	28	4,00	0,40		
	3501-4000 TL arası	29	3,97	0,32		
	4001-4500 TL arası	21	3,96	0,33		
	4501 TL ve üzeri	29	4,09	0,30		

Sonuçlar incelendiğinde gelir düzeyleri ile yenilikçilik algısı arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Ayrıca dört boyuta göre ortalama puanlar incelendiğinde, geliri 2001-2500 arası olan bireylerin, diğer gelir gruplarında yer alan bireylere göre ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Mobilya sektörü çalışanlarının yenilikçilik düzeyinin belirlenmesinde bireysel, yönetsel ve organizasyonel kısıtlar ölçülmüştür. Buna göre Elazığ

mobilya sektörü çalışanlarına uygulanan anket verilerine göre aşağıdaki sonuçlar belirlenmiştir;

Cinsiyet ile yenilikçilik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Cinsiyet ile yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. Cinsiyet ile yönetsel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. Cinsiyet ile organizasyonel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır.

Eğitim durumu ile yenilikçilik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Eğitim durumu ile yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. Eğitim durumu ile yönetsel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. Eğitim durumu ile organizasyonel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır.

İşletmenin sektördeki yılı ile yenilikçilik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. İşletmenin sektördeki yılı ile yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. İşletmenin sektördeki yılı ile yönetsel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. İşletmenin sektördeki yılı ile organizasyonel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. İşletmenin yasal statüsü ile yenilikçilik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. İşletmenin yasal statüsü ile yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. İşletmenin yasal statüsü ile yönetsel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. İşletmenin yasal statüsü ile organizasyonel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır.

Çalışan sayısı ile yenilikçilik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Çalışan sayısı ile yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. Çalışan sayısı ile yönetsel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. Çalışan sayısı ile organizasyonel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. Gelir düzeyleri ile yenilikçilik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Gelir düzeyleri ile yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. Gelir düzeyleri ile yönetsel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır. Gelir düzeyleri ile organizasyonel yenilikçilik algısı arasında anlamlı ilişki vardır.

Öneriler

Yenilik kavramı ve yenilik yönetiminin mobilya sektörü için yapısal dönemlerinin detaylı şekilde incelenmesi ve kritik kontrol noktalarının ortaya konulması gerekmektedir. Mobilya sektörü paydaşlarının yenilik düzeylerinin artırılması için eğitimlere ihtiyaç vardır. Mobilya sektörünün paydaşlarıyla çalıştay düzenlenmesi geleceğe yönelik yeni tasarımlar için

faydalı olacaktır. Sektörün gelişmesi için yeni fikirler ve tasarımlar için yenilik yönetim sürecinin metot yaklaşımı şeklinde bilimsel altyapı ve perspektifinin belirlenmesi önerilir. Sektör paydaşlarının faydalanacakları ve sektörde yenilikçilik ve yenilik ekonomisine ivme kazandıracakları kurumsal yönetime ihtiyaç vardır. Yenilikçilik algısı, yönetsel yenilikçilik algısı ve organizasyonel yenilikçilik algısının yüksek olması yenilikçilik için yeterli olmamaktadır. Bu nedenle yenilikçilik ağları ve irtibatları oluşturulması işletmelerin yenilikçilik düzeylerinin artmasında önemli olacaktır. Ağlar ve irtibatlar Benchmarking fırsatı sağlayacaktır. Mobilya sektörünün yenilikçilik ağları oluşturulması ve irtibat için aşağıdaki siteler önerilebilir;

Tablo-12: Mobilya Sektörüne ait Web siteleri

1) (http://artdecostyle.ca)	24) (http://mobilyabende.com)
2) (http://athomeinthenineteenthcentury.blogspot.com.tr)	25) (http://officialkod.com)
3) (http://ctfinefurniture.com)	26) (http://www.civilim.com)
4) (http://en.thonet.de)	27) (http://www.davideconti.it)
5) (http://study.com)	28) (http://www.dengema.net)
6) (http://thiswayhome.com)	29) (http://www.orsiad.com.tr)
7) (http://www.designagenda.me)	30) (http://www.sistemas.org)
8) (http://www.disd.edu)	31) (http://www.stelia aerospace.com)
9) (http://www.dwr.com)	32) (http://www.trendus.com)
10) (http://www.european-furniture-styles.com)	33) (http://www.wallswithstories.com)
11) (http://www.onlinedesignteacher.com)	34) (https://10awesome.com)
12) (http://www.renaissanceantique.com)	35) (https://dilsheen.blogspot.com.tr)
13) (http://www.segoromas.com)	36) (https://monteofismobilyalari.com)
14) (https://arthistory.knoji.com)	37) (https://pxhere.com)
15) (https://theredlist.com)	38) (https://www.boredpanda.com)
16) (https://www.1stdibs.com)	39) (https://www.brusaseating.eu)
17) (https://www.britannica.com)	40) (https://www.designswan.com)
18) (https://www.canonburyantiques.com)	41) (https://www.dezeen.com)
19) (https://www.viesso.com)	42) (https://www.houseology.com)
20) (www.businessdictionary.com)	43) (https://www.sanalmarket.com.tr)
21) (http://360photography.in)	44) (https://www.sandalyekeyfi.com)
22) (http://acemimar.blogcu.com)	45) (http://albertis-window.com)
23) (http://ctfinefurniture.com)	

Kaynakça

- Alan, Hale ve Yeloğlu, Okan (2013). Markalaşma ve Yenilikçilik, *Siirt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisadi Yenilik Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s.13-26.
- Bayındır, Süleyman, (2007). Yenilik Çalışmalarında Dış Kaynak Kullanımı, *Şelçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi Özel Sayısı*, s.241-250.
- Çakınberk, A., Derin, N. ve Demirel, E.T. (2011). Örgütsel Özdeşleşmenin Örgütsel Bağlılıkla Biçimlenmesi: Malatya ve Tunceli Özel Eğitim Kurumları Örneği, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s.89-121.
- Demir, Ö. ve Sezgin, E.E. (2020). Kadın Girişimciliği ve Karşılaştıkları Sorunlar: Elazığ, Türkiye’den Yerel Bir Bulgu, *İnönü University International Journal of Social Sciences*, (INIJOSS), 9(1), s.236-254.
- Dodgson M., Gann M. D. ve Salter A. (2008). *The Management of Technological Innovation: Strategy and Practice*, Oxford University Press; Revised Ed.
- Dougherty, Deborah, (1999). *Organizing for Innovation, Managing Organizations: Current Issues*, Ed: Clegg G. Steward ve diğ., Sage Publications, London
- Dinçer, Ö. (1999). *İşletme Yönetimine Giriş*, 4. Basım, Beta Yayınları, İstanbul.
- Dinçer, Ö. ve Fidan, Y. (2012). *İşletme Yönetimine Giriş*, (11. Basım), İstanbul.
- Düşükcan, M., Sezgin, E.E., ve Kaya, E. (2019). Elazığ 112 Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonlarında Görev Yapan Sağlık Çalışanlarında İş Streslerinin İşten Ayrılma Niyetine Etkisi, *Journal of Academic Value Studies (JAVStudies)*, 5(3), s.433-442.
- Elçi, Ş. (2007). *İnovasyon- Kalkınma ve Rekabetin Anahtarı (2. Baskı)*, Ankara: Technopolis Group Yayın.
- Karch, Kenneth M. (1994). Getting Organizational Buy in For Benchmarking: Environmental Management at Weverhauser, *Total Quality Environmental Management*, Vol:3, Iss.3, Spring.
- Kılıç, S. (2016). Cronbachs Alpha Reliability Coefficient, *Journal of Mood Disorders*, 6(1), s.47-48.
- O’dell, Carla (1994). Out of the Box Benchmarking, *Management Review*, Vol: 83.
- Oecd, Eurostat, (2006). *Oslo Kılavuzu Yenilik verilerinin Toplanması ve Yorumlanması İçin İlkeler*, 3. Baskı, Tübitak.
- Özgen, Hüseyin ve Ölçer Ferit, (1998). Toplam Kalite Yönetiminde Benchmarking Uygulaması, *Standart Dergisi*, s.60-74.
- Özgün, Mahmut, (2009). Bir Rekabet Stratejisi Olarak Yenilik, *Çerçeve Dergisi*, Sayı:52.

Sanrı, Hakan (2011). *Yönetim Fonksiyonları Bağlamında İnovasyon Yönetimi: Türkiye Mobilya Endüstrisinde İnovasyon Yönetimi Sürecinin İncelenmesi ve Bir Model Önerisi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Erzurum.

Shergill, G., Nargundkar, R. (2005). Market orientation, marketing innovation as performance drivers: extending the paradigm. *Journal of Global Marketing*, 19(1), s.27-47.

Taşkıran, Necati, (2004). *Yaratıcılık ve Yenilik Yönetimi*. Ders Notları, s.36-37-38

Turanlı, R., Sarıdoğan, E. (2010). *Bilim-Teknoloji-İnovasyon Temelli Ekonomi ve Toplum*, (Yayın No: 2010-13), İstanbul.

Ulusoy, G., Alpakan, L., Kılıç, K., ve Öner, A. (2008). *İmalat Sanayiinde İnovasyon Modelleri ve Uygulamaları Projesi*. TÜSİAD Sabancı Üniversitesi.

Uzkurt, Cevahir, (2008). *Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü*, Beta Yayınları, İstanbul.

Ünlü, Fatma ve Yıldız, Rıfât, (2013). Kayseri Organize Sanayi Bölgesindeki Firmaların Yenilik Faaliyetleri Üzerine Bir Alan Çalışması, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, Cilt: VIII Sayı: II.

Yapar, İhsan, (2015). *Kobilerde İnovasyon ve İnovasyonun Önemi: Kayseri İli Örneği*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

YAYIM İLKELERİ VE MAKALE YAZIM KURALLARI

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi **Mart** ve **Eylül** aylarında olmak üzere yılda iki sayı yayımlanır. Dergimize gönderilen yazılar, sosyal bilimler alanında, **Elazığ ili ve yakın çevresini konu alan özgün çalışmalar olmalı** ve aşağıda belirtilen nitelikleri taşımalıdır.

1. Türkçe ve yabancı dildeki başlıklar; yazının kapsamıyla uyumlu; yazının konusunu kısa, açık ve yeterli ölçüde yansıtmalıdır.

2. Türkçe ve yabancı dildeki özetler; yazının amacını, kapsamını ve sonuçlarını yansıtmalıdır. Türkçe makalelerin başına Türkçe ve İngilizce; İngilizce makalelerin başına Türkçe ve İngilizce özet eklenmelidir. Türkçe ve yabancı dildeki özetlere **anahtar kelimeler eklenmelidir. Bu kelimeler en az 4, en fazla ise 6 tane olmalıdır.**

3. Makaleler, dil ve ifade bakımından dilbilgisi kurallarına uygun olmalı, makalede açık ve yalın bir anlatım yolu izlemeli, ayrıca amaç ve kapsam dışına çıkan gereksiz bilgilere yer verilmemelidir.

4. Makalenin hazırlanmasında bilinen bilimsel yöntemlere uyulmalı, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, hazırlanma gerekçesi vb. bilgiler yeterli ölçüde ve belirli bir düzen içinde verilmelidir. Makalede kullanılan şekil, tablo, fotoğraf ve diğer belgeler bilimsel kurallara uygun olarak hazırlanmalıdır.

5. Makalede kullanılan şekil, tablo, fotoğraf ve diğer belgelerin altında kolayca anlaşılacak biçimde yalın ve yeterli bir açıklama bulunmalıdır.

6. Makalede kullanılan kaynaklar yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmeli, **değinilen her belge kaynaklar kısmında yer almalı, ancak yazıda değinilmeyen belgelere kaynaklar kısmında yer verilmemelidir.**

7. Sonuçlar, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun olmalı, ana çizgileriyle ve öz olarak verilmeli, metinde sözü edilmeyen veri ya da bulgulara sonuçta yer verilmemelidir.

8. Yazılar A4 kâğıdının bir yüzüne basılmalı ve bütün kenar boşlukları 2,5 cm olarak ayarlanmalıdır.

9. Türkçe ve İngilizce yazılar Microsoft Word programında **New Times Roman** karakteri ile hazırlanmalı; **makalenin ana başlığı, büyük harflerle bold ve 12 punto** olmalıdır. Türkçe başlığın altına yazılacak **İngilizce başlık ise italik ve ilk harfleri büyük, diğerleri küçük olarak yazılmalıdır.** Makale İngilizce ise altına Türkçe başlık eklenmelidir. Metin içindeki başlıklar öncesinde 12nk, sonrasında ise 6nk boşluk bırakılmalıdır.

10. Başlıktan sonra 12 punto aralık verilerek yazar ad(lar)ı unvansız olarak yan yana sayfa ortalanarak yazılmalı, unvan, çalıştığı kurum, e-mail adresi ve Orcid-ID numarası dipnot olarak belirtilmelidir.

11. Yazar adından sonra 12nk boşluk bırakılarak Türkçe, İngilizce olarak hazırlanmış **250 kelimeyi geçmeyen özet** yazılmalı ve yazının ana konusunu tanımlayan anahtar kelimeler bu özetlerde belirtilmelidir.

12. Türkçe ve İngilizce özetler, 10 punto, metin içi yazılar 11 punto ve 1,5 satır aralıklı olarak, dipnotlar da 9 punto New Times Roman ile yazılmalıdır.

13. Makale; tablo, şekil, fotoğraf ve kaynaklar dâhil 40 sayfayı geçmemelidir. Fakat özel durumlarda ve dergi kapasitesine göre sayfa sayısı fazla olabilir. Şekil, tablo ve fotoğraflar bilgisayar ortamında hazırlanıp metin içinde ya da sonunda sayfa boyutlarını (12x18 cm) aşmayacak şekilde yerleştirmelidir. Tablo, şekil, fotoğraf başlıkları ile altlarındaki tablo, fotoğraf veya şekil arasında 6 nk aralık bulunmalı, başlıkları bold ve “Tablo-1:” şeklinde olmalıdır.

14. **Referanslar, metin içinde veya sayfa altında gösterilmelidir.** Metin içinde gösterildiğinde; parantez içinde yazarın/ yazarların soyadı, atıfta bulunulan çalışmanın yayım tarihi, alıntı yapılan sayfanın ya da sayfaların numarası (Çakar 2013: 25) şeklinde yazılmalıdır. Aynı yazarın aynı yıl içerisinde yayımlanan birden fazla çalışmasına atıf yapılmış ise, bu durum (Çelik 2014a), (Çelik 2014b) şeklinde küçük harflerle belirtilmelidir. Ancak açıklama gerektiren hususlar sayfa altında dipnot olarak yazılmalıdır.

Sayfa altında gösterilen dipnotlarda: Kitap ise; yazar/yazarların adı soyadı, eserin künyesi ve alıntı yapılan sayfa/sayfalar verilmeli (mesela, Enver Çakar, *Elazığ Baskil Yöresi Aşiretleri*, Ankara 2012, s. 25); makale ise, yazar adı-soyadından sonra, “...” içerisinde makalenin adı, derginin künyesi ve alıntı yapılan sayfa/sayfalar gösterilmelidir (mesela, Kürşat Çelik, “R.1284/M.1868-1869 Tarihli Muhasebe-i Evkâf-ı Hümayun Defteri’ne Göre Mamuratülaziz Vakıfları”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 40, Ankara 2013, s. 143).

15. Kaynakça aşağıdaki gibi gösterilmelidir:

ÇAKAR, Enver-UZUN, Celalettin, *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812)*, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Elazığ 2017.

ÇELİK, Kürşat, “R.1284/M.1868-1869 Tarihli Muhasebe-i Evkâf-ı Hümayun Defteri’ne Göre Mamuratülaziz Vakıfları”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 40, Ankara 2013, s. 143-162.

GÖYÜNÇ, Nejat, “Yurtluk-Ocaklık Deyimleri Hakkında”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan*, İstanbul 1991, s. 267-277.

ALKAN, Mustafa, “Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurûfât Defterleri: Adana Örneği”, *XV. Türk Tarih Kongresi, 11-15 Eylül 2006, Kongreye Sunulan Bildiriler*, c. 4, I. kısım, Ankara 2010, s. 831-842.

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1986/20790.pdf>. Erişim tarihi: 10 Mayıs 2017.

16. Yayımlanması istenen makaleler, harputumdergi@gmail.com adresine gönderilmelidir.

17. Hakemlerden olumlu rapor alamayan ve dergimiz yazım kurallarına göre hazırlanmayan makaleler yayımlanmaz, bu konuda idari ve adli bir sorumluluk kabul edilmez.

PUBLICATION PRINCIPLES AND ARTICLE WRITING RULES

Journal of Harput Studies is published twice a year; in March and September. The manuscripts sent to our journals must be in the field of social sciences, original works, and have the necessary qualifications indicated below.

1. Headings in Turkish and foreign languages must be compatible with the scope of the article, short, clear and adequate.

2. Abstracts in Turkish and Foreign language abstracts must reflect the purpose, scope and consequences of the writing. Turkish and English abstracts must be added into the articles written both in Turkish and English. Keywords should be added to the abstracts in Turkish and foreign language. These words should be at least 4, at most 6.

3. The articles must be in accordance with the grammar rules in terms of language and expression; besides, a clear and absolute way of expression must be used in the articles not giving unnecessary information that is out of the purpose and scope.

4. The known scientific methods must be used in the preparation of the articles; the subject, purpose, scope and reason for the preparation of the study, and etc. must be given in a satisfying and certain order. Figures, tables, photographs and other documents used in the article must be prepared in accordance with the scientific rules.

5. There must be an absolute and sufficient explanation that can be easily understood under the figures, tables, pictures and other documents used in the article.

6. The resources used in the writing must be arranged in accordance with the writing rules; each mentioned document must be included in the bibliography, but not anything else.

7. The results must be in accordance with the purpose and scope of the study, and cannot include any information or findings that are not explicitly mentioned in the main text; must be given with its all outlines and in summary.

8. The paper size is set to A4 size and the margins will be 2.5 cm from all edges.

9. Articles are prepared in the Microsoft Word program on the PC with the New Times Roman character. The main headings of the Turkish and English articles are written on the centre of the first page being written with

bold 12 pt. capital letters. The English title to be written under the Turkish heading must be written in italics and the first letters are large and the others are small. If the article is in English, a Turkish title should be added to the bottom. Headings in the text should be preceded by 12 nk, followed by 6 nk.

10. After the heading, the author name (s) is written untitled side by side by centring the page with 12 pt. spacing. The title, institution, e-mail address and Orcid-ID are specified as footnotes.

11. After the author's name, a summary written in Turkish, English not exceeding 150 words is written leaving 12 pt. spaces, and the key words that define the main topic of the article are indicated in these abstracts.

12. Abstracts in Turkish and English should be written in 10 pt, 11 pt in text and 1.5 pt spaced, and footnotes in 9 pt New Times Roman.

13. Article should not be more than 40 pages including tables, figures, photographs and resources. Figures, tables and photographs should be prepared in a computer environment and should not exceed the page size (12x18 cm). Table, shape, photo titles should have 6 nk spacing between the table, photo or figure below, titles must be bold and as "Table-1:".

14. References should be shown in the text or under the page. When shown in text; The surname of the author (s) in the parentheses, the date of publication, the number of the cited page or pages (Çakar 2013: 25). If more than one work of the same author is published in the same year, this should be indicated in small letters (Steel, 2014a), (Steel, 2014b). However, the points that need explanation should be as footnotes below the page.

In the footnotes shown under page; if the book is, the first name and surname of the author/authors, title of the work, and the page/pages that are quoted should be written respectively (for example, Enver Çakar, *Elazığ Baskil Yöresi Aşiretleri*, Ankara 2012, s. 25). In the articles; after the author's first name and surname, the name of the article in quotation marks, the title of the journal and the page/pages quoted should be shown (for example, Kürşat Çelik, "R.1284/M.1868-1869 Tarihli Muhasebe-i Evkâf-ı Hümayun Defteri'ne Göre Mamuratülaziz Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, 40, Ankara 2013, pp. 143-162).

15. The reference should be shown as follows:

ÇAKAR, Enver-UZUN, Celalettin, *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812)*, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi, Elazığ 2017.

ÇELİK, Kürşat, “R.1284/M.1868-1869 Tarihli Muhasebe-i Evkâf-ı Hümayun Defteri’ne Göre Mamuratülaziz Vakıfları”, *Vakıflar Dergisi*, 40, Ankara 2013, pp. 143-162.

GÖYÜNÇ, Nejat, “Yurtluk-Ocaklık Deyimleri Hakkında”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan*, İstanbul 1991, pp. 267-277.

ALKAN, Mustafa, “Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurûfât Defterleri: Adana Örneği”, *XV. Türk Tarih Kongresi, 11-15 Eylül 2006, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Vol. 4, part I, Ankara 2010, pp. 831-842.

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1986/20790.pdf>. Date of access: 10 May 2017.

16. The manuscripts will be sent to harputumdergi@gmail.com.

17. Articles that do not receive a positive report from the referees and that are not prepared according to our writing rules are not published; no administrative or judicial responsibility is assumed in this respect.